

Helsinkiläisten yhdeksäsluokkalaisten lukumotivaatio ja
sitoutuminen kaunokirjallisuuden lukemiseen

Piatta Rulja
Pro gradu -tutkielma
Ohjaajat: Pirjo Lyytikäinen
ja Satu Grünthal
Kotimainen kirjallisuus
Helsingin yliopisto
Marraskuu 2017



Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos	
Tekijä – Författare – Author Piatta Rulja			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Helsingiläisten yhdeksäsluokkalaisten lukumotivaatio ja sitoutuminen kaunokirjallisuuden lukemiseen			
Oppiaine – Läroämne – Subject Kotimainen kirjallisuus			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu		Aika – Datum – Month and year Marraskuu 2017	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 91 sivua
Tiivistelmä – Referat – Abstract <p>Tutkin pro gradussani, millainen suhde helsingiläisillä yhdeksäsluokkalaisten on kaunokirjallisuuteen. Selvitän, kuinka mieluisaksi ja tarpeelliseksi nuoret kokevat lukemisen, mitkä syyt mahdollisesti vaikuttavat tähän kokemukseen ja miten tuo kokemus puolestaan suhteutuu heidän sitoutuneisuuteensa kaunokirjallisuuden lukijoina.</p> <p>Tutkimusaineisto koostuu kyselytutkimuksella 2013–2014 ja 2016 kerätyistä näytteistä, joissa 226 helsingiläistä yhdeksäsluokkalaista kertoo suhteestaan kaunokirjallisuuteen. Tutkimusote on sekä määrällinen että laadullinen: määrällinen analyysi on tehty SPSS-ohjelmiston avulla, ja laadullisessa analyysissä tuodaan kuuluville runsaiden esimerkkien muodossa nuorten oma ääni. Koska aineisto koostuu otoksen sijaan näytteistä, työn tuloksia ei voi suoraviivaisesti yleistää koskemaan kaikkia Helsingin yhdeksäsluokkalaisten, vaan ne pitää pikemminkin tulkita suuntaa antavina.</p> <p>Tutkimuksessani jaan nuoret lukemisen määrän, omaehtoisen lukemisen määrän ja lukemisen arvostamisen pohjalta viiteen erilaiseen, tilastollisesti merkitsevästi toisistaan eroavaan ryhmään. Nämä ryhmät ovat kaunokirjallisuuden lukemiseen sitoutuneet (22 % nuorista), melko sitoutuneet (29 %), lukemista arvostavat mutta hyvin heikosti sitoutuneet (22 %), omaehtoiset mutta hyvin heikosti sitoutuneet (11 %) ja sitoutumattomat (16 %).</p> <p>Tutkimuksen mukaan vaikuttaisi siltä, että sitoutuneisuus kaunokirjallisuuden lukemiseen on yhteydessä sekä lukunautintoon että lukemisen koettuun hyödyllisyyteen. Esimerkiksi lukemiseen sitoutuneista nuorista valtaosa (98 %) viittaa oma-aloitteisesti avointen kysymysten vastauksissa nautintoon, rentoutumiseen, eskapismiini ja/tai lukemiseen hyvänä ajanviettotapana, kun sitoutumattomista näihin viittaa noin joka kymmenes (11 %). Kaikista tutkimukseeni osallistuneista nuorista kolmasosa (33 %) saa lukemisesta nautintoa aina tai lähes aina, lähes kaksi viidesosaa (37 %) usein tai välillä ja joka neljäs (25 %) harvoin, jos koskaan. Pojista 15 % ja tytöistä 2 % kertoo, ettei ole koskaan nauttinut lukemisesta.</p> <p>Aineistossa nimetään 831 kertaa jokin kaunokirjallisuuden lukemiseen liittyvä hyöty. Mitä sitoutuneempi nuori on kaunokirjallisuuden lukemiseen, sitä useampia eri hyötyjä hän mainitsee avointen kysymysten vastauksissa: oletettavasti sitoutumattomien keskuudessa vallitsee jäsentymättömämpi kuva kaunokirjallisuuden hyödyistä kuin lukemiseen sitoutuneiden tai melko sitoutuneiden keskuudessa. Lukemiseen sitoutumattomat nuoret eivät myöskään pääosin tunnusta tai tunnista itse lukemisprosessista pitkän ajan kuluessa kumuloituvia hyötyjä.</p> <p>Kaikkien vastaajien useimmin mainitsemat kaunokirjallisuuden lukemisen hyödyt koskevat lukemisen sivistävää vaikutusta, kykyä kasvattaa ymmärrystä ja/tai muuttaa maailmankuvaa sekä kykyä kehittää mielikuvitusta. Harvoin mainittuja hyötyjä ovat esimerkiksi empatiakyvyn (4 % mainitsee), kriittisyyden (1 %) ja keskittymiskyvyn (2 %) kehittyminen.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords kaunokirjallisuus, lukeminen, motivaatio, lukumotivaatio, lukunautinto, lukuharrastus, kyselytutkimus, yläkoulu			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

1. Kaunokirjallisuuden avulla kohti erinomaista lukutaitoa: tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	1
2. Tutkimusaineisto ja -menetelmä	5
2.1 Kyselylomakkeiden laadinta ja aineiston käsittely	6
2.2 Tutkimusmenetelmän luotettavuus ja tulosten yleistettävyys	7
3. Lukemiseen sitoutuminen lukutaidon taustalla	11
3.1 Kuinka paljon nuoret lukevat kaunokirjallisuutta?	14
3.2 Millaista kaunokirjallisuutta nuoret lukevat?	17
3.3 Eri tavoin lukemiseen sitoutuneet nuoret	19
4. Lukumotivaatio lukemiseen sitoutumisen taustalla	25
4.1 Lukumotivaation elementit	25
4.2 Lukemisen sosiaalinen ulottuvuus	28
4.3 Lukumotivaation yhteys lukemiseen sitoutumiseen ja lukutaitoon	33
5. Kuinka mieluisaa lukeminen on?	35
6. Kuinka hyödyllisenä nuoret pitävät lukemista?	40
6.1 Kaunokirjallisuus syventää maailmankuvaa, antaa viisautta ja lisää kykyä empatiaan ..	40
6.2 Kaunokirjallisuutta lukemalla voi sivistyä	45
6.3 Kaunokirjallisuus kehittää älyä sekä lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyviä taitoja	49
6.4 Eri tavoin lukemiseen sitoutuneiden nuorten kuvaamat hyödyt	52
7. Kun lukeminen ei lähtökohtaisesti kiinnosta	55
8. Lopuksi	64
8.1 Lukemisen mieluisuus ja tarpeellisuus suhteessa lukemiseen sitoutumiseen	66
8.2 Miksi juuri kaunokirjallisuutta?	68
8.3 Mitä tekisin jatkossa toisin?	69
Lähteet	71
Liitteet	79

1. Kaunokirjallisuuden avulla kohti erinomaista lukutaitoa: tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Lukutaitoa pidetään yhtenä merkittävimmistä kansakunnan menestystekijöistä. Se on suoranaisten edellytys tulokselliselle koulutukselle ja siten voimakkaassa yhteydessä sekä kansantalouteen että yksilöiden tulotasoon, terveyteen, hyvinvointiin ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014). Koko yhteiskuntamme toiminta perustuu olettamukselle, että jokainen ymmärtää lukemansa, ja yhä useammat toiminnot arjessa, opinnoissa ja työelämässä edellyttävät erilaisten tekstien kanssa toimimista. Tästä huolimatta useamman kuin joka kymmenennen peruskoulunsa päättävän nuoren lukutaito on niin heikko, että sillä tuskin selviää jatko-opinnoista. Antoisan ja menestyksekkään tulevaisuuden sijaan heidän hauras lukutaitonsa ennustaa opiskelumotivaation puutetta, työttömyyttä ja yleistä yhteiskunnallista passiivisuutta. (Vettenranta, Välijärvi, Ahonen, Hautamäki, Hiltunen, Leino, Lähteinen, Nissinen, Nissinen, Puhakka, Rautopuro & Vainikainen 2016, 27; Arffman & Nissinen 2015, 43; Linnakylä, Arffman & Sulkunen 2004, 101.)

Suomalaisnuorten lukutaito on kansainvälisesti verraten erinomainen, mutta erityisesti juuri heikkojen lukijoiden määrä on kasvanut voimakkaasti vuosituhaten vaihteesta (Vettenranta et al. 2016, 93).¹ Maamme tasa-arvokehityksen kannalta on myös huolestuttavaa, että nuoremme lukutaitoon vaikuttaa entistä enemmän perheiden sosioekonominen tausta. Vielä vuonna 2009 vanhempien koulutuksen ja ammatin sekä kodin varallisuuden vaikutus nuoren lukutaitoon oli yksi PISA-tutkimuksissa toisiinsa vertailtavien maiden pienimpiä, mutta vuonna 2015 – vain kuusi vuotta myöhemmin – vaikutus oli yhtä merkittävä kuin OECD-maissa keskimäärin. (Ma.) Lukutaito on heikentynyt selvästi eniten kulttuurisesti vähäosaisimmissa, alimman sosioekonomisen taustan maalais-

¹ Suomalaisnuorten lukutaito oli viimeisimmässä PISA-tutkimuksessa 2015 vertailumaiden paras ja pojatkin olivat hieman kohentaneet tulostaan (Vettenranta et al. 2016, 93). PISA (Programme for International Students Assessment) on taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön OECD:n jäsenmaiden yhteinen tutkimusohjelma, joka toteutettiin vuonna 2015 kuudennen kerran. PISA:ssa tutkitaan kolmen vuoden välein, miten 15-vuotiaat nuoret hallitsevat tulevaisuuden kannalta keskeisiä avaintaitoja, millaiset tekijät vaikuttavat näihin taitoihin ja miten taidot kehittyvät ajan myötä. (PISA 2017; Vettenranta et al. 2016, 10.) Lukutaito on seuraavan kerran PISA:n pääaiheena vuonna 2018 (Vettenranta et al. 2016, 93).

kodeissa, joissa esimerkiksi omistetaan kaikista vähiten kirjallisuutta. Jo vuonna 2012 kulttuurisesti rikkaimpien ja vähäosaisimpien kotien poikien välillä oli jopa kahta kouluvuotta vastaava tasoero. (Välijärvi 2017, 12–15; Arffman & Nissinen 2015, 37; 43–46.)

Luonnollisesti lääkkeeksi heikkoon lukutaitoon voisi tarjota mitä tahansa lukemista, mutta monipuolista lukemistakin vaikuttavampi tekijä erinomaisen lukutaidon taustalla on sitoutuneisuus ja myönteinen suhtautuminen kaunokirjallisuuden lukemiseen. Tämä on todettu lähivuosina paitsi PISA-arviointien (Sulkunen & Nissinen 2014, 44–46; ks. myös Linnakylä 2002, 141), myös äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulosten arvioinnin (Harjunen & Rautopuro 2015) pohjalta. Tutkijoiden mukaan on selvää, että juuri kaunokirjallisuuden lukemisen väheneminen on yksi merkittävä syy yhdeksäsluokkalaistemme lukutaidon heikkenemiseen, sillä nuorten lukuharrastus on ollut laskusuhdanteissa vuosituhannen vaihteesta asti (Arffman & Nissinen 2015, 45).

Koska kaunokirjallisuuden lukemisella on näin ilmeinen ja suuri yhteiskunnallinen merkitys, tutkin tässä pro gradu -työssäni, millainen suhde helsinkiläisillä yhdeksäsluokkalaisilla on kaunokirjallisuuteen. Varsinaisia tutkimuskysymyksiäni ovat:

- 1) Kuinka mieluisaksi ja tarpeelliseksi nuoret kokevat kaunokirjallisuuden lukemisen?
- 2) Mitkä syyt mahdollisesti vaikuttavat tähän kokemukseen?
- 3) Miten tuo kokemus suhteutuu nuorten sitoutuneisuuteen lukijoina?

Jotta nuorten näkemykset ja oma ääni välittyisivät lukijalle mahdollisimman autenttisesti, annan havaintojeni ja analyysini yhteydessä runsaasti esimerkkejä nuorten vastauksista.²

Suomalaisten nuorten kirjallisuussuhdetta on tutkittu aiemminkin runsaasti. Innoittajana työni näkökulmalle ja jäsenyykselle on ollut erityisesti Sari Sulkusen ja Kari Nissisen tutkimusartikkeli ”Suomalaisnuorten lukijaprofiilit” (2014). Tutkimuksessaan Sulku-

² Myös tuoreimmassa perusopetuksen opetussuunnitelmassa on huomioitu nuorten henkilökohtainen kirjallisuussuhde. Suomen kieli ja kirjallisuus -oppimäärän tavoitteissa mainitaan oppilaan auttaminen pohtimaan kirjallisuuden ja kulttuurin merkitystä hänen omassa elämässään. (POPS 2014, 325.) Tällaiseen kirjallisuuden merkityksen pohdintaan ei kannustettu vielä edellisessä opetussuunnitelmassa (POPS 2004), jonka mukaan tutkimukseni nuoret etenivät.

nen ja Nissinen ryhmittelevät PISA 2009 -aineiston yhdeksäsluokkalaisia erilaisiin lukijaryhmiin omaehtoisen lukemisen monipuolisuuden³ ja aktiivisuuden perusteella, minkä lisäksi he kuvaavat ryhmiä suhteessa erilaisiin taustatekijöihin. Artikkelin mukaan esimerkiksi korkeimman lukutaidon saavuttivat aineistossa kaunokirjallisuutta suosivat tyttövaltaiset ryhmät, joiden käytänteet ja asennoituminen osoittivat sitoutumista lukemiseen (mas. 44).

Erilaisten PISA-tutkimusten lisäksi laajin Suomessa julkaistu yksittäinen selonteke nuorten lukuharrastuksesta on Pirkko Saarisen ja Mikko Korkiakankaan teos *Lukemaan vai tietokoneelle?* vuodelta 2009. Teoksessaan Saarinen ja Korkiakangas käyvät läpi 1960-luvulta 2000-luvulle jatkunutta tutkimusta nuorten lukuharrastuksesta sekä sen suhteesta median ja muiden harrastusten muutoksiin. Tutkimuksen tuorein erillisaineisto kerättiin vuodenvaihteessa 2000–2001 ja pääaineisto vuonna 2002, joten nyt viisitoista vuotta myöhemmin tulokset eivät enää kerro nykynuorten lukuharrastuksesta: esimerkiksi nuorten mediamaailma on kokenut valtavan murroksen sitten 2000-luvun alun.

Nuorten lukuharrastusta on käsitelty myös useissa opinnäytetöissä. Niissä on tutkittu esimerkiksi yhdeksäsluokkalaisten tekstimaailmaa (Korhonen 2006; Mäyry 2005), lukuharrastusta (Koskinen 2012; Laaksonen 2009), kirjaston käyttöön sosiaalistumista (Virtanen 2006) ja lukutaitoa (Sippola 2008). Lukiolaisilta on tutkittu kirjallisuusharrastuksen ja koulun kirjallisuudenopetuksen välistä suhdetta (Laakso 2011), ja kolmas-neljäsluokkalaisten lukuharrastuksen yhteyttä luovan kirjoittamisen taitoihin (Tanttu 2010), luetun ymmärtämistä, lukemisasenteita ja lukemisminäkuva (Tonttila & Vierjoki 2013) sekä erityisesti poikien vapaa-ajan lukuharrastusta (Muhonen 2016). Näistä opinnäytetöistä omani eroaa siten, että käsittelen sekä tyttöjen että poikien suhdetta nimenomaisesti kaunokirjallisuuteen niin koulun kuin vapaa-ajankin kontekstissa.⁴

Esittelen seuraavassa luvussa tutkimusaineistoni ja -menetelmäni sekä kerron menetelmän luotettavuudesta ja tulosten yleistettävyydestä. Luvussa kolme avaam työni

³ Sulkusen ja Nissisen tutkimus huomioi myös esimerkiksi lehtitekstien ja sarjakuvien omaehtoisen lukemisen.

⁴ Nuorten jaottelu tyttöihin ja poikiin ei luonnollisesti jätä tilaa sukupuolen moninaisuudelle, mutta olen päättänyt erotteluun sen yksinkertaisuuden ja konventionaalisuuden vuoksi. Annoin nuorille tutkimustilanteessa suullisesti ohjeen, että he voivat jättää myös vastaamatta sukupuoltaan koskevaan taustakysymykseen, jos kysymys tuntuu heistä epämiellyttävältä. Näin ei käynyt yhdenkään nuoren kohdalla, mutta sen sijaan kaksi vastaajaa, joilla oli tunnistettavasti tytön etunimi, valitsivat sukupuolekseen pojan. Käsittelin heitä siis aineistossani poikina.

kannalta keskeistä käsitettä lukemiseen sitoutuminen, kerron tutkimukseeni osallistuneiden nuorten lukutottumuksista sekä jaottelen nuoret viiteen eri ryhmään sen mukaan, kuinka sitoutuneita he ovat kaunokirjallisuuden lukemiseen. Luvussa neljä kerron lukumotivaatiosta ja sen eri elementeistä; luvuissa viisi, kuusi ja seitsemän analysoin lukumotivaation esiintymistä aineistossani. Lopulta luvussa kahdeksan kokoan yhteen keskeiset tutkimustulokseni.

2. Tutkimusaineisto ja -menetelmä

Keräsin tutkimusaineistoni kahdessa erässä informoituna kyselytutkimuksena⁵ 2013–2014 ja 2016.⁶ Tutkimukseeni osallistui neljätoista opetusryhmää neljästä suomenkielisestä helsinkiläisestä peruskoulusta; ryhmistä neljällä oli kokonaisopetuksessaan jokin erityinen painotussisältö, ja näihin opetusryhmiin oli haettu alakoulusta soveltuvuuskokeilla. Kaiken kaikkiaan aineistoni kattaa 226 helsinkiläisen yhdeksäsluokkalaisen ajatuksia kaunokirjallisuudesta ja kirjallisuuden opiskelusta. Nuorista 53 % on tyttöjä (119 vastaajaa) ja 47 % poikia (107 vastaajaa).⁷ Valtaosa vastaajista on syntynyt joko vuonna 1998 (35 %) tai 2000 (62 %), mutta mukaan mahtuu myös neljä vuonna 1997 syntynyttä sekä kolme vastaajaa, jotka ovat syntyneet vuosina 1996, 1999 ja 2001.

Kaksi vastaajaa sai heikon suomen kielen taitonsa vuoksi kyselylomakkeiden täytössä tukea koulunsa henkilökunnalta, ja yksi vastaaja käytti vastaamisessa apuna tietokonetta. Hylkäsin yhden vastauslomakkeen, koska vastaajan käsialasta oli kohtuuttoman vaikea saada varmuudella selvää. Vastaajista laaja enemmistö paneutui huolellisesti lomakkeiden täyttämiseen ja toimi tutkimustilanteessa myönteisesti yhteistyössä. Tytöt olivat vastaamisessa keskimäärin uutterampia kuin pojat, mikä ilmeni annettujen vastausten laajuutena.⁸

Tutkimusotteeni aineiston parissa on sekä laadullinen että määrällinen. Pyrin sisällönanalyysin ja induktiivisen päättelyn avulla selvittämään ja ymmärtämään nuorten lukutottumuksiin liittyvien muuttujien välisiä yhteyksiä: en siis niinkään pyri minkään jo olemassa olevan teorian todentamiseen tai vääräksi osoittamiseen, vaan ymmärtämään nuorten kirjallisuussuhdetta ilmiönä ja peilaamaan päätelmiäni jo olemassa olevaan tutkimustietoon. Tehdäkseni suuntaa antavaa tilastollista analyysia koodasin aineistoni niin, että pystyin erittelemään sitä SPSS-ohjelmiston avulla. Tilastollisessa analyysissa käytin

⁵ Informoidulla kyselytutkimuksella tarkoitetaan kontrolloitua kyselyä, jossa tutkija jakaa standardoidut lomakkeet henkilökohtaisesti, kertoo tutkimuksen tarkoituksesta ja vastaa kysymyksiin (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 196–197). Kummankin näytteen keräyskerralla jokainen tutkimukseen osallistunut nuori sai samanlaisen suullisen informoinnin siitä, että tutkimus keskittyy nimenomaan kaunokirjallisuuden lukemiseen. Jokaisen ryhmän kanssa käytiin myös suullisesti läpi, mitä kaunokirjallisuudella tarkoitetaan. Kyselylomakkeet ovat liitteinä 1 ja 2.

⁶ Keräsin ensimmäisen näytteen kandidaatintutkielmaani varten. Näyte kattaa 38 % aineistostani.

⁷ Tytöt ovat aineistossa hieman yliedustettuina, sillä lukuvuonna 2013–14 tyttöjen osuus Helsingin yhdeksäsluokkalaisista oli 49 % ja lukuvuonna 2015–16 50 % (Opetusvirasto 2017).

⁸ Tytöt kirjoittivat keskimäärin lähes kaksi kertaa niin pitkiä vastauksia kuin pojat: poikien vastausten yhteenlaskettu merkkimäärä oli keskimäärin 604 merkkiä ja tyttöjen 1128 merkkiä.

kulloisenkin tarpeen mukaan Kruskal–Wallis -testiä, Mann-Whitney -testiä, yksisuuntaista varianssianalyysia sekä ristiintaulukointia ja sen tilastollisen merkitsevyyden mittaamiseen khiin neliö -testiä. Merkitsevyytensä käytin viittä prosenttia.

2.1 Kyselylomakkeiden laadinta ja aineiston käsittely

Koska oikeanlaisella standardoidulla kyselylomakkeella on kyselytutkimuksen luotettavuuden kannalta keskeinen rooli, käytin kyselylomakkeen laadintaan molemmilla näytteenkeruukerroilla aikaa. Pyrin esimerkiksi vahvistamaan tulosteni luotettavuutta muotoilemalla lomakkeisiin useita avoimia kysymyksiä, sillä ne kertovat suljettuja kysymyksiä tarkemmin nuorten ajatuksista ja tunteista. Avoimiin kysymyksiin spontaanisti kirjoitetut vastaukset kertovat myös siitä, mikä nuorten mielipiteissä ja asenteissa on keskeistä. (Vrt. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 195; 201.) Jotta vastaukset eivät olisi vääristyneet vastausväsymyksen vuoksi, päätin rajata kysymysten määrää niin, että ne mahtuivat kahteen kaksipuoliseen lomakkeeseen.⁹ Lisäksi ohjeistin nuoria olemaan vastaamatta johonkin kysymykseen, jos he eivät jostain syystä ymmärtäneet kysymystä tai jos heillä ei ollut siihen selkeää mielipidettä.

Nuoret täyttivät kyselylomakkeet perätysten siten, etteivät he nähneet lomakkeen 2 kysymyksiä ennen kuin he olivat vastanneet ensimmäisen lomakkeen kysymyksiin. Lomake 1 sisälsi vähemmän yksityiskohtaisia kysymyksiä kuin lomake 2, jotteivat kysymyksenasettelut olisi rajanneet joitakin omia ennako-oletusteni vastaisia vastauksia pois.

Lomakkeessa 1 kysyin vastaajan taustatietoja ja sitä, paljonko hän keskimäärin lukee kaunokirjallisuutta sekä mitä aiheita ja teemoja käsittelevää kaunokirjallisuutta hän mieluiten lukisi. Varsinaisina tutkimuskysymyksinä lomakkeessa 1 kysyin, onko kaunokirjallisuuden lukeminen vastaajan mielestä tärkeää, lukeeko hän kirjoja koulutyön lisäksi myös harrastusmielessä, ja jos lukee, niin miksi. Selvitin myös, kuinka vastaaja suostuttelee itseään lukemaan kirjan, joka ei lähtökohtaisesti kiinnosta häntä, ja kuinka tunnollisesti hän lukee koulussa luettavaksi annetut teokset.

⁹ Lomakkeet löytyvät liitteistä 1 ja 2.

Lomakkeessa 2 kysyin lukemisen tuottamasta hyvästä olostä ja johdattelin poh-
timaan kirjallisuuden tuntemusta arvomaailman muokkaajana ja osana yleissivistystä. Ky-
syin myös, kuinka vastaaja kokee kirjallisuuden opiskelun peruskoulussa: kuuluuko kirjal-
lisuus vastaajan mielestä kouluopetukseen, ja voisiko kirjallisuutta lukea muillakin kuin
äidinkielen ja kirjallisuuden oppitunneilla. Lisäksi pyysin vastaajaa kuvailemaan innosta-
vaa ja mielenkiintoista kirjallisuusaiheista oppituntia.

Aineiston keräämisen jälkeen tallensin käsinkirjoitetut monenkirjavat vastaukset
digitaaliseen muotoon raakadataksi. Virheiden välttämiseksi päätin aineiston avoimia ky-
symyksiä tallentaessani keskittyä ainoastaan aineiston siirtoon: en esimerkiksi koodannut
millekään vastaustyyppille vielä omia tunnuslukujaan. Koska vastausten merkkimäärä on
yksi tutkielmani muuttujista, pyrin olemaan erityisen huolellinen myös kaikkien välimerk-
kien kirjaamisessa. Sellaisissa tilanteissa, joissa oppilas oli valinnut ohjeistuksesta huoli-
matta strukturoidusta vastausvaihtoehdoista kaksi yhden sijaan, valitsin huolellisen har-
kinnan jälkeen vastaajaa kuvaavimman vaihtoehdon. Tällaisia tapauksia esiintyi vain muu-
tamia kolmessa strukturoidussa kysymyksessä.¹⁰

Jotta pääsin tekemään aineistosta suuntaa antavaa tilastollista analyysia, kulle-
kin vastaustyyppille täytyi koodata oma tunnuslukunsa: purin siis aineiston systemaatti-
sesti osiin ja ryhmittelin uudelleen niin, että pystyin tiivistämään informaation tilastolli-
sesti analysoitavaan muotoon.

2.2 Tutkimusmenetelmän luotettavuus ja tulosten yleistettävyys

Siitä huolimatta, että olen otsikoinut työni koskemaan helsinkiläisiä yhdeksäsluokkalaisia
ja kutsun läpi analyysin vastaajia yhdeksäsluokkalaisiksi tai nuoriksi, näytteistä koottua
aineistoa tai siitä tekemiäni havaintoja ja johtopäätöksiä ei voi suoraviivaisesti yleistää
koskemaan koko Helsingin yhdeksäsluokkalaisia. Luotettavan otoksen saaminen lähes

¹⁰ Taustakysymys ”Paljonko yleensä luet kaunokirjallisuutta?”, kysymys nro 5 ”Kuinka tunnollisesti luet
koulussa luettavaksi annetut kirjat?” ja kysymys nro 6 ”Miten usein lukeminen tuottaa sinulle hyvää
mieltä tai hyvää oloa?”.

5000 helsinkiläisen yhdeksäsluokkalaisen joukosta olisi edellyttänyt, että valikoin vastaajat sattumanvaraisesti kaikista kaupungin peruskouluista.¹¹ Menetelmän työläydestä joutuani päätin kerätä otosten sijaan harkinnanvaraisia näytteitä.

Aineistoni luotettavuuteen kohdistuu muutamia muitakin riskitekijöitä. Ensimmäkin mielipiteiden, arvojen ja asenteiden mittaaminen on lähtökohtaisesti mutkikasta, koska eri ihmiset tulkitsevat niitä kuvaavia mittareita ja niistä tehtyjä kysymyksiä eri tavoin. Toiseksi, näytteisiin on saattanut valikoitua systemaattisesti vain tiettyntyyppisiä yhdeksäsluokkalaista, ja kolmanneksi, nuoret ovat saattaneet myös suoranaisesti valehdella¹², muistaa väärin tai vain suhtautua tutkimukseeni välinpitämättömästi. (Vrt. Vehkalahti 2014, 20; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 195; Aaltola & Valli 2010, 104–108.) Näistä riskitekijöistä huolimatta aineistoni avulla voi kuitenkin tehdä varovaisia suuntia antavia päätelmiä ja vähintäänkin kohdentaa nuorten lukutottumuksista käytävää keskustelua aiheen itsensä kannalta merkityksellisiin kysymyksiin.

Luotettavuuden ongelmaa käsitellään kyselytutkimuksen yhteydessä yleensä validiteetin käsitteellä. Validiteetti kertoo, mittaanko tutkimusmenetelmäni avulla juuri niitä asioita, joita haluan mitata, ja tulkitsenko tutkimusmenetelmäni avulla tekemäni päätelmät mielekkäästi (Jokivuori & Hietala 2007, 24). Toista näytettäni voisi kuvata hieman ensimmäistä validimmaksi, sillä sitä kerätessäni pystyin tekemään pieniä muutoksia sellaisiin työni ongelmakohtiin, joita en vielä ensimmäistä näytettä kerätessäni ymmärtänyt huomioida. Näytteiden välillä onkin eroja, joista ensimmäinen liittyy informointiin ja loput itse kyselylomakkeisiin.

Ensimmäistä näytettä kerätessäni eri ryhmät kysyivät hieman erilaisia kysymyksiä ja saivat näin ollen myös hieman erilaista tietoa vastaamisensa tueksi. Jouduin tästä syystä hylkäämään aineistosta kaikki vastaukset kysymykseen ”Kuinka moni vuoden 2013 aikana lukemistasi kirjoista oli sähkökirja?”, sillä olin huolimattomasti vastannut yhden

¹¹ Helsingin kaupungin suomenkielisissä yksityisten tahojen ja valtion ylläpitämissä perusasteen yleisivistävissä oppilaitoksissa oli 4 773 yhdeksäsluokkalaista lukuvuonna 2013–2015 (20.9.2013) ja 4 922 yhdeksäsluokkalaista lukuvuonna 2015–2016 (20.9.2015) (Opetusvirasto 2017).

¹² Vrt. ns. sosiaalisen suotavuuden ongelma: haastattelun tai kyselytutkimuksen vastaajat pyrkivät tavalisesti antamaan itsestään todellisuutta paremman kuvan (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 206), mutta peruskoulussa ongelmalla on kenties toinenkin ääripää, sillä joidenkin nuorten keskuudessa saattaa myös olla sosiaalisesti suotavaa pikemminkin antaa itsestään todellisuutta penseämpi kuva.

ryhmän tarkentavan kysymyksen kohdalla myös fanifiktio¹³ lukemisen käyvän sähkökirjan lukemisesta. Koska en ollut halunnut erotella datassani vastaajia heidän opetusryhmiensä perusteella, en pystynyt enää erottelemaan aineistosta väärää informaatiota saaneita. Toista näytettä kerätessäni olinkin jo etukäteen tietoinen mahdollisesti heräävistä kysymyksistä ja pystyin kertomaan kaikille tutkimusryhmille saman informaation ennen lomakkeiden täyttämistä.

Siitä huolimatta, että olin koetustannut ensimmäisen keräysvaiheeni kyselylomakkeet neljällä ikäryhmään kuuluvalla nuorella, päädyin tekemään toisen keräysvaiheen kyselylomakkeisiin pieniä muutoksia, mikä edellytti sitten myös tietojen paikkaamista.¹⁴ Muutoksista kaksi ensimmäistä koskivat lukemisen määrää kartoittavaa taustakysymystä ”Paljonko luet keskimäärin kirjoja?”. Ensimmäisessä näytteessä oli mahdollista valita vaihtoehto ”Yhden kirjan vuodessa tai vähemmän”, mutta toisessa keräysvaiheessa jaoin vaihtoehdon kahteen osaan, jolloin uudet vaihtoehdot olivat ”Yhden kirjan vuodessa” ja ”En lue kaunokirjallisuutta”. Jaoin ensimmäisessä näytteessä vaihtoehdon ”Yhden kirjan vuodessa tai vähemmän” valinneiden nuorten vastaukset kahteen uuteen kategoriaan sen perusteella, ketkä heistä selväsanaisesti tai hyvin helposti tulkiten kertovat lomakkeessaan, etteivät lue kaunokirjallisuutta.

Toinen ”Paljonko luet keskimäärin kirjoja?” -kysymykseen liittyvä muutos koski lukemiseen käytettyä aikaa. Koska eri lukijat lukevat teoksia hyvin erilaisella lukunopeudella, luettujen kirjojen määrän lisäksi päätin pyytää uusissa lomakkeissa nuoria myös arvioimaan, paljonko he käyttävät lukemiseen keskimäärin aikaa päivässä ja viikossa. Lopulta sain huomata, että tämä lisäkysymyksen oli varsin huonosti muotoiltu, ja jouduin hylkäämään siitä saamani vastaukset. Vaikka olin informointivaiheessa huolellisesti painottanut, että kaikki lomakkeiden kysymykset koskevat kaunokirjallisuutta, tässä nimenomaisessa kysymyksessä mainittiin ainoastaan lukeminen, mikä selkeästi vääristi vastauksia. Esimerkiksi neljä vastaajaa ilmoittivat, etteivät lue lainkaan kaunokirjallisuutta, mutta käyttävät lukemiseen kuitenkin keskimäärin aikaa päivässä lähes tunnin. Paras ratkaisu olisi ollut kysyä, kuinka usein vastaajat ylipäätään lukevat kaunokirjallisuutta.

¹³ Fanifiktiolla tarkoitetaan fiktiivisiä tekstejä, jotka pohjautuvat toisiin, ihailun kohteena oleviin teksteihin, elokuvaan, tv-sarjoihin tai muihin sellaisiin (Kielitoimistonsanakirja.fi).

¹⁴ Tietojen paikkaamisella tarkoitetaan aineiston käsittelyyn liittyvää vaihetta, jolla ”reikiä” aineistossa poistetaan joko aineiston sisäisillä toimenpiteillä tai ulkopuolista tietoa hyväksikäyttäen (Tilastokeskus).

Muutoksista kolmas ja viimeinen koski lukutunnollisuutta koskevaa kysymystä. Näytteessä 1 kysyin, kuinka monta kertaa vastaaja on jättänyt lukematta sellaisen kirjan, joka hänen olisi pitänyt lukea. Lajittelin vastaukset seitsemään ryhmään: ei koskaan, kerran, kaksi kertaa, joitakin kertoja, usein, lähes aina ja aina. Saadakseni näytteen 2 tuloksista täsmällisempiä muotoilin kysymyksestä strukturoidun. Kysymykseen ”Kuinka tunnollisesti luet koulussa luettavaksi annetut kirjat?” oli viisi vastausvaihtoehtoa:

1. Luen aina kaikki koulussa luettavaksi annettavat kirjat.
2. Luen useimmat koulussa luettavaksi annettavat kirjat.
3. Luen noin puolet koulussa luettavaksi annetuista kirjoista.
4. Luen harvoin koulussa luettavaksi annettuja kirjoja.
5. En lue kaunokirjallisuutta, en edes koulussa luettavaksi annettuja kirjoja.

Jotta pystyin käsittelemään näytteitä tämän kysymyksen kohdalla yhtenäisenä datana, yhdistin ensimmäisen näytteen vastaukset toisen näytteen vastauksiin seuraavasti:

1. En ole koskaan jättänyt lukematta.
2. Olen jättänyt kerran tai kaksi kertaa lukematta.
3. Olen jättänyt joitakin kertoja lukematta.
4. Olen jättänyt usein tai lähes aina lukematta.
5. Olen jättänyt aina lukematta.

Kaikkien muiden kysymysten kohdalla pidätydyin paikkaamisesta, sillä niissä kyse oli yksittäisistä puuttuvista vastauksista eikä vastauslomakkeiden eroista.

3. Lukemiseen sitoutuminen lukutaidon taustalla

Lukemista tavalla tai toisella käsittelevissä opinnäytetöissä tyypillisesti määritellään, mitä lukeminen tarkoittaa käsitteenä, mutta en koe määrittelyä tässä yhteydessä kovinkaan tarkoituksenmukaiseksi. Todettakoon, että lukemista on tutkittu laajasti, ja käsite on saanut uusia merkityksiä aina sen mukaan, minkä tieteenalan näkökulmasta sitä on lähestytty. Kattavan kuvan keskeisistä lukemiskäsityksistä – kognitiivisesta, sosiokognitiivisesta, funktionaalista ja sosiokulttuurisesta – saa esimerkiksi Merja Kauppisen (2010, 73–179) väitöskirjasta *Lukemisen linjaukset – Lukutaito ja sen opetus perusopetuksen äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelmissa*. Viittaa tässä tutkielmassa lukemisella pääsääntöisesti kaunokirjallisuuden lukemiseen joko omaehtoisesti tai ulkoisen motivaation vuoksi. Omaehtoisella lukemisella viitataan yleensä kaikkeen vapaaehtoiseen ja itseenäiseen lukemiseen koulutyön ulkopuolella (Huges-Hassel & Rodge 2007, 22), mutta olen tämän työn kontekstissa rajannut omaehtoisen lukemisen koskemaan vain kaunokirjallisuutta.¹⁵

Suomalaisten nuorten keskuudessa lukeminen on yhä harvinaisempaa (Arffman & Nissinen 2015, 45; Sulkunen & Nissinen 2014, 34): koululaisten kirjojen ja lehtien lukemiseen käyttämä aika on melkein puolittunut kahdessakymmenessä vuodessa (Pääkkönen 2014). Lukuhaluun vähentyminen on osa suurempaa yhteiskunnallista trendiä, sillä suomalaiset lainaavat, ostavat ja lukevat kaunokirjallisuutta ylipäätään yhä vähemmän. Viidessätoista vuodessa kaunokirjallisuuden lainausmäärä on laskenut 22 % ja myynti 13 % (Suomen Kustannusyhdistyksen tilastot; Kirjastotilastot; Tilastokeskus 2017).¹⁶ Suomalaisista reilu kolmasosa (36 %) lainasi kirjastosta jotain vuonna 2016, kun vielä vuonna 2001 lainaaja oli lähes puolet väestöstä (47 %).

¹⁵ Selvitin tutkimukseeni osallistuneiden nuorten omaehtoista lukemista kysymällä, lukevatko he muitakin kirjoja kuin niitä, joita on koulussa määrätty luettavaksi. Kysymyksenasettelu jättää epäselväksi, lukevatko kyllä-vastanneet nuoret todella omasta halustaan vai jonkin kolmannen osapuolen, kuten vanhempiensa, painostamina. Sinänsä termi omaehtoinen on tässä siis aavistuksen harhaanjohtava.

¹⁶ Suomalaiset lainasivat keskimäärin 4,6 kaunokirjaa vuonna 2001 ja 3,6 kaunokirjaa vuonna 2016. Huomioin laskelmissa väestömäärän kasvamisen, tosin vuoden 2001 väkiluvun sijaan käytin saatavilla olevaa vuoden 2000 väkilukua. (Kirjastotilastot; Tilastokeskus 2017.) Kaunokirjallisuutta myytiin vuonna 2001 37 193 kappaletta ja vuonna 2016 32 236 kappaletta. Vuoden 2016 myyntiluvussa on mukana 819 äänikirjaa ja 1084 digitaalista kirjaa; pelkän painetun kaunokirjallisuuden myynti on laskenut 18 %. (Suomen Kustannusyhdistyksen tilastot.)

Lukutaidolle siinä missä lukemisenkin käsitteelle on olemassa erilaisia määritelmiä, mutta koska lukutaito itsessään ei ole työni keskiössä, määrittelen senkin tässä vain lyhyesti keskeisimpien viitekehysten pohjalta. PISA:ssa lukutaidolla tarkoitetaan kirjoitet-
tujen tekstien ymmärtämistä, käyttämistä ja arviointia sekä yksilön sitoutumista lukemi-
seen, jotta hän voisi saavuttaa tavoitteitaan, kehittää osaamistaan ja potentiaaliaan sekä
osallistua yhteiskunnalliseen elämään.¹⁷ Lukutaidon katsotaan sisältävän kognitiivisia tai-
toja aina sanojen dekodauksesta kielellisten ja tekstuaalisten rakenteiden tuntemuk-
seen ja luetun syvälliseen ymmärtämiseen. (OECD 2016, 49–50.)

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa (POPS 2014) lukutaitoa itsessään ei mää-
ritellä, vaan keskeisenä lukemista koskevana käsitteenä toimii monilukutaito (*multilite-
racy*). Monilukutaito on kattotermi usealle erilaiselle lukutaidolle, joiden avulla on mah-
dollista ymmärtää monimuotoisia kulttuurisia viestinnän muotoja, rakentaa omaa identi-
teettiä, kehittää kriittistä ajattelua sekä pohtia eettisiä ja esteettisiä kysymyksiä (mts.
22–23). Määrittelyn puutteesta huolimatta kaunokirjallisuuden lukutaito kuuluu keskei-
senä osana 7.–9.-luokkalaisten suomen kielen ja kirjallisuuden opiskelun päämääriin: ope-
tuksen tavoitteina on muun muassa

- ohjata oppilasta kehittämään tekstien ymmärtämisessä, tulkinassa ja analysoimi-
sessa tarvittavia strategioita ja metakognitiivisia taitoja sekä taitoa arvioida oman lu-
kemisensä kehittämistarpeita
- tarjota oppilaalle monipuolisia mahdollisuuksia valita, käyttää, tulkita ja arvioida mo-
nimuotoisia kaunokirjallisia – – tekstejä
- ohjata oppilasta kehittämään erittelevää ja kriittistä lukutaitoa, harjaannuttaa oppi-
lasta tekemään havaintoja teksteistä ja tulkitsemaan niitä tarkoituksenmukaisia kä-
sitteitä käyttäen sekä vakiinnuttamaan ja laajentamaan sana- ja käsitevarantoa
- kannustaa oppilasta laajentamaan kiinnostusta itselle uudenlaisia fiktiivisiä kirjalli-
suus- ja tekstilajityyppejä kohtaan ja monipuolistamaan lukukokemuksiaan – – sekä
syventämään ymmärrystä fiktion keinoista
- kannustaa oppilasta avartamaan kirjallisuusnäkemystään, tutustuttaa häntä kirjalli-
suuden historiaan ja nykykirjallisuuteen, kirjallisuuden eri lajeihin sekä auttaa häntä
pohtimaan kirjallisuuden – – merkitystä omassa elämässään, tarjota oppilaalle mah-
dollisuuksia lukuelämysten hankkimiseen ja jakamiseen. (POPS 2014, 290.)

Voisi siis olettaa, että kaunokirjallisuuden lukutaitoa koskevat omassa kontekstissaan sa-
mat määrittelyt kuin monilukutaitoakin: lukutaidolla tarkoitetaan ennen kaikkea kykyä
ymmärtää lukemaansa, ei pelkkää teknistä lukutaitoa.

¹⁷ Reading literacy is understanding, using, reflecting on and engaging with written texts to achieve one's goals, develop one's knowledge and potential, and participate in society (OECD 2016, 49–50).

Suomi tarjoaa maailman mittakaavassa poikkeuksellisen hyvät edellytykset lukutaidon kehittymiselle (Miller & McKenna 2016), ja nuortemme lukutaito onkin kansainvälisesti mitattuna erinomainen: vuonna 2015 yhdeksäsluokkalaiset suomalaistyöt arvioitiin PISA:ssa osallistujamaiden ja -alueiden parhaimmiksi lukijoiksi, ja pojatkin ylsivät seitsemännelle sijalle. Useampi kuin joka kymmenes (14 %) nuoristamme on vähintään erinomainen lukija. (Vettenranta et al. 2016, 25–27.)¹⁸ Pääkaupunkiseudun oppilaiden lukutaito on selvästi muuta maata korkeampi (mt. 60–61).

Tytöt ovat maailmanlaajuisesti saavuttaneet toistuvasti parempia tuloksia lukutaidon arvioinneissa kuin pojat, ja Suomessa sukupuolten välinen tasoero on ollut huomattavan suuri ensimmäisestä PISA-arvioinnista lähtien. Vuonna 2015 tyttöjen ja poikien välinen ero vastasi jopa runsaan vuoden eroa koulun oppimäärän hallinnassa ollen samalla OECD-maiden suurin. (Vettenranta et al. 2016, 49; Arffman & Nissinen 2015, 31.) Paitsi lukutaidossa ylipäätään, tyttöjen ja poikien välillä on tilastollisesti merkitsevä ero myös eri lukustrategioiden (toistava, päättelevä ja arvioiva) käytössä. Tytöt ovat poikia parempia erityisesti hyödyntäessään päättelevää tai arvioivaa lukustrategiaa. (Holopainen 2003, 83.)

Lukemaan sitoutumisella (*reading engagement*) puolestaan tarkoitetaan myönteistä ja arvostavaa asennoitumista lukemista kohtaan sekä omaehtoista, sisäisesti motivoitunutta, monipuolista, aktiivista ja säännöllistä lukuharrastusta (Sulkunen & Nissinen 2014, 37; 47; Malin, Sulkunen & Laine 2013, 10; Linnakylä & Malin 2007, 306). PISA-arvioinneissa lukemiseen sitoutuminen eri ulottuvuuksineen on ollut mukana alusta saakka, ja nykyisin sitoutuminen sisältyy myös PISA:n ja PIAAC:in¹⁹ lukutaidon määrittelymään: lukutaitoinen henkilö ei ainoastaan osaa lukea hyvin, vaan hän myös arvostaa lukutaitoaan ja käyttää sitä monenlaisiin tarkoituksiin (OECD 2016, 49–50).

¹⁸ PISA:ssa lukutaito jaetaan kuuteen suoritustasoon: huippulukutaitoon, erinomaiseen lukutaitoon, hyvään lukutaitoon, tyydyttävään lukutaitoon, välttävään lukutaitoon ja heikkoon lukutaitoon (Vettenranta et al. 2016, 27). Selvitäkseen jatko-opinnoista ongelmitta nuoren olisi saavutettava peruskoulun loppuun mennessä vähintäänkin välttävä lukutaito, mutta nyt tälle kriittiselle taitotasolle yltää vain yhdeksän nuorta kymmenestä (Vettenranta et al. 2016, 49; 93). Etenkin maahanmuuttajanuorten lukutaidosta ollaan huolissaan: sekä ensimmäisen että toisen polven maahanmuuttajien lukutaito jää selvästi jälkeen muista suomalaisoppilaista (Vettenranta et al. 2016, 55; Arffman & Nissinen 2015, 32).

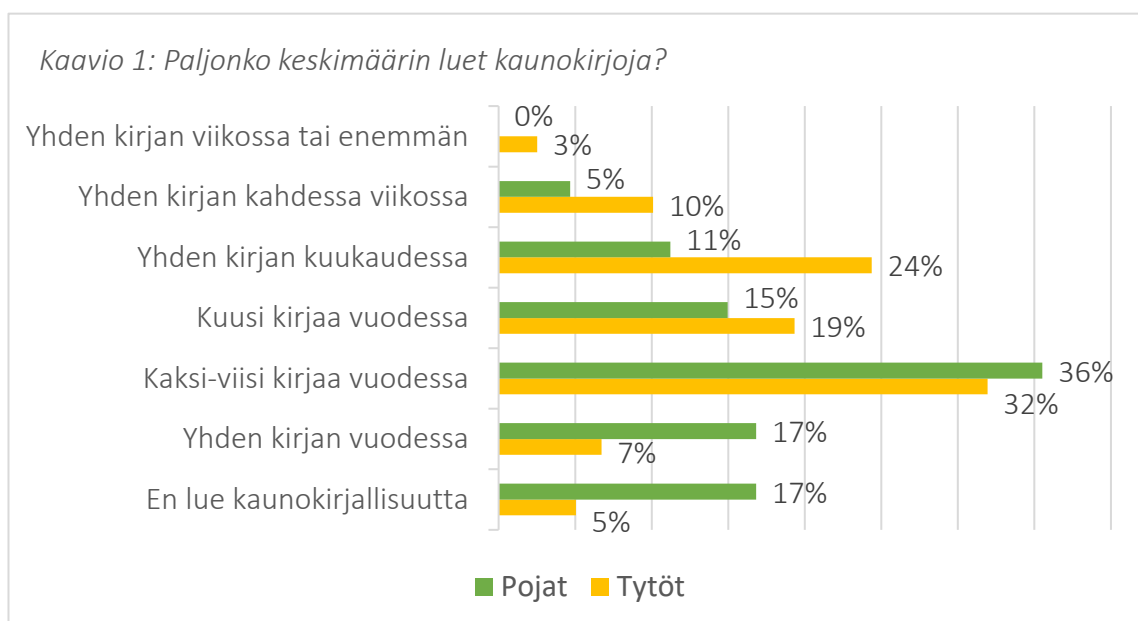
¹⁹ PIAAC (The Programme for the International Assessment of Adult Competencies) on aikuisten tietojenkäsittelytaitoja, kuten lukutaitoa, mittaava tutkimusohjelma.

PISA:ssa nuorten sitoutumista lukemiseen on tarkasteltu kolmesta eri näkökulmasta: niistä ensimmäinen kattaa kiinnostuksen lukemiseen (kuinka mielellään nuoret lukevat omaksi ilokseen kouluajan ulkopuolella, missä määrin he kokevat kontrolloivansa luettavan valintaa ja lukemiskäytänteitään sekä missä määrin lukeminen on heille sosiaalista toimintaa), toinen lukemiseen käytetyn ajan (kuinka paljon nuoret käyttävät aikaa omaksi ilokseen lukemiseen päivittäin kouluajan ulkopuolella) ja kolmas lukemisen monipuolisuuden (kuinka usein nuoret lukevat erilaisia painettuja ja sähköisiä tekstejä omasta halustaan) (Sulkunen & Nissinen 2014, 37).

Käsittelen tässä luvussa tutkimukseeni osallistuneiden nuorten sitoutuneisuutta kaunokirjallisuuden lukemiseen. Luvun lopussa jaan nuoret viiteen eri ryhmään heidän sitoutuneisuutensa perusteella.

3.1 Kuinka paljon nuoret lukevat kaunokirjallisuutta?

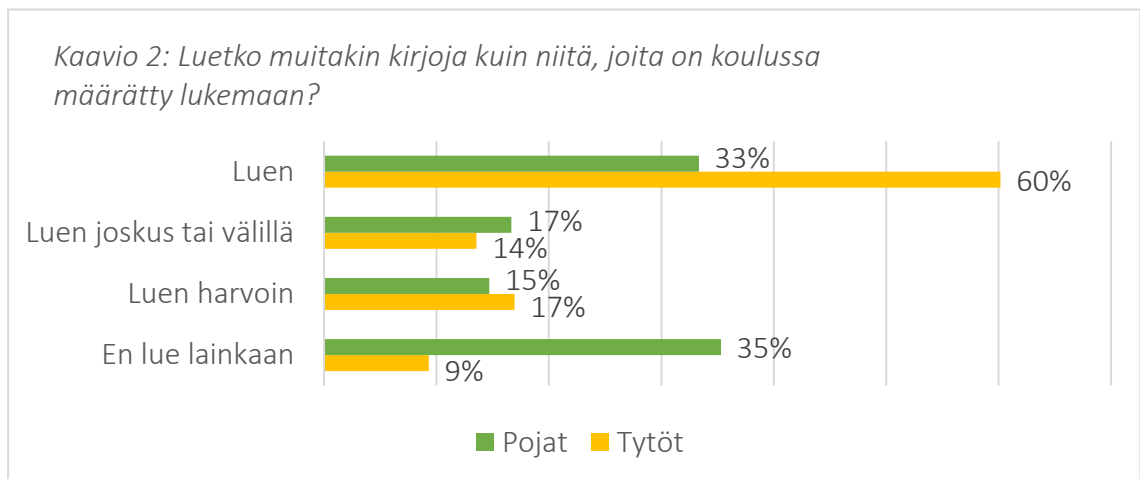
Valtakunnallista ja maailmanlaajuista trendiä mukaillen tutkimukseeni osallistuneista nuorista tytöt lukevat merkitsevästi poikia enemmän (U (n=226)=8605,0, $p < .001$)²⁰, mutta myös tyttöjen lukuhallut ovat hiipumaan päin. Kun vuonna 2002 joka kymmenes (10 %) tyttö luki yli kaksi kirjaa viikossa (Saarinen & Korhonen 2009, 48–49), nyt tutkimukseeni osallistuneista tytöistä yhden kirjan viikossa tai enemmän lukee enää vain



²⁰ Tuloksen merkintätavasta: U viittaa Mann-Whitney -testiin, n=226 kertoo aineiston koon kyseisessä testissä ja 8605,0 on testin tulos. P-arvoa kuvaava merkintä $p < .001$ kertoo todennäköisyydestä, jolla satuma voisi selittää havaitut erot.

kolme prosenttia (kaavio 1). Yhtä paljon lukevien poikien määrä on pudonnut kahdesta prosentista nollaan prosenttiin. Sinänsä luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia, sillä oma aineistoni on huomattavasti Saarisen ja Korkiakankaan tutkimusaineistoa suppeampi. Mikäli tulokseni kuitenkin kuvastaisivat ilmiötä laajemmin, yhtenä selityksenä lukemisen vähenemiselle voisi olla myös luettavan kirjallisuuden muuttuminen: esimerkiksi nykynuorten suosimat fantasiakirjat²¹ ovat lähtökohtaisesti varsin paksuja teoksia, joita ei ahkerinkaan lukija saa luettua samaa tahtia kuin ohuita nuortenkirjoja.

Tutkimukseeni osallistuneista tytöistä 13 % lukee vähintään yhden kirjan kahdessa viikossa, 37 % vähintään yhden kirjan kuukaudessa, 56 % vähintään kirjan joka toinen kuukausi, 88 % vähintään kaksi kirjaa vuodessa ja 95 % vähintään yhden kirjan vuodessa. Pojista 5 % lukee vähintään yhden kirjan kahdessa viikossa, 16 % vähintään yhden kirjan kuukaudessa, 31 % vähintään yhden kirjan joka toinen kuukausi, 66 % vähintään kaksi kirjaa vuodessa ja 83 % vähintään yhden kirjan vuodessa.²² Tytöt lukevat myös omaehtoisesti kaunokirjallisuutta merkittävästi poikia enemmän (χ^2 (3, n=221) =27,205, p<.001, Cramer's V =.351)²³: tytöistä 91 % ja pojista 65 % lukee oman arvionsa mukaan vähintäänkin harvoin omaehtoisesti kirjallisuutta (kaavio 2).²⁴



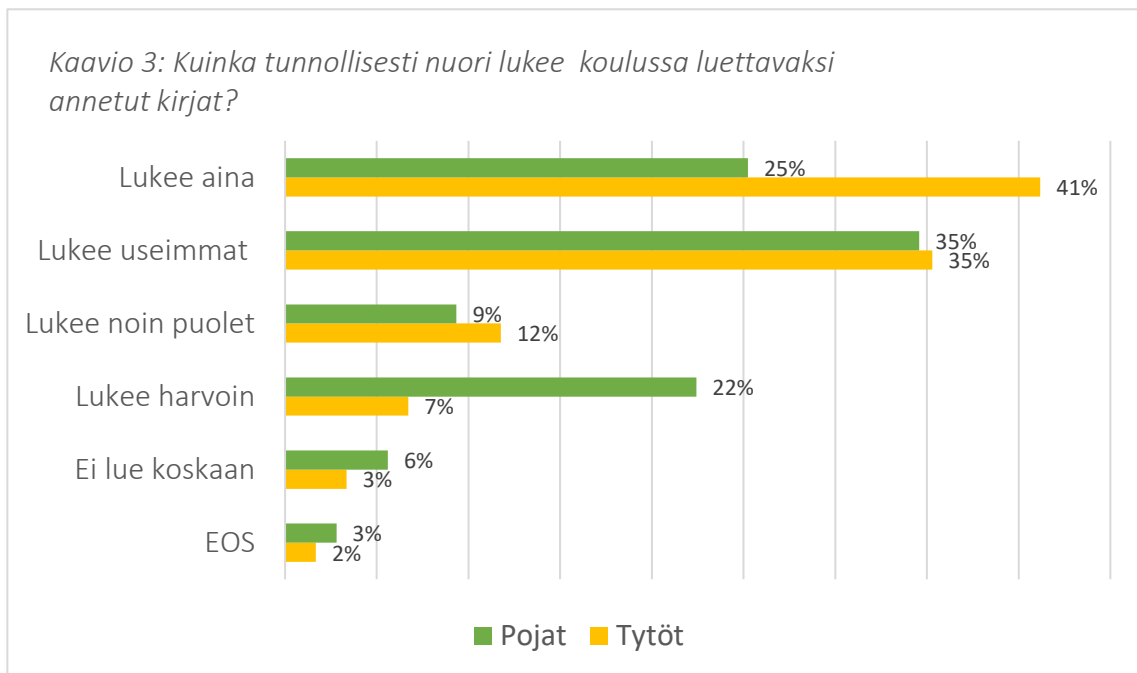
²¹ Peräti 45 % nuorista (54 % tytöistä ja 34 % pojista) ilmoitti olevansa vähintäänkin kiinnostuneita fantasiakirjallisuuden lukemisesta.

²² Paljon lukevien nuorten osalta prosentuaaliset osuudet ovat linjassa raportin Äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2014 kanssa: siinä 3 % pojista ja 11 % tytöistä kertoi lukevansa enemmän kuin kolme kirjaa kuukaudessa (Harjunen & Rautopuro 2015).

²³ χ^2 viittaa khiin neliö -testiin, suluissa oleva ensimmäinen numero 3 kertoo testin vapausasteen, n=221 kertoo aineiston koon kyseisessä testissä ja 27,205 on testin tulos. Cramer's V kuvaa muuttujien keskinäisen vaikutuksen määrää.

²⁴ Vajaa vuosikymmen sitten (2009) suomalaiset yhdeksäsluokkalaiset lukivat keskimäärin harvemmin kuin kerran kuussa omaehtoisesti kaunokirjallisuutta (Sulkunen & Nissinen 2014, 39).

Koulussa luettavaksi annettuja kirjoja nuoret lukevat pääasiassa tunnollisesti. Tytöistä kaksi viidesosaa (42 %) lukee aina koulutöihin liittyvät kaunokirjat ja vähintään useimmiten kirjan lukee neljä viidestä (80 %). Pojista reilu neljäsosa (27 %) lukee aina luettavaksi annetut kirjat ja yli puolet (58 %) lukee kirjan vähintään useimmiten. Tytöistä noin joka kymmenes (9 %) ja pojista noin joka kolmas (30 %) lukee koulussa luettavaksi annetun teoksen harvoin tai ei lainkaan. (Kaavio 3.)



Tytöistä siis 5 % ja pojista 17 % kertoo, ettei lue lainkaan kaunokirjallisuutta – ei edes niitä teoksia, joita on koulusta annettu luettavaksi. Luvut ovat merkittävästi pienempiä kuin peruskoulun päättövaiheen arvioinnissa 2014: siinä 40 % tytöistä ja 70 % pojista ilmoitti, ettei lue vapaa-aikanaan muita kirjoja kuin oppikirjoja (Harjunen & Rautopuro 2015, 160).²⁵ Joko omaan kyselyyni vastanneet nuoret ovat arvioineet omaa lukuintoaan selvästi yläkanttiin, tai sitten helsinkiläiset nuoret lukevat selkeästi keskimääräistä enemmän kaunokirjallisuutta. On tietenkin myös mahdollista, että omaan tutkimuserääni on valikoitunut sattumalta varsin ahkeria lukijoita. Helsinkiläisnuorten muita korkeampaa lukuintoa tukisi kuitenkin se seikka, että pääkaupunkiseudun nuorten lukutaito on selvästi muun maan yhdeksäsluokkalaisia parempi: esimerkiksi ero heikoimmin menestyneisiin

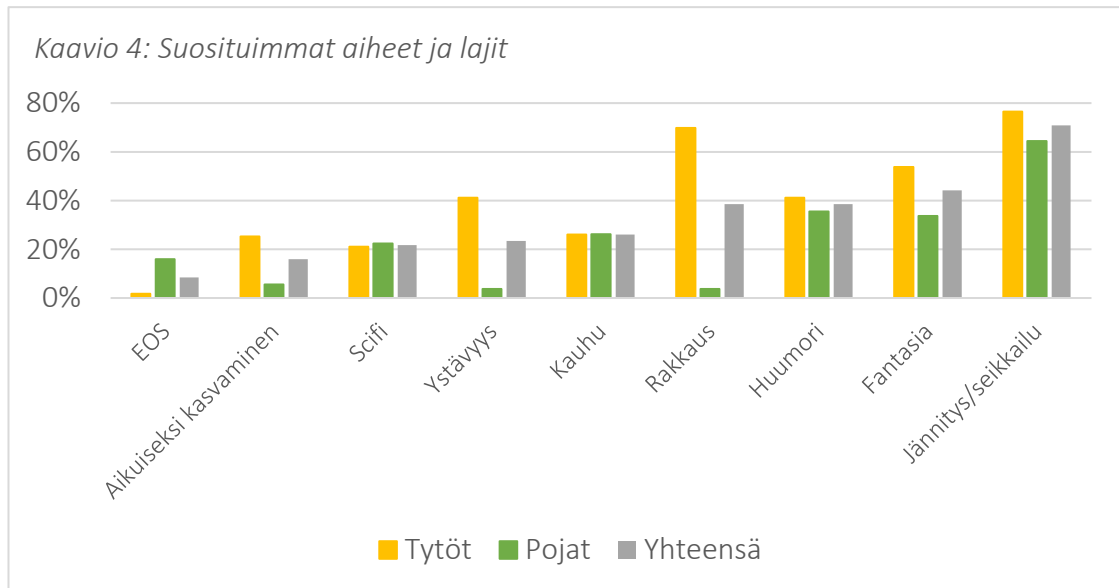
²⁵ Vrt. Luukka et al. 2008, 179; 187: Kymmenisen vuotta sitten reilu kolmannes pojista ilmoitti, ettei lue kaunokirjallisuutta vapaa-ajallaan, ja joka neljäs, ettei lue kaunokirjallisuutta ylipäätään.

Länsi-Suomen oppilaisiin oli edellisessä PISA-vertailussa suurempi kuin koskaan, 35 pistettä, mikä vastaa noin yhden kouluvuoden opintoja. (Vettenranta et al. 2016, 60.)

Tuoreinta tietoa nuorten lukuinnosta, tai pikemminkin sen puutteesta, tarjoaa valtakunnallinen koululaiskysely 2017 (OKM). Siinä reilu kymmenes (13 %) yläkoululaisista nimesi lukemisen, kirjallisuuden, runot, sanataiteen ja kirjoittamisen viiden kiinnostavimman harrastuksen joukkoon, ja harvempi kuin joka kahdeskymmenes (3 %) ilmoitti ne kaikista kiinnostavimmaksi harrastukseksi.

3.2 Millaista kaunokirjallisuutta nuoret lukevat?

Kyselyni perusteella keskimääräistä yhdeksäsluokkalaista tyttöä voisi kiinnostaa jännitystä, seikkailua ja rakkautta sisältävä fantasiaromaani, sillä tyttöjen suosituimmat aiheet ja lajit ovat jännitys/seikkailu (76 %), rakkaus (70 %) sekä fantasia (54 %). Keskimääräiselle pojallekin kelpaisi jännitystä ja seikkailua (64 %) sisältävä fantasiaromaani (34 %), kunhan sen hallitsevana elementtinä olisi rakkauden (4 %) sijaan huumori (36 %). (Kaavio 4.)



Tilastollisesti tytöt ja pojat ovat yhtä kiinnostuneita huumorista ($\chi^2 (1, n=226) = 0,763$, $p = .382$, $\phi = .058$), scifistä ($\chi^2 (1, n=226) = 0,067$, $p = .796$, $\phi = .017$) ja kauhusta ($\chi^2 (1, n=226) = 0,000$; $p = .984$, $\phi = .001$). Rakkaus ($\chi^2 (1, n=226) = 103,686$; $p < .001$, $\phi = .677$), ystävyys ($\chi^2 (1, n=226) = 43,989$, $p < .001$, $\phi = .441$), aikuisiksi kasvaminen ($\chi^2 (1, n=226) = 16,166$, $p < .001$, $\phi = .267$) ja fantasia ($\chi^2 (1, n=226) = 9,261$, $p = .002$, $\phi = .202$) puolestaan kiinnosta-

vat merkitsevästi enemmän tyttöjä kuin poikia. Tytöt ovat myös hieman poikia kiinnostuneempia jännityksestä ja seikkailuista ($\chi^2(1, n=226) = 3,914, p = .048, \phi = .132$). Pojat eivät ole mistään aiheesta kiinnostuneempia kuin tytöt.

Myös sukupuolen ja kiinnostavien aiheiden sekä kirjallisuuden lajien määrän välillä on merkitsevä riippuvuus: tytöt mainitsivat enemmän kiinnostavia aiheita sekä kirjallisuuden lajeja ($Md=4$) kuin pojat ($Md=2$) ($U(n=224) = 2918,5, p < .001$). Poikien keskuudessa tietämättömyys siitä, mikä aihe tai laji voisi ylipäättään kiinnostaa, on myös yleisempää kuin tytöillä ($\chi^2(1, n=226) = 16,014, p < .001, \phi = .266$).

Kiinnostavat aiheet eivät ole vastausten perusteella juurikaan muuttuneet 2000-luvulla (vrt. Saarinen & Korkiakangas 2009, 95), mutta tulos saattaa olla seurausta myös siitä, että tarjolla oli puhtaasti avoimen kysymyksen sijaan annettuja vaihtoehtoja sekä mahdollisuus nimetä jokin listasta puuttuva aihe.²⁶ Etenkin fantasiakirjallisuuden suosio nuorten keskuudessa on noussut esiin useassa aikaisemmassakin tutkimuksessa (esim. mt.; Koskinen 2012, 50–51; Laaksonen 2009, 90; Luukka et al. 2008, 188), eikä trendi ole aivan tuore: jo 1980-luvulla syntyneiden on sanottu muodostaneen ”fantasiasukupolven” (Eskola 2009, 134–137). Aineistossani mainitaan fantasiaa sisältävistä teoksista esimerkiksi J. K. Rowlingin *Harry Potter*, J. R. R. Tolkienin *Taru sormusten herrasta*, George R. R. Martinin *Tulen ja jään laulu*, Suzanne Collinsin *Nälkäpeli*-trilogia ja C. S. Lewisin *Narnia*-sarja. Kaikki nuorten aineistossa mainitsemat teokset löytyvät liitteestä 5.

²⁶ Erikseen nimettyjä kaunokirjallisia aiheita ja lajeja olivat dekkarit (kuusi mainintaa), historialliset romaanit (viisi mainintaa), realistiset romaanit (neljä mainintaa), urheilua käsittelevät romaanit (neljä mainintaa) ja tulevaisuutta käsittelevät romaanit (kaksi mainintaa). Yhden maininnan saivat myös yhteiskunnalliset romaanit, tositahtumiin perustuvat romaanit, eläimiä käsittelevät romaanit, sotaa käsittelevät romaanit ja tragedia.

3.3 Eri tavoin lukemiseen sitoutuneet nuoret

Selvitin nuorten sitoutumista kaunokirjallisuuden lukemiseen kysymällä, kuinka paljon he lukevat kaunokirjallisuutta, lukevatko he kaunokirjallisuutta omaehtoisesti²⁷ ja pitävätkö he kaunokirjallisuuden lukemista tärkeänä. Jaoin nuoret heidän vastaustensa perusteella viiteen erilaiseen sitoutuneisuuden ryhmään:

- 1) sitoutuneet
- 2) melko sitoutuneet
- 3) lukemista arvostavat mutta hyvin heikosti sitoutuneet
- 4) omaehtoiset mutta hyvin heikosti sitoutuneet
- 5) sitoutumattomat.²⁸

Tavoitteenani oli alun alkaen konstruoida vastaajista vähintään kaksi selkeää ryhmää, sitoutuneet ja sitoutumattomat, mutta muutoin en ollut päättänyt ryhmien määrää tai niihin kuulumisen kriteerejä etukäteen, vaan päätin edetä sen perusteella, mitä aineistosta löytyy. Luokittelin nuoren kaunokirjallisuuden lukemiseen sitoutuneeksi, mikäli hän kertoi lukevansa keskimäärin vähintään yhden kaunokirjallisen teoksen kuukaudessa, arvostavansa kaunokirjallisuuden lukemista ja lukevansa kaunokirjallisuutta myös omaehtoisesti koulutyön ulkopuolella. Melko sitoutuneeksi nimesin nuoren samoilla arvostamisen ja omaehtoisuuden kriteereillä, mikäli hän kertoi lukevansa keskimäärin vähintään 2–5 kaunokirjallista teosta vuodessa.

Sitoutumattomien ryhmään olin aikeissa sijoittaa kaikki nuoret, jotka ilmoittavat lukevansa korkeintaan yhden kaunokirjallisen teoksen vuodessa. Päätin kuitenkin jaottelua tehdessäni ottaa yksiselitteisen sitoutumattomuuden kohdalla ratkaiseviksi kriteeriksi lukemisen määrän sijaan lukemisen arvostuksen ja omaehtoisuuden lukemisen määrän, sillä muuten ryhmästä olisi tullut näiden kriteerien suhteen varsin epäyhtenäinen. Päädyin siis sijoittamaan sitoutumattomien ryhmään ne nuoret, jotka lukevat omaehtoisesti kaunokirjallisuutta korkeintaan harvoin ja jotka joko eivät arvosta kaunokirjallisuuden lukemista tai eivät osaa arvioida lukemisen merkitystä.

Jäljelle jääneet nuoret jaottelin joko jo luomaani melko sitoutuneiden ryhmään tai kahteen uuteen ryhmään, joista toisessa korostui halukkuus lukea omaehtoisesti vä-

²⁷ Omaehtoisuuden käsitteestä, ks. sivu 11.

²⁸ Jatkossa nimitän ryhmiä kolme ja neljä yksinkertaisuuden vuoksi arvostaviksi ja omaehtoisiksi.

hintään joskus ja toisessa lukemisen arvostus vähäisestä lukemisesta huolimatta. Käsitte-
len seuraavaksi ryhmien tilastollisia eroja ja koostumusta tarkemmin. Kaavio 5 kuvaa
nuorten määrällistä jakautumista eri sitoutuneisuusryhmiin sekä ryhmien sisäistä koostu-
musta.²⁹

Kaavio 5: Nuorten jakautuminen ryhmiin sitoutuneisuuden mukaan ja ryhmien sukupuolijakaumat.

	Osuus kaikista	Osuus tytöistä	Osuus pojista	Ryhmästä tyttöjä	Ryhmästä poikia
Sitoutuneet	22 %	30 %	13 %	72 %	28 %
Melko sitoutuneet	29 %	29 %	29 %	52 %	48 %
Arvostavat	22 %	19 %	25 %	46 %	54 %
Omaehtoiset	11 %	14 %	7 %	71 %	29 %
Sitoutumattomat	16 %	8 %	26 %	24 %	76 %

Ryhmät eroavat toisistaan tilastollisesti suhteessa kaikkiin kolmeen muut-
tujaan.³⁰ Lukemiseen sitoutuneet nuoret lukevat merkitsevästi enemmän kuin muiden si-
toutuneisuusryhmien nuoret (1–2 $\chi^2=-77,208$, $p<.001$; 1–3 $\chi^2=-127,870$, $p<.001$; 1–4 $\chi^2=-$
73,317, $p<.001$; 1–5 $\chi^2=-141,211$, $p<.001$), kun taas melko sitoutuneet ja omaehtoiset lu-
kevat keskenään tilastollisesti yhtä paljon (2–4 $\chi^2=3,891$, $p=1$). Melko sitoutuneista joka
toinen (51 %) lukee keskimäärin kuusi kirjaa vuodessa ja joka toinen (49 %) 2–5 kirjaa
vuodessa; omaehtoisten joukossa hajonta on suurempaa. Lukemista arvostavat ja sitou-
tumattomat lukevat kolmea muuta ryhmään vähemmän, mutta keskenään saman verran
(3–5 $\chi^2=-13,341$, $p=1$; 3–2 $\chi^2=-50,662$, $p<.001$; 3–4 $\chi^2=54,553$, $p<.001$; 5–2 $\chi^2=-64,003$,
 $p<.001$; 5–4 $\chi^2=-67,894$, $p<.001$). Lukemista arvostavien ja sitoutumattomien jäsenistä
yhteensä 28 % ei lue lainkaan kaunokirjallisuutta. Eri ryhmien ja lukemisen määrän väli-
nen ristiintaulukointi on kaaviossa 6.

²⁹ Vrt. Sari Sulkusen ja Kari Nissisen tutkimuksessa (2014) yhdeksäsluokkalaisista tytöistä 28 % kuului monipuolisesti lukeviin, jotka suosivat kaunokirjallisuutta, 13 % yksipuolisesti lukeviin, jotka suosivat kaunokirjallisuutta ja 4 % lukemista kokonaan karttaviin. Pojista 10 % kuului monipuolisiin kaunokirjallisuuden suosijiin, 5 % yksipuolisiin kaunokirjallisuuden suosijiin ja 7 % lukemista kokonaan karttaviin.

³⁰ Lukemisen määrä (χ^2 (4, n=266) = 141,753, $p<.001$), omaehtoisen lukemisen määrä (χ^2 (4, n=221) = 108,527, $p<.001$), lukemisen arvostaminen (χ^2 (4, n=194) = 123,837, $p<.001$).

Kaavio 6: Sitoutuneisuus suhteessa siihen, kuinka paljon nuori lukee kaunokirjallisuutta.

	1 kirja viikossa tai enemmän	1 kirja kahdessa viikossa	1 kirja kuukaudessa	6 kirjaa vuodessa	2-5 kirjaa vuodessa	1 kirja vuodessa	Ei lue	Yhteensä
Sitoutuneet	1 2 %	14 28 %	35 70 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	0 0 %	50 100 %
Melko sitoutuneet	0 0 %	0 0 %	0 0 %	33 51 %	32 49 %	0 0 %	0 0 %	65 100 %
Arvostavat	0 0 %	0 0 %	0 0 %	3 6 %	26 52 %	14 28 %	7 14 %	50 100 %
Omaehtoiset	2 8 %	3 13 %	4 17 %	1 4 %	8 33 %	6 25 %	0 0 %	24 100 %
Sitoutumattomat	0 0 %	0 0 %	2 5 %	2 5 %	10 27 %	6 16 %	17 46 %	37 100 %
Yhteensä	3 1 %	17 8 %	41 18 %	39 17 %	76 34 %	26 12 %	24 11 %	226 100 %

Lukemiseen sitoutuneista, melko sitoutuneista ja omaehtoisista lähes kaikki lukevat kaunokirjallisuutta omaehtoisesti myös koulutyön ulkopuolella: poikkeuksen tekevät ainoastaan neljä lukemiseen melko sitoutunutta nuorta, jotka eivät osaa arvioida omaehtoista lukemistaan. Ryhmät ovatkin keskenään tilastollisesti samanlaiset (1-2 $\chi^2=.000$, $p=1$; 1-4 $\chi^2=.000$, $p=1$; 2-4 $\chi^2=.000$, $p=1$). Lukemista arvostavista 60 % ja sitoutumattomista 24 % kertoo lukevansa omaehtoisesti. Ryhmät eroavat toisistaan (3-5 $\chi^2=-38,675$, $p<.001$) ja kaikista muista ryhmistä tilastollisesti (3-1 $\chi^2=-44,200$, $p<.001$; 3-2 $\chi^2=-44,200$, $p<.001$; 3-4 $\chi^2=44,200$, $p<.001$; 5-1 $\chi^2=-82,875$, $p<.001$; 5-2 $\chi^2=-82,875$, $p<.001$; 5-4 $\chi^2=-82,875$, $p<.001$). Eri sitoutuneisuusryhmien ja omaehtoisen lukemisen ristiintaulukointi on kaaviossa 7.

Kaavio 7: Sitoutuneisuus suhteessa siihen, lukeeko nuori omaehtoisesti kaunokirjallisuutta.

	Lukee omaehtoisesti vähintään harvoin	Ei lue omaehtoisesti	EOS	Yhteensä
Sitoutuneet	50 100 %	0 0 %	0 0 %	50 100 %
Melko sitoutuneet	61 94 %	0 0 %	4 6 %	65 100 %
Arvostavat	30 60 %	20 40 %	0 0 %	50 100 %
Omaehtoiset	24 100 %	0 0 %	0 0 %	24 100 %
Sitoutumattomat	9 24 %	27 73 %	1 3 %	37 100 %
Yhteensä	174 77 %	47 21 %	5 2 %	226 100 %

Tutkimukseeni osallistuneista nuorista valtaosa pitää kaunokirjallisuuden lukemista tärkeänä (65 %) tai mahdollisesti tärkeänä (8 %). Loput joko ajattelevat, ettei lukeminen ole tärkeää (12 %), tai eivät osaa päättää kantaansa (14 %).³¹ Tytöt ja pojat arvostavat lukemista merkitsevästi eri tavoin (χ^2 (3, n=226) = 15,951, p=.001, Cramer's V =.266): tytöistä lähes kolme neljästä (73 %) ja pojista lähes kolme viidestä (56 %) pitää lukemista yksiselitteisen tärkeänä, ja tytöistä joka kahdeskymmenes (5 %) ja pojista joka viides (21 %) ajattelee päinvastoin. Tyttöjen ja poikien välistä eroa suurempi ero on kuitenkin niiden nuorten välillä, jotka lukevat paljon ja vähän (χ^2 (3, 226) = 25,359, p<.001, ϕ =.335)³², sekä heidän välillä, jotka lukevat ja eivät lue kirjoja myös omaehtoisesti (χ^2 (3, 226) = 37,958, p<.001, ϕ =.414).³³ (Kaavio 8.)

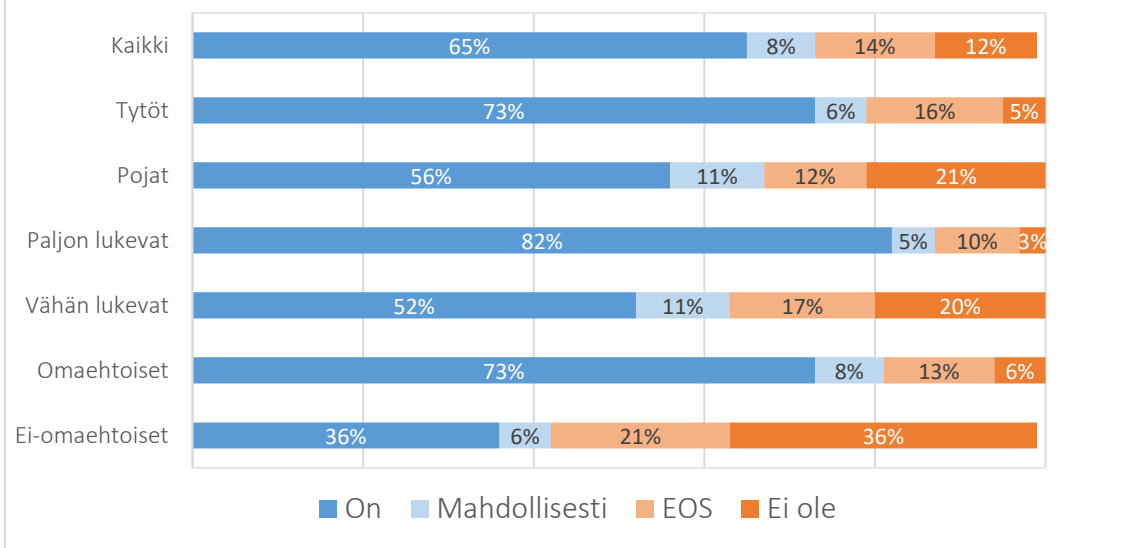
Lukemista arvostavat, sitoutuneet ja melko sitoutuneet arvostavat kaunokirjallisuuden lukemista enemmän kuin muiden ryhmien jäsenet, mutta keskenään tilastollisesti yhtä paljon (1-2 χ^2 =-6,895, p=1; 1-3 χ^2 =-11,620, p=1; 2-3 χ^2 =-4,725, p=1; 1-4 χ^2 =-89,868, p<.001; 1-5 χ^2 =-103,180, p<.001; 2-4 χ^2 =-82,972, p<.001; 2-5 χ^2 =-96,285, p<.001; 3-4

³¹ Koska kysymyksenasettelu ohjaa nuoria pohtimaan kirjallisuuden merkitystä heidän itsensä kannalta, luvut eivät suoranaisesti kerro siitä, kuinka merkityksellisenä tai arvokkaana nuoret pitävät kirjallisuutta universaalisti. Tällaisen laajemman merkityskäsityksen olemassaolosta voisi puhua se seikka, että tutkimukseeni osallistuneista nuorista 83 % on sitä mieltä, että koulussa tulisi jatkossakin opiskella kirjallisuutta.

³² Luokittelin tässä paljon lukeviksi ne nuoret, jotka lukevat vähintään kuusi kirjaa vuodessa.

³³ Luokittelin tässä omaehtoisesti lukeviksi kaikki ne, jotka lukevat edes harvoin omaehtoisesti.

Kaavio 8: Onko kaunokirjallisuuden lukeminen mielestäsi tärkeää vai ei?



$\chi^2=-78,248$, $p<.001$; 3–5 $\chi^2=-91,560$, $p<.001$). Näistä kunkin ryhmän jäsenistä vähintään neljä viidestä ajattelee, että kaunokirjallisuuden lukeminen on yksiselitteisesti tärkeää. Omaehtoiset ja sitoutumattomat nuoret arvostavat lukemista keskenään yhtä vähän (4–5 $\chi^2=-13,312$, $p=1$). Omaehtoisista 30 % ja sitoutumattomista 57 % ajattelee, ettei kaunokirjallisuuden lukeminen ole tärkeää, ja molempien ryhmien keskuudessa myös epävarmuus lukemisen merkityksestä on varsin yleistä: omaehtoisista 67 % ja sitoutumattomista 43 % ei osaa päättää kantaansa.

Sitoutuneisuusryhmien ja lukemisen arvostamisen ristiintaulukointi on kaaviossa 9. Sitä seuraavasta kaaviosta 10 näkee ryhmien tilastolliset erot suhteessa lukemisen määrään, omaehtoiseen lukemiseen ja lukemisen arvostamiseen värikoodeilla: samassa sarakkeessa samanväriset ovat tilastollisesti samanlaisia ryhmiä.

Kaavio 9: Sitoutuneisuus suhteessa siihen, pitääkö nuori kaunokirjallisuuden lukemista tärkeänä.

	Lukeminen on tärkeää	Lukeminen on mahdollisesti tärkeää	Lukeminen ei ole tärkeää	En osaa sanoa	Yhteensä
Sitoutuneet	48 96 %	2 4 %	0 0 %	0 0 %	50 100 %
Melko sitoutuneet	57 88 %	8 12 %	0 0 %	0 0 %	65 100 %
Arvostavat	41 82 %	9 18 %	0 0 %	0 0 %	50 100 %
Omaehtoiset	1 4 %	0 0 %	7 30 %	16 67 %	24 100 %
Sitoutumattomat	0 0 %	0 0 %	21 57 %	16 43 %	37 100 %
Yhteensä	147 65 %	19 8 %	28 12 %	32 14 %	226 100 %

Kaavio 10: Samassa sarakkeessa samannimiset (a, b, c) ovat tilastollisesti samanlaisia ryhmiä suhteessa sarakkeen ilmaisemaan ominaisuuteen.

	Lukemisen määrä	Omaehtoinen lukeminen	Lukemisen arvostaminen
Sitoutuneet	a	a	a
Melko sitoutuneet	b	a	a
Arvostavat	c	b	a
Omaehtoiset	b	a	b
Sitoutumattomat	c	c	b

4. Lukumotivaatio lukemiseen sitoutumisen taustalla

Lukumotivaation tutkimuskenttä on laaja siinä missä motivaationkin, minkä vuoksi myös aiheeseen liittyvä käsitteistö on kirjavaa. Kenties laajimmin sekä tutkimukseen että käsitteistöön ovat vaikuttaneet Allan Wigfieldin ja John T. Guthrien (1997) näkemykset lukumotivaatiosta yksilön lukemista koskevinä tavoitteina, arvoina ja uskomuksina. Guthrie ja Wigfield nimeävät lukumotivaation elementeiksi minäpystyvyyden (*self-efficacy beliefs*), sisäisen ja ulkoisen motivaation (*intrinsic/extrinsic motivation*) sekä lukemisen sosiaalisen ulottuvuuden (*social aspects of motivation*). Myöhemmin he ovat kehittäneet näkemystään edelleen eri tutkijaryhmissä yhdessä ja erikseen (esim. Baker & Wigfield 1999; Guthrie, Hoa, Wigfield, Tonks, Humenick & Littles 2007; Guthrie & Wigfield 2000; Wigfield 1997).

Syvennyn tässä teoriapainotteisessa luvussa Wigfieldin ja Guthrien (1997) esittämiin ja vuosien varrella kehittämiin näkemyksiin lukumotivaation elementeistä. Omat alalukunsa saavat myös lukumotivaation yhteys lukemiseen sitoutumiseen ja lukutaitoon (4.3) sekä lukemisen sosiaalinen ulottuvuus (4.2), jonka laajennan omassa työssäni koskemaan kaikkia niitä sosialisointin osa-alueita, joiden kautta nuoret luovat suhdettaan kaunokirjallisuuteen.

4.1 Lukumotivaation elementit

Wigfieldin ja Guthrien (1997) ajatus minäpystyvyydestä on peräisin pääasiassa psykologi Albert Banduralta (1977): käsitteellä kuvataan yksilön aiempien kokemusten pohjalta muodostamaa luottamusta ja uskoa omaan kykyihinsä suoriutua käsillä olevasta tehtävästä. Esimerkiksi niillä oppilailla, joilla on hyvä itseluottamus, on yleensä myös korkea lukutaidon taso ja positiiviset asenteet lukemista kohtaan (Merisuo-Storm & Soininen 2014, 122). Vastaavasti itseluottamuksen puutteesta kärsivät oppilaat ovat mahdollisesti oppineet uskomaan, etteivät he osaa lukea, ja kun he kerran eivät osaa, he eivät myöskään lue (Arffman & Nissinen 2015, 44).

Wigfieldin ja Guthrien jaottelussa (1997; Guthrie & Wigfield 2000; Wigfield 1997, 22–23) minäpystyvyys kattaa luottamuksen omaan lukutaitoon (*reading efficacy*) ja mieltymyksen haastavaankin lukemiseen (*preference for challenge*). Myöhemmässä

tutkimuksessaan (Guthrie et al. 2007) he liittävät minäpystyvyyteen myös erilaisten lukustrategioiden hyödyntämisen, kyvyn tunnistaa suurin osa lukemistaan sanoista sekä taidon saada selville vieraiden sanojen merkitykset (mas. 295).

Näkemyksensä sisäisestä ja ulkoisesta motivaatiosta Wigfield ja Guthrie pohjaavat Edward L. Decin ja Richard M. Ryanin (1985, ks. myös Deci, Olafsen & Ryan 2017; Deci & Ryan 2000, 235–237) itsemääräämisteorianaan (*self-determination theory, SDT*), jossa erilaiset motivaatiotyypit muodostavat jatkumon täydellisestä motivaation puutteesta aina sisäiseen motivaatioon (kaavio 11). Wigfield ja Guthrie (1997; Wigfield 1997, 22–23) nimittävät motivaation puutetta lukemisen välttelyksi (*reading work avoidance*).

Kaavio 11

Ulkoa määrätty tai odotettu toiminta						Omaehtoinen toiminta
Motivaation puute (<i>amotivation</i>)	Ulkoisen motivaatio (<i>extrinsic motivation</i>)				Sisäinen motivaatio (<i>intrinsic motivation</i>)	
Ei sääntelyä (<i>non-regulation</i>)	Ulkoisen sääntely (<i>external regulation</i>)	Sisäistetty sääntely (<i>introjected regulation</i>)	Tunnistettu sääntely (<i>identified regulation</i>)	Integroitu sääntely (<i>integrated regulation</i>)	Sisäinen sääntely (<i>intrinsic regulation</i>)	

Ulkoisen motivaation elementeiksi Wigfield ja Guthrie (1997) liittävät tarpeet olla muita parempi (*competition in reading*), saada ulkoista tunnustusta (*recognition for reading*) ja saada hyviä arvosanoja (*reading for grades*). Nuoren lukeminen on siis ulkoisesti säädeltyä, kun hän lukee palkkion toivossa (positiivinen huomio opettajalta, hyvä arvosana) tai rangaistuksen pelossa (huomiotta jääminen, huono arvosana). (Ma.) Nykyisin PISA-tutkimusten yhteydessä puhutaan ulkoisen motivaation sijaan suoritusmotivaatiosta (OECD 2017). Sitä mitattiin viimeisimmässä PISA-vertailussa väittämillä ”Haluan parhaat arvosanat kaikilta tai melkein kaikilta oppikursseiltani”, ”Haluan valmistuttuani päästä valitsemaan parhaista mahdollisista vaihtoehtoista”, ”Haluan olla paras kaikessa mitä teen”, ”Pidän itseäni kunnianhimoisena ihmisenä” ja ”Haluan olla yksi luokkani parhaista oppilaista” (Väljärvi 2017, 12–13).

Nuori, joka on *sisäistänyt* ulkoiset motiivit ja sosiaalisesti arvostetun käyttäytymismallin, lukee, jottei joutuisi kokemaan syllisyyttä tai menettämään itsearvostustaan,

vaikkei välitöntä ulkoista palkkiota tai rangaistusta olisikaan luvassa (vrt. Deci & Ryan 2000, 235–237). *Tunnistetulla sääntelyllä* taas viitataan tilanteeseen, jossa nuori on tunnistanut ja hyväksynyt ulkoiset motiivit: hän lukee, koska ymmärtää lukemisella olevan välinearvoa esimerkiksi hänen tulevaisuutensa kannalta. Sellaisen nuoren kohdalla, jonka lukemisen sääntely on *integroitunut*, lukeminen on alkujaan ollut ulkoisesti säänneltyä, mutta muuttunut lopulta nuoren omaehtoiseksi toiminnaksi. (Vrt. mt., ks. myös Louick, Leider, Daley, Proctor & Gardner 2016, 261; Wang & Guthrie 2004, 165.)

Sisäisesti motivoitunut nuori lukee, koska lukeminen itseisarvona tuottaa hänelle tyydytystä (vrt. Deci & Ryan 2000, 235–237). Wigfield ja Guthrie (1997; Guthrie et al. 2007; Wigfield 1997, 22–23) käsittävät sisäisen motivaation elementeiksi uteliaisuuden (*reading curiosity*) tai kiinnostuksen (*interest*) ja osallisuuden (*reading involvement*). Osassa tutkimuksia myös mieltymys haastavaan lukemiseen (*preference for challenge*) on sisällytetty sisäiseen motivaatioon (esim. Wang & Guthrie 2004).

Sekä uteliaisuus että kiinnostus määritellään haluksi oppia lisää itseä kiinnostavasta aiheesta (Guthrie et al. 2007, 296; Wigfield & Guthrie 1997; Wigfield 1997, 22–23). Lukemisesta omaehtoisesti kiinnostuneilla nuorilla on usein lempikirjailijoita, -aiheita ja -genrejä. He tyypillisesti lukevat suosikkikirjojaan uudestaan ja peilaavat kirjoihin henkilökohtaisia kokemuksiaan ja tunteitaan. He myös muistavat heitä kiinnostaneiden kirjojen sisällön hyvinkin yksityiskohtaisesti. (Guthrie et al. 2007, 294; 305.; ks. myös Neugebauer 2014, 162.) Tämä voi hyvinkin johtua siitä, että tuttuun kirjaan tarttumisella minimoi riskin, että tulisi valinneeksi huonon kirjan (vrt. Merga 2016, 414).

Kiinnostus on yhteydessä siihen, kuinka sinnikkäästi nuori paneutuu lukemiseen ja kuinka hän pyrkii pitämään yllä mielenkiintoaan (vrt. Wigfield, Hoa & Klaua 2012). PISA-tutkimustenkin mukaan sinnikkyydellä on selvä yhteys lukutaitoon: kaikkein sinnikkäimmät oppilaat ovat olleet tutkimusten parhaita lukijoita, kun taas periksiantavimmat ovat olleet heikoimpia lukijoita (Arffman & Nissinen 2015, 40). Osallisuus lukemisen kontekstissa puolestaan kuvaa kokemusta siitä, että lukeminen tuottaa iloa ja nautintoa (Wigfield 1997, 22–23). Lukemisesta nauttivat nuoret suorastaan uppoutuvat kirjoihin ja viettävät pitkiäkin aikoja lukien. He saattavat myös lukea esteettisistä syistä tai esimerkiksi fiktiivisten hahmojen vuoksi. (Ma.; Guthrie et al. 2007, 296.) Tutkitusti nuoria kiinnostaa erityisesti teokset, joiden hahmoihin on helppo samaistua (Merga 2016, 415).

Alkuperäisessä Wigfieldin ja Guthrien jäsennyksessä (1997; Wigfield 1997, 22–23) myös kokemus lukemisen tärkeydestä (*importance of reading*) laskettiin kuuluvaksi sisäiseen motivaatioon, mutta myöhemmistä tutkimuksista se on jätetty pois omana teoreettisena viitekehyksenään (esim. Guthrie et al. 2007).

4.2 Lukemisen sosiaalinen ulottuvuus

Wigfieldin ja Guthrien klassikkoteoriassa (1997; Wigfield 1997, 22–23) lukemisen sosiaalinen ulottuvuus (*social aspects of motivation*) kattoi alun alkaen halun jakaa lukukokemuksia ystävien ja perheen kanssa (*social reasons for reading*) sekä tarpeen täyttää ulkoiset odotukset (*compliance*), mutta myöhemmissä tutkimuksissa sosiaalinen ulottuvuus on joko liitetty osaksi ulkoista motivaatiota (esim. Wang & Guthrie 2004) tai päinvastoin erotettu kokonaan ulkoisesta motivaatiosta nimittämällä sitä yhteistyöksi (*collaboration*) (esim. Guthrie et al. 2007). Yhteistyöllä tutkijat ovat tarkoittaneet sellaista lukemiseen liittyvää sosiaalista kanssakäymistä, jossa nuori paitsi keskustelee kirjoista ystävien, perheen tai opettajan kanssa, myös esimerkiksi ilmaisee iloa muiden suosittelemien kirjojen lukemisesta (mas. 296).³⁴

Aineistoni nuorista 7 % mainitsee kaunokirjallisuuden lukemisen antavan eväitä sosiaaliseen kanssakäymiseen (I). Kirjoista voi esimerkiksi olla mukava jutella (II), tai lukeneisuudella voi tehdä muihin positiivisen vaikutuksen (III):

Pitäisikö koulussa mielestäsi ylipäätään opiskella kirjallisuutta? Perustele mielipiteesi.

(I) Kyllä, se helpottaa ihmisten kommunikointia kirjallisesti. (051, poika, sitoutumaton)³⁵

Onko kaunokirjallisuuden lukeminen mielestäsi tärkeää vai ei? Perustele mielipiteesi.

(I) – – Kirjojen avulla oppii ymmärtämään asioita paremmin, kuten ihmissuhteita. (002, tyttö, melko sitoutunut)

(II) Kyllä, kaunokirjallisuutta on tärkeä lukea koska ne voivat antaa inspiraatiota ja luoda unelmia ihmisille. Kaunokirjallisuuden lukeminen on myös mielestäni hyvä tapa tuoda ihmisiä yhteen. (118, poika, melko sitoutunut)

Jos luet kirjoja omasta halustasi, kerro, miksi haluat lukea kirjoja.

(II) Kirjoja lukiessa rauhoittuu ja rentoutuu. Tietenkin hyvää kirjaa lukiessa saa esim. omaan elämään vähän (hehe) lisämakua. Kirjoista on myös hauska keskustella jälkeen päin. (148, poika, sitoutunut)

³⁴ Sosiaalinen interaktio ei kuitenkaan vaikuta olevan välttämätöntä sille, että nuori lukee mielellään tai kokee lukemisen tärkeäksi (Guthrie et al. 2007, 306): monet aktiivisesti lukevat nuoret ovat suhteellisen yksinäisiä lukijoita (mts. 296).

³⁵ Nuorten antamat vastaukset ovat kaikki alkuperäisessä kieliasussaan.

Mitä hyviä puolia kirjallisuuden lukemisella on?

(II) Siit saa hyvin puheen aiheen kavereitten kaa jos on lukenu samoja kirjoja (086, tyttö, arvostava)

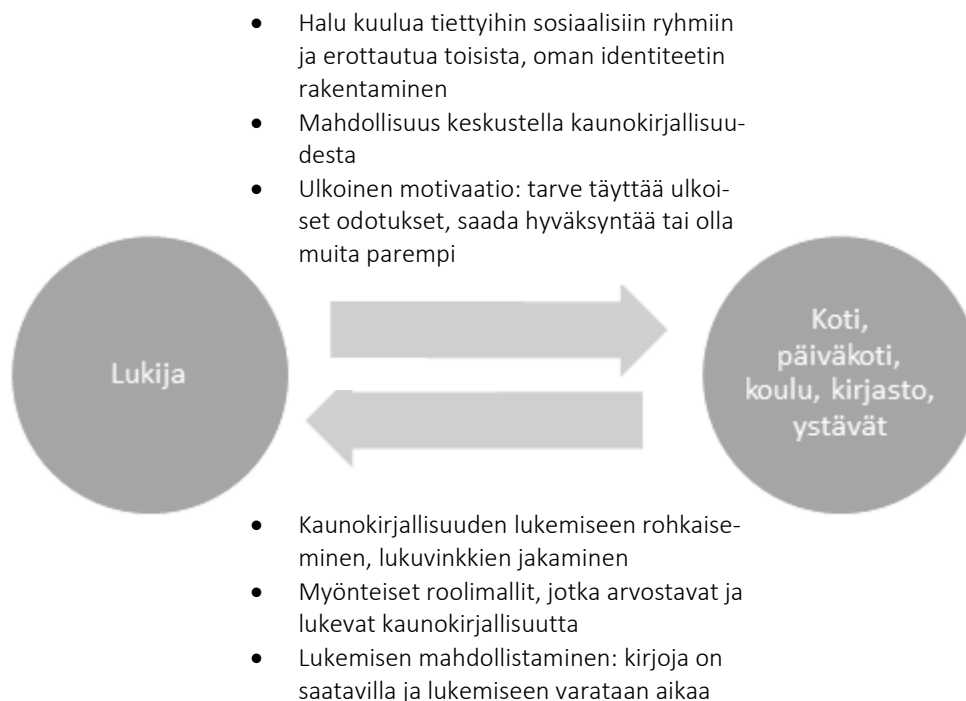
Usein sanotaan, että kirjallisuuden tuntemus kuuluu yleissivistykseen. Mitä mieltä olet tästä väittämästä?

(III) Fakta. Pelkästään niinkin yksinkertainen asia kuin keskusteluun osallistuminen kyseisestä kirjasta, voi kertoa että on ajan tasalla ja sivistynyt henkilö. (omaa kokemusta löytyy.) (156, tyttö, omaehtoinen)

(III) En tiedä onko sillä konkreettista hyötyä mutta kyllähän se tekee ihmisiin vaikutuksen kun sanoo että on lukenut Puškinia tai vaikkapa Hemingwaytä. (164, poika, melko sitoutunut)

Paitsi sosiaalisena toimintana, hahmotan lukemisen sosiaalisen ulottuvuuden myös sosialisointia kautta.³⁶ Lukemiseen sosiaalistetaan esimerkiksi kodin, päiväkodin, koulun, kirjaston, ystävien ja median vaikutuksesta: olen hahmotellut prosessia eri tutkijoiden näkemysten pohjalta kaaviossa 12 (Herkman & Vainikka 2012; Saarinen & Korhonen 2009; Hannon 1995).

Kaavio 12: Lukemisen sosiaalinen ulottuvuus



³⁶ Sosialisointilla tarkoitetaan yksinkertaisuudessaan koko ajan käynnissä olevaa prosessia, jossa yksilö kasvaa yhteiskuntansa jäseneksi ja sisäistää yhteisönsä maailmankuvan, arvot ja toimintamallit (Pietikäinen 2002).

Lukemista tukevassa kodissa kasvaneet nuoret lukevat keskimääräistä enemmän omaehtoisesti, ja heidän lukutaitonsa on keskimääräistä parempi (Fletcher 2015; Herkman & Vainikka 2012; Huges-Hassel & Rodge 2007; Baker 2003). Vanhemmat esimerkiksi vaikuttavat lapsensa lukumotivaatioon lukemalla alle kouluikäiselle säännöllisesti ääneen, tarjoamalla jo lukevalle nuorelle luettavaa ja näyttämällä esimerkkiä (IV):

Jos luet kirjoja omasta halustasi, kerro, miksi haluat lukea kirjoja.

(IV) Kirjat ovat hyvää viihdettä. Niistä voi myös oppia paljon. Lukeminen on myös vanhemmilta opittu tapa. Omat vanhemmat lukevat paljon, ja minulle on pienestä asti luettu ääneen. Saan kirjoja lahjaksi vanhemmilta ja sukulaisilta. Hyvään kirjaan jää koukkuun ja sen lukemisesta tulee hyvä olo. (006, tyttö, sitoutunut)

(IV) Haluan lukea kirjoja, koska niiden avulla voi hetken olla joku muu. Kirjat ovat hyvää ajanvietettä, ja mielestäni niistä on enemmän hyötyä elämässä kuin kännykkäpeleistä. Kotona on aina luettu paljon. Myös kirjojen herättämiä ajatuksia on mukava jakaa muille. (062, tyttö, sitoutunut)

Niillä nuorilla, joiden vanhemmat uskovat lukemisen olevan tärkeän taidon lisäksi viihdyttävää, on positiivisemmat mielikuvat lukemisesta kuin niillä nuorilla, joiden vanhemmat korostavat ainoastaan lukutaidon tärkeyttä (Baker 2003). Tämä voisikin olla yksi syy suomalaisnuorten hyvän lukutaidon taustalla: suomalaisista koululaisista 43 % kokee vanhempiensa pitävän lukemisesta, mikä on yli kymmenen prosenttiyksikköä yli kansainvälisen keskiarvon (vrt. Lukukeskus 2015).

On myös keskeistä, että lukeminen mahdollistetaan: kirjoja on hyvä olla saatavilla sitä hetkeä varten, kun nuori haluaa omatoimisesti tarttua kirjaan, ja esimerkiksi koulutyössä lukemiselle on varattava riittävästi aikaa. Omassa tutkimuksessani viisi nuorta (2 %) mainitsi oma-aloitteisesti lukevansa kirjoja, koska saa niitä lahjaksi tai koska niitä on tarpeen tullen saatavilla (V), mutta jopa kaksikymmentä (9 %) mainitsee eri kysymysten yhteydessä, ettei lukemiselle ole riittävästi aikaa. Kymmenen (4 %) kertoo lukeneensa ennen nykyistä enemmän, ja kahdeksantoista nuorta (8 %) mainitsee, että lukee joko ainoastaan tai erityisesti lomilla ja matkoilla (VI):

Jos luet kirjoja omasta halustasi, kerro, miksi haluat lukea kirjoja.

(V) Jos olen saanut lahjaksi tai googlannut hyvii kirjoja niin sitten luen koska haluan ja se kiinnostaa. Ja tykkään lukea, jos saan valita itse kirjat. (142, tyttö, melko sitoutunut)

(V) Jos on tylsää ja on kirjahyllyssä joku kirja, mitä olen pohtinut että pitäisi lukea. (114, poika, arvostava)

(V) Koska ne ovat viihdyttäviä ja hyvää ajanvietettä. Luen myös siksi että setäni antaa minulle paljon hyviä kirjoja ja haluan tottakai lukea lahja-kirjat. (218, tyttö, sitoutunut)

(V) Yleensä niistä kirjoista on tehty leffa joten silloin haluan myös lukea ne kirjat ja kaikki muut kirjat ovat vain aina ollut kirjahyllyssäni ja kun on ollut tylsää olen vain lukenut niitäkin (202, tyttö, omaehtoinen)

(VI) Luen kirjoja lomamatkoilla, lentokoneessa ja kesälomalla, koska se on hyvä tapa saada aika kulumaan. (111, poika, melko sitoutunut)

Myös koululla on huomattava rooli lukemiseen sosiaalistamisessa ja sitouttamisessa (Sulkunen & Nissinen 2014, 36), vaikka toisissa kouluissa sitoutetaankin enemmän kuin toisissa.³⁷ Erityisen tärkeäksi tuo rooli muodostuu silloin, kun nuori ei ole kasvanut lukemisen kulttuuriin kotona tai ei muuten vain lue oma-aloitteisesti – esimerkiksi aineistoni tytöistä 4 % ja pojista 18 % lukee vain siksi, että kaunokirjallisuutta tulee vastaan koulutyössä.

Siitä huolimatta, että koulun rooli lukemiseen sosiaalistamisessa on suuri, nuoret eivät tunnu hahmottavan kaunokirjallisuuden roolia äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineessa kovinkaan tarkasti. Aineistoni nuorista 30 % kertoo jonkin kirjallisuutta käsitelleen oppitunnin jääneen mieleen erityisen mielenkiintoisena, ja loput 70 % eivät joko muista kirjallisuutta käsitelleiden oppituntien sisältöä tai kokevat, etteivät tunnit ole koskaan olleet erityisen kiinnostavia. On myös niitä nuoria, jotka eivät omasta mielestään ole koskaan olleet kaunokirjallisuutta käsittelevällä tunnilla (VII):

Onko jokin kirjallisuutta käsitellyt oppitunti ollut mielestäsi erityisen mielenkiintoinen?

(VII) en muista käyneeni yhtäkään kirjallisuustuntia ala- tai yläasteella. (007, tyttö, melko sitoutunut)

(VII) en ole muistaakseni ollut tällaisella oppitunnilla (059, poika, sitoutunut)

(VII) En ole oikeastaan ollut yhdelläkään kaunokirjallisuutta käsittelevällä tunnilla. (063, poika, sitoutunut)

Samankaltaisia havaintoja on tehty esimerkiksi Opetushallituksen vuoden 2010 äidinkielen ja kirjallisuuden yhdeksännen luokan oppimistulosten arvioinnin (Kulju, Räihä & Mäkinen 2015) sekä Maailma muuttuu – mitä tekee koulu? -tutkimuksen (Luukka et al. 2008) yhteydessä. Nuorista alle viidennes (17 %) mainitsi kirjallisuuden ja joka kymmenes (10 %) lukemisen äidinkieltä ja kirjallisuutta oppiaineena käsittelevissä kirjoitelmissa (Kulju, Räihä & Mäkinen 2015, 87). Kun oppilailta kysyttiin Maailma muuttuu – mitä tekee

³⁷ PISA-tutkimuksissa havaittiin kymmenen vuotta sitten, että joissakin kouluissa eri puolilla maata luku-harrastus on erittäin aktiivista, kun taas toisissa kouluissa harrastuneisuus on vähäistä, jopa tyttöjen keskuudessa. (Linnakylä & Malin 2007, 311).

koulu? -tutkimuksen yhteydessä, kuinka usein kaunokirjallisuutta käytetään oppimateriaalina äidinkielen ja kirjallisuuden tunneilla, useampi kuin joka viidestoista (7 %) vastasi, ettei kaunokirjallisuutta käytetä oppimateriaalina tunneilla koskaan. Joka viidennen (21 %) mielestä kaunokirjallisuutta käytetään oppimateriaalina harvoin, lähes joka toisen (48 %) mielestä joskus ja noin joka neljännen (24 %) mukaan usein. Luvut eroavat radikaalisti opettajien itsensä tekemistä arvioista, joiden mukaan 88 % heistä käyttää kaunokirjallisuutta oppimateriaalina usein ja loput 12 % joskus. (Luukka et al. 2008, 91; 93.)

Ei ole selvää, missä määrin ja missä suhteessa eri sosiaalisiaatioagentit eli sosiaalistajat vaikuttavat nuorten lukumotivaatioon. Varmaa on, että myös ystäväpiirin näkemysillä on vaikutusta nuorten kaunokirjallisuussuhteeseen, sillä nuoret rakentavat kuvaa itsestään yhteisöjen jäsenenä myös suhteellaan kirjallisuuteen: lukemalla tai lukematta jättämisellä he voivat liittää itsensä johonkin tiettyyn sosiaaliseen ryhmään ja erottautua joistain toisista (Herkman & Vainikka 2012, 43–45; ks. myös Lahtinen 2007, 169). Jaana Koskisen (pro gradu 2012) mukaan niissä nuorissa, joiden ystävät suhtautuvat kirjojen lukemiseen myönteisesti, on yli kaksinkertainen määrä lukevia nuoria verrattuna niihin nuoriin, joiden ystävät suhtautuvat lukemiseen kielteisesti (mts. 90).

Kaikki nuoret eivät kuitenkaan edes tiedä, kuinka heidän ystävänsä suhtautuvat kaunokirjallisuuden lukemiseen tai lukevatko heidän ystävänsä itse. Koskisen (2012) tutkimuksen pojissa oli selvästi tyttöjä enemmän sellaisia, jotka eivät osanneet sanoa, kuinka heidän ystävänsä suhtautuvat lukemiseen (mts. 90). Saman havainnon on tehnyt Satu Virtanen (pro gradu 2006): hänen tutkimuksessaan pojista enemmistö (61 %) ei tiennyt, lukevatko heidän ystävänsä. Vajaa viidesosa (17 %) pojista³⁸ kertoi, ettei ylipäätään keskustele kaunokirjallisuudesta ystäviensä kanssa. (Mts. 35–36.) Kenties tietämättömyys ystävien lukumielityksistä on tuottanut myös sen tuloksen, että Virtasen tutkimuksen pojista valtaosa (91 %) antoi ymmärtää, ettei heidän ystäviensä mielipiteillä ole vaikutusta siihen, lukevatko he itse vaiko eivät (mts. 35). Tämä on jokseenkin ristiriidassa Koskisen tuloksiin nähden.

En kysynyt erikseen omassa tutkimuksessani, kuinka nuorten ystävät vaikuttavat heidän lukuintoonsa. Yksi nuorista mainitsi kuitenkin oma-aloitteisesti, ettei anna muiden mielipiteiden vaikuttaa itseensä (VIII):

³⁸ Virtasen pro gradu käsittelee ainoastaan poikia.

Onko kaunokirjallisuuden lukeminen mielestäsi tärkeää vai ei? Perustelee mielipiteesi

(VIII) Mun mielestä monet nuoret ei pidä sitä tärkeänä, vaan koska muutkaan ei. Mut mä pidän sitä tärkeänä, koska se kehittää kirjoitustaitoa ja muutenki. (128, tyttö, melko sitoutunut)

Erityisesti ystävillä yhdessä sukulaisten kanssa on vaikutusta siihen, millaisiin kirjoihin nuori tarttuu (Herkman & Vainikka 2012, 95–96; Virtanen 2006, 61). Aineistoni nuorista lähes kymmenesosa (9 %) kertoi lukevansa omaehtoisesti kaunokirjallisuutta, koska joku on suositellut heille hyvää kirjaa tai jokin kirja on ollut muutoin erityisen suosittu (IX):

Jos luet kirjoja omasta halustasi, kerro, miksi haluat lukea kirjoja.

(IX) Kirja on kuulostanut kiinnostavalta jos kaverit ovat kertoneet siitä tai on huvittanut lukea jokin kirja. (038, poika, sitoutunut)

(IX) Jos luen kirjaa omasta halustani, olen kiinnostunut siitä kirjasta erittäin paljon tai se on jonkun läheisen suosittu (010, poika, arvostava)

(IX) – – Isäni on myös kirjallisuuden ja filosofian tohtori, eli jos hän suosittelee jotakin kirjaa, aivoni lankeavat heti uskomaan sen olevan hyvä (004, poika, melko sitoutunut)

(IX) Luen joitakin kirjoja jos ne ovat kiinnostavia ja ihmisten suosiossa. (066, tyttö, omaehtoinen)

Kaikkein syvimmin ja voimakkaimmin yksilö omaksuu niitä asioita, jotka mahdollistavat osallistumisen yhteisöihin, joita yksilö pitää arvossa (Hakkarainen, Lonka & Lipponen 2004, 118): kaunokirjallisuuden lukumotivaation kannalta olisi siis keskeistä, että ne henkilöt, joita nuori eniten arvostaa, joiden kaltainen hän haluaisi olla tai joiden kanssa hän haluaa kuulua samaan yhteisöön, suhtautuisivat myönteisesti lukemiseen ja jopa kannustaisivat siihen.

4.3 Lukumotivaation yhteys lukemiseen sitoutumiseen ja lukutaitoon

Valtaosa lukumotivaatiota koskevasta tutkimuksesta lähestyy aihetta selvittämällä, kuinka yksi tai useampi lukumotivaation elementeistä liittyy lukemiseen sitoutumiseen ja lukutaitoon. Sisäisen lukumotivaation, lukemiseen sitoutumisen ja lukutaidon välisen suhteen on johdonmukaisesti todettu olevan positiivinen, kun taas ulkoisen lukumotivaation vaikutuksista lukemiseen sitoutumiseen ja lukutaitoon on ristiriitaisia tuloksia (esim. Wigfield, Gladstone & Turci 2016; Froiland & Oros 2014; McGeown, Norgate & Warhurst 2012; Retelsdorf, Köller & Möller 2011; Wang & Guthrie 2004; Baker & Wigfield 1999; vrt. myös Välijärvi 2017, 12–13).

Sisäisen lukumotivaation vaikutus lukutaitoon johtunee siitä yksinkertaisesta syystä, että sisäisen motivaation mukanaan tuoma kognitiivinen ja emotionaalinen tyydytys lukemisesta saavat nuoret käyttämään aikaa lukemiseen (Wang & Guthrie 2004, 165). Aktiivinen lukuharrastus jopa kompensoi perhetaustan vaikutusta niissä tilanteissa, joissa tuo tausta lähtökohtaisesti lisää nuoren riskiä kuulua taitotasoltaan heikkoihin lukijoihin (Sulkunen & Nissinen 2014, 47; Sulkunen 2013, 563; Kupari et al. 2012, 65–68; Linnakylä & Sulkunen 2005, 56–59).

Ulkoisen lukumotivaation suhteen puolestaan vaikuttaisi siltä, että siitä on varsinaisesti haittaa lukutaidolle vain siinä tapauksessa, ettei nuorella ole lainkaan sisäistä lukumotivaatiota (Park 2011); tämä johtuu ilmeisesti siitä, että ulkoisesti motivoituneet lapset lukevat todennäköisesti vain silloin, kun se on aivan välttämätöntä. Muutoin he valitsevat aina mieluummin jonkin toisen aktiviteetin kuin lukemisen. (Schaffner, Schiefele & Ulferts 2013; Guthrie et al. 2007, 294.)

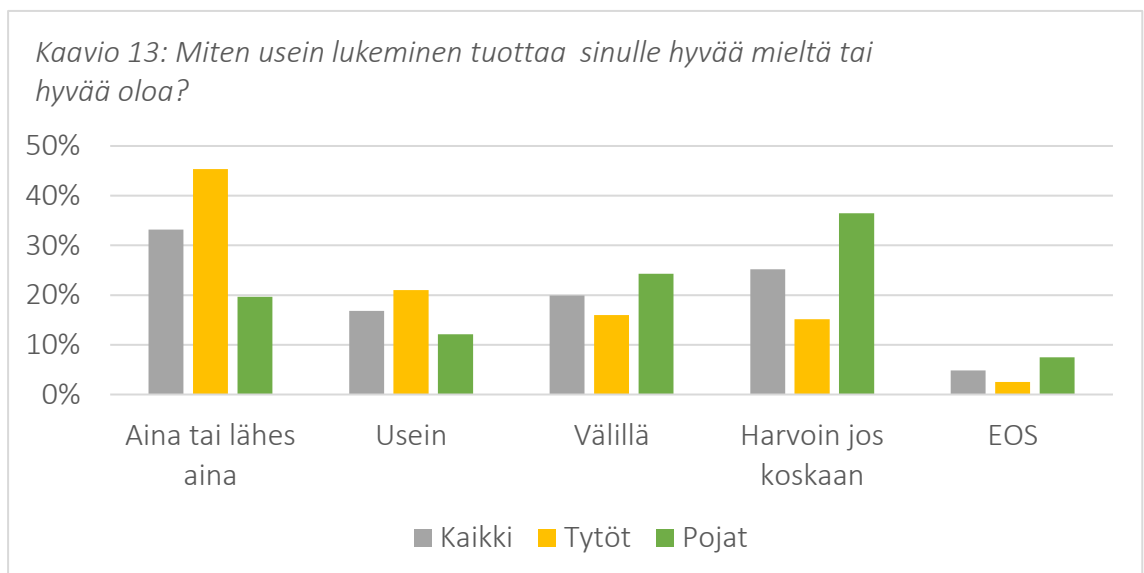
Hyvien lukijoiden keskuudessa kohtuullisesta ulkoisesta motivaatiosta voi olla jopa hyötyä, jos se yhdistyy vahvaan sisäiseen motivaatioon (Froiland & Oros 2014, 127; McGeown, Norgate & Warhurst 2012, 318–320). Näin voisi päätellä myös tuoreimmista PISA-tuloksista, joiden mukaan suomalaisnuorten ulkoinen motivaatio on kaikkien osallistujamaiden alhaisin (Väljjarvi 2017, 12–15), mutta kuitenkin Suomen sisällä ulkoisen motivaation ja hyvän lukutaidon välillä on voimakas positiivinen korrelaatio (mas).³⁹ Suomalaisien nuorten keskuudessa lukutaito on heikentynyt vuosituhaten vaihteesta erityisesti kielteisimmän kouluun suhtautuvilla pojilla, jotka eivät pidä koulunkäyntiä hyödyllisenä (Arffman & Nissinen 2015, 39).

³⁹ Mielenkiintoisena kontrastina neljäsluokkalaisemme sijoituivat PIRLS 2011 -tutkimuksen lukuko-
keessa jaetulle toiselle sijalle, vaikka heidän lukumotivaationsa ja sitoutumisensa lukemisen opetukseen
olivat vertailumaiden heikoimpia (Kupari et al. 2012, 17, 41.) PIRLS (Progress in International Reading
Literacy Study) on neljäsluokkalaisille lapsille joka viides vuosi tehtävä lukutaitoa mittaava tutkimus
(PIRLS 2016).

5. Kuinka mieluisaa lukeminen on?

Tutkimukseeni osallistuneista nuorista kolmasosa (33 %) saa lukemisesta nautintoa aina tai lähes aina, lähes kaksi viidesosaa (37 %) usein tai välillä ja joka neljäs (25 %) harvoin, jos koskaan (kaavio 13).⁴⁰ Tytöt nauttivat lukemisesta enemmän kuin pojat ($U(n=213)=3578,5$, $p<.001$). Lukemisesta aina tai lähes aina nauttavia tyttöjä on yli kaksi kertaa enemmän kuin lukemisesta aina tai lähes aina nauttavia poikia (45 %; 20 %), ja vastaavasti lukemisesta vain harvoin jos koskaan nauttavia poikia on yli kaksinkertainen määrä verrattuna yhtä vähän nauttiviin tyttöihin (36 %; 15 %). Niitä poikia, jotka eivät ole koskaan nauttineet lukemisesta, on aineistossa merkitsevästi enemmän kuin tyttöjä, jotka eivät ole koskaan nauttineet lukemisesta (14 %; 2 %). Pojissa on myös selkeästi tyttöjä enemmän niitä, jotka eivät osaa sanoa, miten usein lukeminen tuottaa heille nautintoa (7 %; 3 %), mikä johtunee siitä, että poikien joukossa on myös yli kolme kertaa enemmän sellaisia nuoria, jotka eivät lue kaunokirjallisuutta lainkaan (ks. luku 3.1).

Lukunautinto sisäisenä motivaattorina kannustaa nuoria lukemaan ja on keskeinen tekijä kaunokirjallisuuden lukemiseen sitoutumisen taustalla ($\chi^2(4, n=215) = 103,89$, $p<.001$); ristiintaulukointi kaaviossa 14, havainnollistavat palkit kaaviossa 15).⁴¹ Kaunokirjallisuuden lukemiseen sitoutuneista kaikki nauttivat lukemisesta vähintäänkin välillä, val-



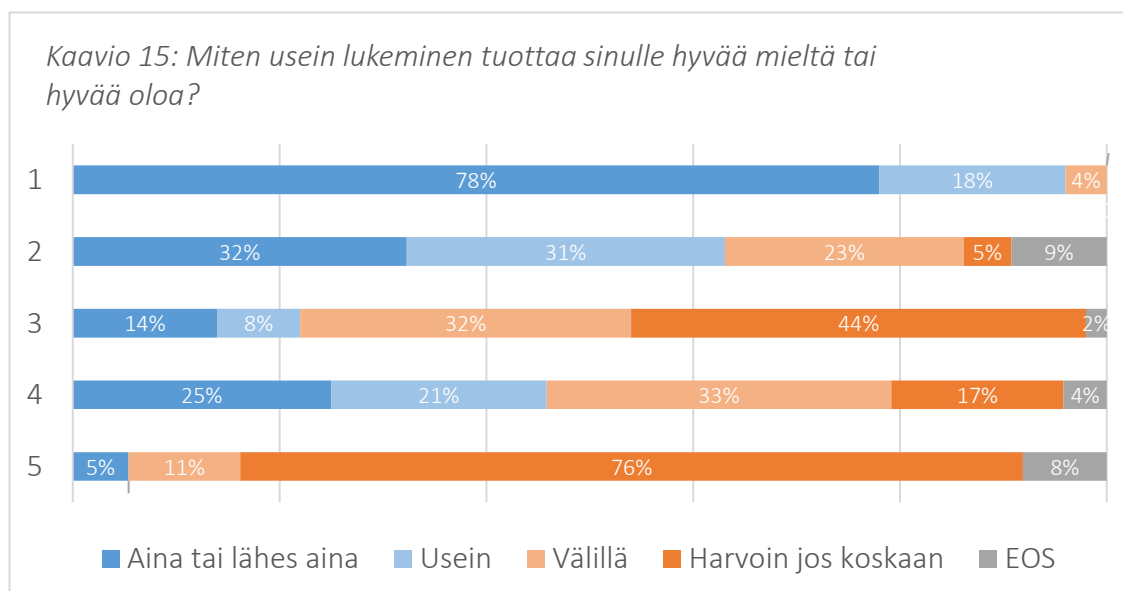
⁴⁰ Luvut muistuttavat neljäsluokkalaisten suomalaislasten vastauksia PIRLS-tutkimuksessa: siinä 26 % lapsista kertoi pitävänsä lukemisesta paljon, 54 % jonkin verran ja 21 % vain vähän (Kupari, Sulkunen, Vettentranta & Nissinen 2012, 42).

⁴¹ Erityisesti sitoutuneiden nuorten vastaukset eroavat kaikista muista ryhmistä: 1-2: $-\chi^2=37,55$, $p=.01$, 1-3: $\chi^2=-89,42$, $p<.001$, 1-4: $\chi^2=-58,19$, $p=.001$, 1-5: $\chi^2=-120,15$, $p<.001$.

taosa (78 %) aina tai lähes aina. Sitoutuneiden joukossa on yli kaksi kertaa enemmän lukemisesta aina tai lähes aina nauttivia kuin melko sitoutuneiden joukossa. Suhteessa omaehtoiseen määrään on yli kolminkertainen, suhteessa lukemista arvostaviin yli viisinkertainen ja suhteessa sitoutumattomiin yli viisitoistakertainen. Sitoutumattomista useampi kuin kolme neljästä (76 %) saa lukemista nautintoa harvoin jos koskaan.

Kaavio 14: Sitoutuneisuus suhteessa siihen, kuinka usein nuori saa lukemisesta nautintoa.

	Aina tai lähes aina	Usein	Välillä	Harvoin jos koskaan	EOS	Yhteensä
Sitoutuneet	39 78 %	9 18 %	2 4 %	0 0 %	0 0 %	50 100 %
Melko sitoutuneet	21 32 %	20 31 %	15 23 %	3 5 %	6 9 %	65 100 %
Arvostavat	7 14 %	4 8 %	16 32 %	22 44 %	1 2 %	50 100 %
Omaehtoiset	6 25 %	5 21 %	8 33 %	4 17 %	1 4 %	24 100 %
Sitoutumattomat	2 5 %	0 0 %	4 11 %	28 76 %	3 8 %	37 100 %
Yhteensä	75 33 %	38 17 %	45 20 %	57 25 %	11 5 %	226 100 %



Kysyessäni, miksi nuoret haluavat lukea kaunokirjallisuutta omaehtoisesti, jos ylipäätään haluavat, nuorista lähes joka kolmas (30 %) viittasi lukemisen nautinnollisuuteen, rentouttavaan vaikutukseen tai mielenterveydelle hyvää tekevään luonteeseen. Edellä

mainittuja aavistuksen mainitummaksi syyksi nousi ainoastaan kiinnostavuus. Lähes kolmasosa nuorista (31 %) kertoi lukevansa, jos kirjan aihe, ulkoasu, kirjailija tai sarja ovat kiinnostavia (II):

Jos luet kirjoja omasta halustasi, kerro, miksi haluat lukea kirjoja.

(I) Pääsen kirjojen avulla "toiseen maailmaan" ja ne ovat myös hyviä rentoutumisapuvälineitä. Rakastan vain loikoilla sohvalla, lukea hyvää kirjaa ja syödä vaikka suklaata! Kirjat ovat aina olleet minulle tärkeitä ja olen jo pienestä pitäen lukenut vaikka miten paljon kirjoja! (060, tyttö, sitoutunut)

(I) Koulussa määrätyt kirjat ovat usein pakkopullaa, mutta lukiessani omasta halustani kirjoja, se on yleensä rentouttava hetki kun pääsee päivän jälkeen kotiin ja haluaa vain istahtaa ja tyhjentää päänsä muista asioista. Sen lisäksi luen yleensä kirjoja, jotka pitävät sisällään myös muita kulttuureja ja opin silloin uutta ja sivistyn, vaikka sivistyminen olisi vain pientä. (056, tyttö, sitoutunut)

(II) Ne harvat mitä luen ovat olleet minulle niin mielenkiintoisia. (122, poika, melko sitoutunut)

(II) En oikeastaan lue kirjoja vapaa-ajalla, mutta jos luen niin luen koska ne ovat mielenkiintoisia. (024, tyttö, sitoutumaton)

(II) Yleensä luen kirjan, jos kiinnostun siitä jotenkin erityisesti: Jos vaikka huomaan, että suosikkikirjailijani on kirjoittanut mielenkiintoisen kirjan. Yleensä hyvin suuri vaikutus on myös kirjan kannella. Jos siinä on kuva päähenkilöstä, ja en pidä henkilön ulkonäöstä, saatan hylätä kirjan. (008, tyttö, arvostava)

(II) Jos kirja on mielenkiintoisen näköinen tai jos olen lukenut kirjasarjaa joka on ollut hyvä. (051, poika, sitoutumaton)

(II) Jos luen kirjan, luen sen koska se vaikuttaa kiinnostavalta. (en kuitenkaan lue pitkiä kirjoja, koska kiinnostus kirjaan loppuu ennen kuin olen lukenut sen) (185, tyttö, sitoutumaton)

(II) Jos se on hyvä tarina ja ei tylsä (125, poika, melko sitoutunut)

(III) Jos kaveri suosittelee tai jos kiinnostun esim. kirjan kannesta tai takakannesta, aiheesta tai henkilöstä. Kiinnostun myös jos olen nähnyt saman elokuvan tai ainakin kuullut siitä. (214, tyttö, arvostava)

Korostuneen usein käy myös ilmi, että nuori on saattanut nähdä kirjasta tehdyn elokuvan tai haluaa etukäteen tietää, mistä pian ilmestyvässä elokuvassa on kyse (III):

(III) Kaverit on joskus kehunut joitain kirjoja ja luen ne, että mäkin voin liittyä keskusteluun ja jos siitä tulee leffa niin on kiva tietää vähän mitä siinä tapahtuu (072, tyttö, sitoutumaton)

(III) Mielenkiintoiset aiheet ja tarinat vetävät puoleensa. Jos esimerkiksi jokin elokuva perustuu romaaniin, on mielenkiintoista lukea miten kirjailija on tarinan kertonut. Myös klassikkoteokset ovat kiinnostavaa luettavaa. (116, poika, melko sitoutunut)

(III) Jos kirjan juoni ja aihe merkitsevät minulle jotain. Jos nään hyvän kirjaan perustuvan elokuvan, haluan joskus lukea kirjan. (182, tyttö, sitoutumaton)

(III) Jos olen nähnyt elokuvan, joka on tehty kirjan perusteella. Silloin saatan lukea kirjaa. En oikein pidä kirjoista, joitten lukeminen kestää monta tuntia. (046, tyttö, sitoutumaton)

(III) Jos olen nähnyt kaupassa kiinnostavan kirjan esim. jonkun elämäkerran, niin olen ostanut sen. Myös TV-sarjoihin ja leffoihin perustuvat kirjat tekee mieli lukea, jos sarja/leffa on hyvä. (009, tyttö, arvostava)

Kolmanneksi mainituin syy lukea omaehtoisesti on eskapismi. Useampi kuin joka viides nuori (22 %) kertoo lukevansa, jotta voisi uppoutua toiseen maailmaan, eläytyä, kokea erilaisia tunteita, samastua tai kiintyä hahmoihin (IV):

(IV) – – Kirjat ovat mukava matkalippu pois tästä maailmasta hetkeksi. (224, tyttö, melko sitoutunut)

(IV) Pidän siitä. Niihin on hauska eläytyä, ne ikään kuin luovat toisen todellisuuden. Ainakin hyvät kirjat, vähän niin kuin musiikki. (035, poika, sitoutunut)

(IV) – – se poistaa stressiä, rauhoittaa, saa uppoutua omaan maailmaan ja rakastua ihaniin hahmoihin. (005, tyttö, melko sitoutunut)

(IV) Minä tykkään lukea kirjoja, koska rakastan uppoutumista uusiin tarinoihin ja maailmoihin. Minusta on kiva kiintyä hahmoihin ja katsoa kuinka he kehittyvät tarinan mukana. Tykkään myös siitä, jos kirja saa minut nauramaan tai itkemään. – – (209, tyttö, sitoutunut)

Lukeminen koetaan myös tehokkaaksi tavaksi päästä eroon arjen murheista (V), minkä lisäksi kirjoihin on ihanaa koukuttua (VI):

(IV/V) Niissä aukeaa aivan uusi maailma johon on helppo uppoutua (riippuu tietenkin kirjasta). Kirjat saavat pahan olon katoamaan ja ne herättävät tunteita suorastaan ihastuttavan helposti. (168, poika, sitoutunut)

(V) – – Kun lukee, ei myöskään ajattele omaa elämää / ongelmia, joten voi vaan pistää oman elämänsä sivuun hetkeksi ja uppoutua päähenkilön elämään. – – (070, tyttö, sitoutunut)

(V) Haluan lukea kirjoja, koska voin unohtaa todellisen maailman hetkeksi ja jättää huolet sekä paineet ja keskittyä kirjan tapahtumiin. Huonoina päivinä voin saada lohtua kirjasta. Jos lukemani kirja on erittäin mielenkiintoinen, saan itse sellaisen tunteen, että olen käynyt "vierailmassa" toisessa maailmassa ja, että olen saanut lisää kokemusta. (201, tyttö, sitoutunut)

(VI) Jos löydän kivan ja kiinnostavan kirjan, joka tempaisee mukaan niin sitten luen, mutta muuten en halua lukea ollenkaan. (031, tyttö, arvostava)

(VI) – – Tykkään jonkin verran lukea jännityskirjoja, koska kun niitä lukee niin niihin jää koukuun ja silloin lukeminen on kivaa. (141, tyttö, arvostava)

(VI) Kirjat ovat mukava ajanviete. Ja jos sattuu törmäämään todella kiinnostavaan kirjaan, saattaa löytää jatko-osia ja uusia kirjoja mihin tutustua. On myös hauska tuntee olevansa koukussa johonkin kirjaan. (172, poika, melko sitoutunut)

(VI) Olen ajatellut, että kirjat ovat hyvä tapa rentoutua ja lukea rauhassa ja jotkut kirjat ovat niin hyviä, että ne sieppaavat sinut kirjan omaan maailmaan ja voit kuvitella miltä se näyttää ja kuinka kaunis se maailma voisi olla ja kun saa tällaiset tunteet jostakin kirjasta on mahtavaa eläytyä kirjaan. (118, poika, melko sitoutunut)

(VI) Se on erittäin hyvää ajanvietettä, siinä pystyy rauhoittumaan ja syventymään kirjaan. Parasta on, kun kirja imaisee mukanaan eikä sitä voi laskea alas. – – (195, tyttö, sitoutunut)

Noin joka viides nuori (21 %) mainitsee, että lukeminen voi olla hyvä tapa kuluttaa aikaa kun ei ole muuta tekemistä (VII):

(VII) Emt. En oo miettiny kauheesti miksi luen. Varmaan ajan kuluksi. (203, tyttö, omaehtoinen)

(VII) Jos tiedän että jokin kirja on erityisen hyvä. Yleensä luen kirjoja ajan tappamiseksi mökillä. (164, poika, melko sitoutunut)

(VII) Haluan viihdettä elämäni, ja lukeminen on hyvä vaihtoehto elokuville, peleille yms. (174, poika, melko sitoutunut)

(VII) Jos luen kirjoja omasta halustani, minulle vain tulee ajatus alkaa lukea kirjaa. Myös jos minulla on tylsää voin aloittaa kirjan. (052, poika, arvostava)

(VII) No mä luen niitä välillä kun mulla on sika tylsää (205, tyttö, sitoutumaton)

Mitä sitoutuneempi nuori on kaunokirjallisuuden lukemiseen, sitä todennäköisemmin hän mainitsee jonkin näistä lukunautintoon liittyvistä syistä koko aineistossa. Kaikkien kysymysten avoimissa vastauksissa kaunokirjallisuuden lukemisen mielisyyteen viittaa sitoutuneista 98 %, melko sitoutuneista 78 %, lukemista arvostavista 44 %, omaehtoisista 67 % ja sitoutumattomista 11 %.⁴² Erot eri tavoin sitoutuneiden ryhmien välillä ovat merkitseviä (nautinto = χ^2 (4, n=51) =30,42, $p<.001$; rentoutuminen = χ^2 (4, n=47) =22,57, $p<.001$; eskapismi = χ^2 (4, n=69)=19,94, $p=.001$; ajanviette χ^2 (4, n=71) =10,48, $p=.030$).

⁴² Sitoutumattomista nuorista yksikään ei mainitse avoimien kysymysten vastauksissa, että lukeminen voi olla nautinnollista, rentouttavaa tai jollakin tapaa hyväksi mielenterveydelle; sen sijaan heistä 11 % viittaa lukemiseen ajanviettona ja 5 % eskapismiin.

6. Kuinka hyödyllisenä nuoret pitävät lukemista?

Nuoret nimeävät aineistossa 831 kertaa jonkin kaunokirjallisuuden lukemiseen liittyvän hyödyn. Tytöt mainitsevat hyötyjä yhteensä 525 kertaa (ka. 4,4 mainintaa), mikä on tilastollisesti merkitsevästi enemmän kuin poikien antamat 306 mainintaa (ka. 2,9 mainintaa) ($F(4, 226) = 124,24$ $p < .001$)⁴³. Erittelin, luokittelin ja nimesin monenkirjavat hyödyt yhteensä 24 nimekkeen alle (ks. liite 3).⁴⁴ Jako on luonnollisesti keinotekoinen, sillä eri hyödyt limittyvät semanttisesti: kun yksi nuori mainitsee lukemisen olevan ylipäättään kehittävä, toinen luettelee erilaisia kehityskohteita aina keskittymiskyvyn paranemisesta escapismiin ja kirjoitustaidon hioutumiseen.

Olen työssäni käsitellyt aiemmin jo lukemisen sosiaalista ulottuvuutta (luku 4.2) sekä lukemisen tuottamaa nautintoa (luku 5), joten tässä luvussa paneudun vielä lukemisen maailmankuvaa kehittävään sekä ymmärrystä, viisautta ja empatiaa lisäävään vaikutukseen, sivistävyyteen, älyn ja mielikuvituksen kehittymiseen sekä luku- ja kirjoitustaitoihin liittyvien osataitojen, kuten lukunopeuden ja kyvyn kuvailla, kehittymiseen.

6.1 Kaunokirjallisuus syventää maailmankuvaa, antaa viisautta ja lisää kykyä empatiaan

Kaunokirjallisuuden on havaittu vaikuttavan lukijan arvomaailmaan: lukija voi omaksua kirjassa implisiittisesti ilmaistuja moraalikäsitteitä, ja jopa hänen koko persoonallisuutensa voi muuttua (Mar, Djikic & Oatley 2008, 119; 125). Merkityksiä synnyttävänä käytäntönä lukeminen onkin myös vahvasti yhteydessä identiteetin muodostumiseen (Herkman & Vainikka 2012, 43–45; ks. myös Lahtinen 2007, 169). Lukemalla voi oppia itsestään uutta ja saada apua omiin mahdollisiin identiteetti-ongelmiinsa (Mar, Djikic & Oatley 2008, 122). Kaunokirjallisuuden lukeminen harjoittaa myös sosiaalisia taitoja ja kykyä empatiaan, koska lukemalla projisoimme itsemme osaksi erilaisia sosiaalisia ongelmatilanteita (mas. 119–125; ks. myös Bal & Veltkamp 2013) ja opimme ymmärtämään aiempaa pa-

⁴³ F viittaa yksisuuntaiseen varianssianalyysiin.

⁴⁴ Jos jossakin vastauksessa mainittiin sama hyöty kahteen tai useampaan kertaan hieman eri sanoin, niputin kokonaisuuden yhdeksi maininnaksi.

remmin inhimillistä kokemusmaailmaa (Lahtinen 2007, 161). Lukeminen voi myös vähentää eri ihmisryhmiä, kuten maahanmuuttajia, homoseksuaaleja ja pakolaisia, kohtaan koettuja ennakkoluuloja (Vezzali, Stathi, Giovanni, Capozza & Trifiletti 2015, 112).

Tämä lukemisen maailmankuvaa kehittävä sekä ymmärrystä ja viisautta kasvattava vaikutus keräsi koko aineistossa eniten hyötymainintoja (I). Siihen viittasi yli kolmasosa nuorista (36 %). Yhdeksän nuorta (4 %) myös mainitsi, että lukeminen lisää kykyä empatiaan (II), ja kaksi (1 %) totesi, että lukemalla voi oppia itsestään (III):

Onko kaunokirjallisuuden lukeminen mielestäsi tärkeää vai ei? Perustele mielipiteesi.

(I) On tärkeää, koska silloin lukutaito pysyy hyvänä ja on helpompi lukea esim. kokeisiin. Lisäksi kirjat antavat laajemman maailmankuvan. (163, poika, arvostava)

(I) Kirjallisuuden lukeminen on minusta tärkeää, sillä se kehittää ainakin itseni kohdalla sanavarastoa ja auttaa parantamaan oikeinkirjoitusta, vaikka sitä ei itse huomaa. Kaunokirjallisuus myös monesti avartaa näkökulmia asioihin esim. luin lähi aikoina kirjan Ennen kuin kuolen, joka kertoi 16-vuotiaasta tytöstä, joka sairasti parantumaton anemiaa. Se sai ymmärtämään, miten ihmiset ja heidän perheessään selvitään ongelmista. Muistuttaa, että elämästä pitää ottaa kaikki ilo irti. (193, tyttö, sitoutunut)

(I) On. Se kehittää lukutaitoa ja mielikuvitusta. Kirjoja lukemalla voi myös oppia katsomaan asioita erilaisista näkökulmista. Myös kaunokirjallisuudesta voi oppia uusia taitoja esimerkiksi, jos kirjan henkilöt käyttävät näitä taitoja. (123, poika, melko sitoutunut)

(II) Mielestäni kaunokirjallisuuden lukeminen on tärkeää, koska se kehittää. Kaunokirjallisuuden lukeminen kehittää empatiakykyä ja herättää erilaisia ajatuksia. Muokkaa myös hyvin vahvasti ajattelutapaa. Lukiessa oppii tulkitsemaan. Nämä taidot ovat välttämättömiä, juuri siksi kannattaa lukea. (226, tyttö, sitoutunut)

(III) Luettaessa oppii asioita esimerkiksi historiasta ja jopa itsestään. tarinat saavat ihmiset ajattelemaan asioita ja historiaan pohjautuvat kirjat opettavat historiaa hyvin, vaikei itse tarina totta olekaan. Se kehittää mielikuvitusta. (061, tyttö, sitoutunut)

(III) – – kirjojen avulla oppii aina jotakin uutta, joko itsestä tai ympäröivästä maailmasta. (217, tyttö, melko sitoutunut)

Usein sanotaan, että kirjallisuuden tuntemus kuuluu yleissivistykseen. Mitä mieltä olet tästä väitelmästä?

(I) Mielestäni väite pitää paikkaansa. Kirjallisuuden tuntemus opettaa katsomaan elämää eri näkökannoilta. (034, poika, arvostava)

(I) Olen samaa mieltä, koska on tärkeää, että ihmiset lukevat kirjoja. Mielestäni kirjat tekevät ihmisestä viisaamman. (002, tyttö, melko sitoutunut)

Onko kirjallisuus vaikuttanut jollakin tavalla omaan arvomaailmaasi? Perustele vastauksesi ja anna esimerkkejä tällaisista kirjoista.

(II) Jotkut kirjat ovat ehkä auttaneet parantamaan oikeudentajuani ja ajattelemaan asioita muidenkin kuin päähenkilön kannalta. (197, tyttö, melko sitoutunut)

(II) Jos kirjassa käsitellään köyhien elämää, samaistut heihin ja alat ymmärtämään heitä paremmin kirjan luettua. (191, poika, melko sitoutunut)

Kysyin nuorilta myös johdattelevasti, onko kaunokirjallisuus vaikuttanut heidän arvomaailmaansa. Yli puolet nuorista (53 %) vastasi, ettei lukeminen ole vaikuttanut heidän arvoihinsa, joka kolmas (36 %) koki lukemisen vaikuttaneen ainakin jotenkin ja joka kymmenes ei osannut arvioida asiaa (12 %). Kielteisesti vastanneista suurin osa jätti perustelematta näkemyksensä, ja annetut perustelut puolestaan koskivat joko liian vähäistä lukemista vaikutuksen arvioimiseksi tai sitä, että vastaajien arvoihin on vaikuttanut vain ja ainoastaan kasvatus (IV):

(IV) Eipä oikeastaan. En osaa napata mitään fiksuja pointteja kirjasta. Pääsen tunnelmaan, mutta opetuksia en oikein tajua, ennen kuin, joku muu selventää sen. (072, tyttö, sitoutumaton)

(IV) ei ole. Yksinkertaisesti mikään kirja jonka olen lukenut ei tietääkseni ole vaikuttanut juuri paljoa mihinkään (102, poika, sitoutumaton)

(IV) Ei, koska en lue kirjallisuutta niin tunteita herättäen. (166, poika, sitoutunut)

(IV) ei ole. Mielestäni oman arvo maailman tulisi olla niin vahva ettei se parista kirjasta hätkähdä etenkin nykypäivänä kun globaalit ongelmat ovat varmaan jo kantautunut viimeisemmänkin hunttalan matin korviin (188, poika, melko sitoutunut)

(IV) En lue niin paljon kirjoja, että osaisin esimerkkejä kertoa. Mutta uskon että on merkittäviä kirjoja, jotka koskettavat jonkun elämää ja ne pystyvät samaistumaan siihen. (009, tyttö, arvostava)

(IV) Olen kuullut, että kirjat auttavat ihmisiä ymmärtämään minkälaista maailmalla asiat on, jos kirja on esim. Afrikan olotiloista. Tietenki ihmiset lukee uutisia näistä, mutta ihmiset pääsevät tavallaan kirjan sisään ja ymmärtävät paremmin tilanteen kirjasta kuin esim. uutisista (riippuu ihmisestä), ja minulle ei ole, koska en lue. (154, tyttö, arvostava)

(IV) Ei, olen rakentanut itse oman käsitykseni, toisaalta en myöskään lue paljoa joten voisihan se ehkä vaikuttaa. Onneksi on sellaisia kirjoja, jotka ehkäisevät ennakkoluuloja, joka on mielestäni tärkeää. (156, tyttö, omaehtoinen)

(IV) Voi vaikuttaa, mutta kirjallisuus ja kirjat ovat muiden ihmisten mielikuvitusta, joten siihen ei mielestäni kuulu suhtautua niin tunteellisesti ja yhdistää sitä todelliseen elämään. Kirjallisuus ei ole vaikuttanut minun arvomaailmaan. Vaan minun arvomaailmaani on vaikuttanut kasvatus ja perhe. (185, tyttö, sitoutumaton)

Yksitoista nuorta (5 %) mainitsee, ettei kaunokirjallisuus ole vaikuttanut heidän arvoihinsa, koska arvostukset tai moraalikäsitteet eivät yksinkertaisesti välity kirjan kansien välistä reaali maailmaan (V). Kolme nuorta (1 %) mainitsee eksplisiittisesti, ettei heistä lukeminen edes voi vaikuttaa arvoihin (VI):

(V) Vaikka kirjoissa kerrotaan näistä asioista se ei vaikuta itseeni, koska kun luen se on se tarina kun suljen kirjan se jää sinne kirjaan. Se on hetken ajatuksissani, mutta katoaa taas kun arki tulee vastaan. (132, tyttö, sitoutumaton)

(V) Kaunokirjallisuus ei vaikuta arvoihini, sillä en yhdistä kirjoja oikeaan elämään (165, poika, melko sitoutunut)

(V) Mielestäni kirjallisuus ei ole vaikuttanut arvoihini. Luen yleensä kokonaan fiktiivisiä kirjoja ja olen ajatellut, että se on vain sen kirjan maailma. (196, tyttö, sitoutunut)

(V) On totta että kirjoja lukemalla saatat saada joitakin mielikuvia itsellesi, jotka saattavat vaikuttaa juuri esimerkiksi arvomaailmaasi. Monet kirjat ovat kuitenkin kirjoitettu niin fiktiivisesti, ettei kirjojen "opetuksia" tai muita asioita kannata ottaa niin kirjaimellisesti. (060, tyttö, sitoutunut)

(VI) Mielestäni ei kirja pysty muuttamaan käsitystä hyvästä, pahasta, oikeasta tai väärästä. Itse en usko kirjoihin tai niiden salaperäisiin voimiin. tähän sopii hyvin eräs kerran kuulemani lausahdus, josta minä annan nyt sitaatin "kirjallisuus ei ole vaikuttanut vittuukaan elämääni" (050, poika, arvostava)

(VI) menee aika lailla uskonnon puolelle... ei ole vaikuttanut, ne ovat pelkkiä kirjoja (067, tyttö, omaehtoinen)

(VI) Olen Perinyt loistavan moraalini joten minun ei tarvitse lukea kirjallisuutta enkä väittämään muutenkaan usko. (099, poika, sitoutumaton)

Myönteisesti vastanneiden keskuudessa ilmenee täysin päinvastaista ajattelua, jossa kaiken lukemisen nähdään vaikuttavan arvoihin. Lukemalla pääsee esimerkiksi oppimaan sellaisista kokemuksista, joita ei omassa elämässä kaunokirjallisuuden ulkopuolella tule vastaan (VII):

(VII) Arvomaailmaamme vaikuttavat kaikki. Nyky-yhteiskunnassa arvoihimme vaikuttavat paljon enemmän jokapäiväinen media, kuten TV ja internet. Toki myös kirjallisuus vaikuttaa suuresti siihen miten ajattelemme ja lähihistoriassa se korvasi nykymaailman tiedotusvälineet. Vaikka kirjoista voi saada paljon tietoa, täytyy oppia olemaan todella kriittinen. En anna minkään ulkoisen tekijän vaikuttaa arvomaailmaani, koska on tärkeää, että ihmiset eivät olisi niin helposti vaikuteltavissa. Useasta nykypäivän kirjasta, elokuvasta tai musiikista saa sellaisen kuvan, että elämä pyörii vain kuuluisuuden, rahan ja päihtheiden ympärillä. Tuntuu, että tätä kuvaa yritetään juurruttaa nuorten päihin, mikä on pelottavaa. Ennen vanhaan tilanne oli aivan toinen. (068, tyttö, sitoutunut)

(VII) Itseasiassa on. Jokainen kirja vaikuttaa käsitykseen hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä. Jokaisessa kirjassa käsitellään tapahtumia, tekoja, tunteita. Sen kautta välittyy kirjailijan viesti lukijalle oikeasta ja väärästä. Esim. Kirjoista: Fjodor Dostojevsky Alistetut ja loukatut (nimi kertoo jo aika paljon), Punaista ja mustaa (en valitettavasti muista miten kirjailijan nimi kirjoitetaan oikein suomeksi), Tove Jansson Muumi novellit, Jules Verne Kapteeni Nemo (226, tyttö, sitoutunut)

(VII) On vaikuttanut. Usein kirjoista oppii paljon elämään liittyvistä asioista. Olen vasta 15-vuotias, enkä välttämättä opi monia asioita muuten kuin kokemalla ne, mutta kirjoista saa hyvän kuvan millaista se on ja kannattaako se. (137, tyttö, melko sitoutunut)

Yhdeksän nuorta (4 %) muistelee kaunokirjallisuuden vaikuttaneen heihin erityisesti lapsina (VIII), minkä lisäksi nuoret antavat runsaasti esimerkkejä heihin vaikuttaneista eri kirjoista (IX, ks. myös liite 4):

(VIII) Hmm. Tämä on vaikea. Lapsuudessani varmasti vanhempieni minulle lukemat eläinsadut ovat vaikuttaneet siihen että olen eläinrakas. Lasten kirjoissa on aina se hyvän ja pahan taistelu ja hyvä voittaa aina. Se on varmaan vaikuttanut moneen mielipiteeseeni. Esim. "Pieni harmaa aasi" opettaa että ketään ei saa syrjiä tai jättää ulkopuolelle ja kuinka kipeästi se sattuuukaan. (005, tyttö, melko sitoutunut)

(VIII) Uskon, että kirjallisuus on vaikuttanut arvomaailmaani pienenä, koska minulle luettiin paljon. (032, tyttö, arvostava)

(VIII) Pienenä arvomaailmaani vaikuttivat lastenkirjat, varsinkin Nalle Puh, missä kerrottiin miten olla hyvä ystävä ja miten muita kohdellaan. Nykyään en usko että kirjat vaikuttavat arvomaailmaani juuri ollenkaan (214, tyttö, arvostava)

(IX) On, esimerkiksi luettuani Lolitan opin arvostamaan pedofiilejä siinä kuin meitä muitakin. Ihmisiähän tässä vain ollaan, eivätkä he ole tehneet valintaa ruveta pedofiileiksi. Pedofilia on mielestäni mielenterveyshäiriö siinä missä vaikka masennuskin (004, poika, melko sitoutunut)

(IX) Luin äskettäin pari Jens Lapiduksen kirjaa ja ne opettivat, että ei kannata sekaantua laittomuuksiin (111, poika, melko sitoutunut)

(IX) On vaikuttanut, esimerkiksi juuri uudestaan lukemani Miika Nousiaisen Maaninkavaara on saanut minut ymmärtämään, ettei kaikkea aikaa ja energiaa tarvitse käyttää vanhempien miellyttämiseen. (130, tyttö, melko sitoutunut)

(IX) On vaikuttanut esim. kirja ennen kuin kuolen, sai minut arvostamaan elämää, ystäviäni, vanhempieni ja ettei kannata jättää mitään huomiseen, sillä huomista ei välttämättä ole ja katu myöhemmin. (193, tyttö, sitoutunut)

(IX) Ehkä jossain määrin Harper Leen "Kuin surmaisi satakielen" sai vastustamaan vielä enemmän rasismia, en keksi muita esimerkkejä (218, tyttö, sitoutunut)

Kenties paljon lukevat nuoret tunnistavat muita nuoria paremmin kaunokirjallisuuden arvoja muuttavan tai vahvistavan vaikutuksen, sillä sitoutuneisuusryhmien ja arvokysymykseen eri tavoin vastanneiden välillä on merkitsevä riippuvuus (χ^2 (8, n=226) = 39,113, p<.001, Cramer's V =.294; kaavio 16). Siitä ei kuitenkaan ole tietoa, missä määrin tämä tiedostaminen vaikuttaa nuorten lukumotivaatioon.

Kaavio 16: Nuoren kokemus siitä, onko kaunokirjallisuuden lukeminen vaikuttanut hänen arvomaailmaansa.

	Kirjallisuus on ainakin jollakin tavalla vaikuttanut arvomaailmaani	Kirjallisuus ei ole vaikuttanut arvomaailmaani	En osaa sanoa, onko kirjallisuus vaikuttanut arvomaailmaani	Yhteensä
Sitoutuneet	32 64 %	13 26 %	5 10 %	50 100 %
Melko sitoutuneet	27 42 %	31 48 %	7 11 %	65 100 %
Lukemista arvostavat	15 30 %	29 58 %	6 12 %	50 100 %
Omaehtoiset	6 25 %	15 63 %	3 13 %	24 100 %
Sitoutumattomat	1 3 %	31 84 %	5 14 %	37 100 %
Yhteensä	81 36 %	119 53 %	26 12 %	226 100 %

6.2 Kaunokirjallisuutta lukemalla voi sivistyä

Lähestyin nuorten käsityksiä kirjallisuuden ja sivistyksen suhteesta kysymällä myös siitä suoraan: ”Usein sanotaan, että kirjallisuuden tuntemus kuuluu yleissivistykseen. Mitä mieltä olet tästä väittämästä?” Kysymys pohjautuu tutkimukseen osallistuneiden nuorten voimassa olleeseen opetussuunnitelmaan (POPS 2004), jossa todetaan, että opetuksen tehtävänä on toisaalta tarjota yksilölle mahdollisuus hankkia yleissivistystä ja suorittaa oppivelvollisuus, toisaalta antaa yhteiskunnalle väline kehittää sivistyksellistä pääomaa (mts. 14). Yleissivistystä ei määritellä käsitteenä, ja eksplisiittisestikin se mainitaan vain muutamia kertoja. Äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen yhteydessä opetuksen odotetaan luovan ”kirjallisen yleissivistyksen pohjan” ja ohjaavan oppilasta hankkimaan ”yleissivistävää tietoa – keskeisistä teoksista ja niiden kirjoittajista sekä Kalevalasta, kansanperinteestä ja Suomen kirjallisuuden päävaiheista” (mts. 53; 55).

Kysymyksenasettelu tällaisenaan oli kuitenkin ongelmallinen paitsi johdattelevuutensa, myös sanatarkan sisältönsä ja epäloogisuutensa vuoksi. Sivistys-käsitteen käyttö suppeassa, tietoon ja tietämiseen liittyvässä merkityksessä todennäköisesti kasvatti nuorten ajattelua, kun käsitteen olisi muussa tapauksessa voinut liittää myös ihmisenä kasvuun ja tahtoon toimia oikein. Esimerkiksi tuoreimmassa perusopetuksen opetussuunnitelmassa (POPS 2014) sivistys määritellään rohkeudeksi puolustaa hyvää ja taidoksi käsitellä eettisesti ja myötätuntoisesti niitä pyrkimysten ja vallitsevan todellisuuden välisiä ristiriitoja, joita oppilaat kohtaavat kasvaessaan ihmisyyteen. Kasvu ihmisyyteen puolestaan kuvataan pyrkimykseksi totuuteen, hyvyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Perusteiden mukaan ”sivistynyt ihminen pyrkii toimimaan oikein ja arvostamaan itseään, toisia ihmisiä, luontoa ja eri kulttuureita”, minkä lisäksi sivistys ”ilmenee tavassa suhtautua itseen, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia”. Sivistys merkitsee myös taitoa tehdä ratkaisuja toisen asemaan asettumisen ja tietoon perustuvan harkinnan perusteella. (Mts. 11–17; 23.)⁴⁵

Epäloogisen kysymyksestä tekee lisäksi se, että täysin erilaisista lähtökohdista voi päätyä samanlaisiin vastauksiin riippuen siitä, kuinka hyödyllisenä tai tärkeänä nuori

⁴⁵ Kirjallisuus liitetään yleissivistykseen opetussuunnitelmassa sanatarkasti kirjastotoiminnan yhteydessä: ”Kirjastotoiminnalla vahvistetaan oppilaiden yleissivistyksen ja maailmankuvan laajenemista ja avartumista” (POPS 2014, 42).

pitää yleissivistystä ylipäättään. Jos lähtöajatuksena on, että yleissivistys on hyödyllistä tietoa, nuori voi joko ajatella, että kirjallisuuden tuntemus ei kuulu siihen, koska sen tuntemus on hyödyttömiä, tai sitten kirjallisuuden tuntemus kuuluu yleissivistykseen, koska sen tuntemus on hyödyllistä. Vastaavasti nuori voi kuitenkin myös ajatella, että yleissivistys on *hyödyttömiä* tietoa. Tällöin kaunokirjallisuuden tuntemus kuuluu hänen mielestään yleissivistykseen, jos kaunokirjallisuuden tuntemuskin tuntuu hyödyttömältä, tai että kaunokirjallisuuden tuntemus ei kuulu yleissivistykseen, koska kaunokirjallisuuden tuntemus on hyödyllistä.

Hyödyllinen ja hyödytön tieto itsessään ovat merkittävä osa kokemusta kaunokirjallisuuden lukemisen tärkeydestä. Mitä enemmän nuori kokee saavansa lukemisesta hyödyllistä tietoa tai mitä vahvemmin hän ajattelee kirjallisuuden tuntemuksen olevan hyödyllistä, sitä sitoutuneempi lukija hän on (luku 6, myös Laaksonen 2009, 63; Sulkunen 2007, 193–194). Edellä esitetyn valossa olisi siis ollut hedelmällisempää kysyä sivistyksen ja lukemisen kuin sivistyksen ja kirjallisuuden tuntemuksen suhteesta: nyt eri nuoret ovat tulkinneet kysymyksen eri tavalla myös tässä suhteessa, eivätkä sen antamat kyllä–mahdollisesti–ei –vastaukset⁴⁶ kerro luotettavasti kummankaan käsiteparin suhteesta.

Yhteenvetona: kaunokirjallisuutta lukemalla voi nuorten mielestä saada hyödyllistä tai hyödyttömiä tietoa (I) ja kaunokirjallisuuden tuntemus itsessään voi olla hyödyllistä tai hyödyttömiä tietoa (II):

(I) Se ei ole henkilökohtaisesti minulle niin tärkeää, mutta arvostan kyllä sen lukemista. Ihmiset, jotka lukevat paljon kirjoja, tietävät oman kokemukseni perusteella enemmän asioita. Itse tykkään enemmän tositapahtumiin perustuvista kirjoista. (058, tyttö, melko sitoutunut)

(I) Mielestäni kirjallisuutta pitää tuntea edes jonkin verran esim. vähän jokaisesta aikakaudesta, koska silloin tietää mitä ihmiset ovat ajatelleet eri aikakausina. (189, poika, melko sitoutunut)

(I) Väite on hyvinkin totta. Yleissivistyksen tärkein osa on osata oma kieli hyvin. Kun ymmärtää kirjallisuutta läpi historian oppii ymmärtämään paremmin eri kulttuureja, nykyhetkeä ja mahdollisesti ennakoimaan tulevaisuutta. (068, tyttö, sitoutunut)

(I/II) täyttä potaskaa sanon minä! (050, poika, arvostava)

(I/II) Väärin kirjallisuus on keksittyä sontaa (151, poika, sitoutumaton)

(II) Samaa voisi sanoa kaikista taidemuodoista! Taiteen tunteminen kuuluu ehdottomasti yleissivistykseen, mutta ei tarkoita, ettei ole yleissivistynyt, jos ei tunne jotakin taidemuotoa erityisen hyvin. Kaikesta ei voi tietää kaikkea tai edes paljoa. Kenelläkään ei ole aukoton yleissivistys. (117, poika, sitoutunut)

⁴⁶ Nuorista 59 % vastasi kyllä, 19 % ehkä ja 10 % ei. Noin joka kymmenes (12 %) ei osannut antaa selkeää mielipidettä.

(II) olen sitä mieltä että yleissivistyksen ja kirjallisuuden välillä ei ole kauheasti tekemistä toisensa kanssa, en ole kauhean useasti elämässäni tietää kirjallisuudesta mitään (079, poika, sitoutumaton)

(II) Toki on hyvä tietää joitakin pääpiirteitä kirjallisuudesta ja onhan joitakin kirjoja jotka ihmisen "kuuluu" olla lukenut. Mielestäni kuitenkin käsite yleissivistys on paisunut niin laajaksi, että jos todella haluaisit olla "yleissivistynyt", et ehtisi juuri muuta elämälläsi tehdä, kuin sivittää itseäsi. (060, tyttö, sitoutunut)

(II) Ehkä kaunokirjallisuuden tuntemus kuuluu yleissivistykseen. En vain ymmärrä, miksi näin on. Ymmärrän että joistain kulttuuria ja yhteiskuntaamme laajalti muokanneista teoksista, olisi hyvä olla perustieto hallussa. Mutta mitään järkeä ei ole löpötellä jostain fantasiakirjasta. (098, poika, sitoutumaton)

Ei siis ihme, että kysymyksen ymmärtäminen (III) ja itse yleissivistys-käsite (IV) aiheuttivat osalle nuorista päänvaivaa. Kaikkia ei myöskään inspiroinut kysymyksen pohtiminen ylipäätään (V):

(III) en ymmärrä kysymystä (047, tyttö, omaehtoinen)

(III) totta se on, siinä voi olla jotain sivistyssanoja (018, tyttö, arvostava)

(IV) No, en tiää mitä siitä pitäis ajatella, koska mitä yleissivistyksellä oikeestaan tarkotetaan? (128, tyttö, melko sitoutunut)

(IV) Olen eri mieltä. Me kaikki määritellään yleissivistys, vähän eri tavoilla ja jos joku ei tunne kirjallisuutta niin hyvin niin ei se musta tarkoita, että hän on yleissivistymätön (160, tyttö, melko sitoutunut)

(IV) Yleissivistysväitteet ärsyttävät minua asiasta riippumatta. En ole lukenut mitään kirjallisuuden klassikoita, katsonut Titaniciä tai muutakaan koska ne eivät kiinnosta minua. Yleissivistys viihdeasioista puhuttaessa on turhaa, koska ne ovat yksinkertaisesti mielipideoita. (144, tyttö, melko sitoutunut)

(IV) Kyllä se kuuluu... muttei minun mielestä koska se on perseestä lukea kirjoja :D läbäl emt (101, poika, sitoutumaton)

(V) En tiedä, en oikein välitä kuuluuko se yleissivistykseen vai ei. (048, tyttö, arvostava)

(V) no onhan se kiva, että joku tietää kirjallisuudesta jotain, mutta minua henkilökohtaisesti ei kiinnosta (015, tyttö, sitoutumaton)

Vähäiseen lukemiseen ja kirjallisuudesta vain vähän tietämiseen tuntuu liittyvän häpeää ja pelkoa tuomitukseksi tulemisesta (VI), minkä vuoksi nuoret kenties korostavat vastauksissaan, ettei lukemattomuus tai kaunokirjallisuuden heikko tuntemus tee kenestäkään muita "huonompaa" tai "tyhmempää" (VII). Yksi nuorista myös huomauttaa, että ihmisellä on vapaus olla sivistymätön (VIII):

(VI) Tavallaan se on totta, mutta mitään ei pidä lukea, jos ei kiinnosta. Se vaan pilaa kiinnostuksen kirjallisuutta kohtaan. Eikä pidä tuomita ihmistä, joka ei ole lukenut yhtäkään klassikkoromaania tai muuta. (008, tyttö, arvostava)

(VI) Mielestäni aika selkeä juttu, mutta aivankuin yleissivistys täytyisi ns suorittaa. Tarkoittaako se sitä, että olet sivistymätön, kurja, kamala ja luuseri, jos ei tunne kalevalaa vaikka olisi fiksu?

Jos olet kalevalan vaikka hyvällä tsägällä lukenut. Onko sitten niin upea ihminen, että oksat pois. (072, tyttö, sitoutumaton)

(VI) Täysin samaa mieltä välillä hävettää ettei ole aikaa tai halua lukea enempää (188, poika, melko sitoutunut)

(VII) En ole samaa enkä eri mieltä. Mielestäni yleissivistykseen kuuluu paljon muutakin. En usko, että jos et tunne kirjallisuutta, se tekisi sinusta jotenkin huonomman ihmisen kuin muut. (146, tyttö, arvostava)

(VII) Olen osittain samaa mieltä, mutta on typerää pitää toista ihmistä jollain tasolla huonompana kuin itse jos on lukenut vaikka Finlandia-voittajan pitkästyttävän kirjan. On silti hyvä tietää jotain, sekä klassikkokirjoihin saatetaan joskus viitata monissakin paikoissa. on ärsyttävää jos ei tiedä mistä puhutaan. (186, tyttö, melko sitoutunut)

(VII) Mielestäni väittämä pitää paikkaansa. En kuitenkaan koskaan tee ihmisistä sen perusteella lukevatko he kirjoja vai eivät minkäänlaisia hyviä tai huonoja johtopäätöksiä. Joillekin lukeminen on se juttu, joillekin ei. (212, tyttö, sitoutunut)

(VIII) Mitä tarkoittaa "kirjallisuuden tuntemus"? Olen sitä mieltä, että jos "kirjallisuuden tuntemukseen" sisältyy viisi opusta joka kirjallisuudenlajista, niin jokaisella on oikeus jättää lukematta. "Sivistys" on sellainen sana, jota minä inhoan. Joku harmaahapsinen nipottaja vetoaa aina yleissivistykseen, kun pitää lukea joku kirja. Niitä asioita, jotka eri alojen osaajien mielestä kuuluvat yleissivistykseen, on vähintään tuhat. Ja kaikki pitäisi muistaa. On vapaus olla tietämättä, vapaus olla "sivistymätön". (035, poika, sitoutunut)

Useiden nuorten mielestä kaunokirjallisuuden tuntemisen merkitys osana yleissivistystä on myös vähenemään päin (IX), ja nekin nuoret, jotka pitävät kaunokirjallisuuden tuntemista tärkeänä, suhtautuvat tuntemisen tarkkuuteen ja kohteisiin eri tavoin. Osan mielestä kirjallisuuteen liittyy asioita, kirjailijoita tai teoksia, jotka yksinkertaisesti kuuluu tietää. Usein esiintyy myös ajatus, että edes *jotain* on tiedettävä, ja tuo jokin nimetään monesti klassikoiksi (X):

(IX) Kirjojen lukeminen on niin vanha juttu että sitä ei voi enään sanoa yleissivistykseksi (095, poika, sitoutumaton)

(IX) Tavallaan on totta, koska on hyvä tietää esimerkiksi miten klassikkokirjojen juonet menee, mutta on kuitenkin siirtymässä nettiin ja yleissivistykseen alkaa ehkä enemmän ja enemmän kuulua teknisiäkin asioita. Eli ne eivät välttämättä tulevaisuudessa ole niin tärkeitä, kuin se, että osaa käyttää elektroniikkalaitteita. (087, tyttö, omaehtoinen)

(IX) Ennen ehkä, mutta nykyään en tiedä, onko se yleissivistystä (013, poika, sitoutumaton)

(IX) Onhan se hyvä jotain tietää kirjallisuudesta, mutta tuntuu että vanhemmat sukupolvet olivat enemmän kiinnostuneita kirjoista kun ei ollut vielä mitään elokuva palveluja esim. Netflixii. Monet nuoret katsoo sarjoja kirjojen sijaan. (088, tyttö, arvostava)

(X) Mielestäni tietyt kirjat kuuluvat yleissivistykseen. Monissa kirjoissa on vahva yhteiskunnallinen sanoma ja näitä pitäisi osata tulkita. Myös kirjoista käytävään keskusteluun pitäisi jollain tavoin pystyä osallistumaan. (208, tyttö, sitoutunut)

(X) Tottahan se on. On joitain hienoja kirjoja jotka vain kuuluu lukea, kuten esimerkiksi Harry Potter, poika raidallisessa pyjamassa, yms. (063, tyttö, sitoutunut)

(X) Kyllä se nyt sillee että jos ei tiedä kuka on Aleksis Kivi niin ei ole kovin sivistynyttä (175, poika, melko sitoutunut)

(X) Kyllä koska joitakin asioita täytyy tietää mm. kuka Mikael Agricola oli (020, poika, arvostava)

(X) Ehdottomasti. Ei tietenkään kaikkien kirjojen tuntemus ja tietämys, mutta ainakin niiden klassikoiden, vaikka mielestäni jotkut klassikot ovat yliarvostettuja, eivätkä ansaitse moista arvostusta. Kuuluu hyvään yleissivistykseen kuitenkin, että on edes kuullut kirjasta ja sen kirjailijasta ja pystyy tarvittaessa sanomaan oman mielipiteensä siihen. (070, tyttö, arvostava)

(X) Kyllä se kuuluu! Mielestäni on tärkeää, että tuntee esim. oman maansa kirjallisuuden helmet ja lukee ja tutustuu niihin jossain vaiheessa omaa elämää. (057, tyttö, melko sitoutunut)

Klassikoista useimmiten aineistossa esiintyy nuorten noudattamassa opetussuunnitelmassakin mainittu (POPS 2004, 55) *Kalevala* (XI), mutta myös *Tuntematon sotilas* (XII) ja *Seitsemän veljestä* (XIII) keräävät runsaasti mainintoja:⁴⁷

(XI) Jonkin verran samaa mieltä. On hyvä tietää mikä on mm. Kalevala ja mistä se kertoo mutta sen tarkempia yksityiskohtia ei ole oleellista. (064, tyttö, melko sitoutunut)

(XI / XII) Mielestäni pitäisi tietää nämä perus *Tuntematon sotilas* tai *Kalevala*. Ei millään Juhani Ahon Rautatiellä ole mitään väliä. Pitää tuntea Suomen pääkirjallisuus. (113, poika, melko sitoutunut)

(XII) Mielestäni kuuluu. Ainakin tietyt teokset vaikkei niin lukemisesta välittäisikään. Kyllä jokaisen suomalaisen tulisi *Tuntematon Sotilas* edes kerran elämässään lukea! (148, poika, sitoutunut)

(XII) Samaa mieltä. Jos yleissivistykseen kuuluu vaikka tiettyjen elokuvien näkeminen, miksei kirjoilla olisi samaa virkaa? Esimerkiksi *Tuntematon Sotilas* kuuluu mielestäni kirjallisuuden yleissivistykseen, aivan kuten vaikka *Matrix* elokuvasivistykseen. (007, tyttö, melko sitoutunut)

(XIII) Mielestäni väite on totta, varsinkin jos kyseessä on kirja jonka on kirjoittanut henkilö jonka jokaisen suomalaisen kuuluisi tietää esim. *Seitsemän veljestä*. (161, tyttö, melko sitoutunut)

On jokseenkin luontevaa ajatella, että ne nuoret, jotka kokevat kaunokirjallisuuden lukemisessa olevan kyse vain juoniin tutustumisesta, eivät koe lukemista hyödyllisenä. Jos kaunokirjallisuus ei pysty nuorten mielestä tarjoamaan mitään muuta kuin tietoa omista juonistaan ja tuonkin tiedon löytää internetistä älypuhelimella hetkessä, on ilmeistä, etteivät nuoret koe tarpeelliseksi tarttua kirjaan.

6.3 Kaunokirjallisuus kehittää älyä sekä lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyviä taitoja

Kaunokirjallisuuden lukeminen kasvattaa kykyä kriittiseen ja itsenäiseen ajatteluun sekä rikastaa mielikuvitusta, sillä erilaiset kerrontaa hajottavat elementit, kuten kerronnan epälineaarisuus ja näkökulmien vaihdokset, tekevät lukemisesta ja lukemiseen liittyvästä

⁴⁷ Myös Opetushallituksen vuoden 2010 äidinkielen ja kirjallisuuden yhdeksännen luokan oppimistulosten arvioinnissa nuoret mainitsivat oppiainetta käsittelevissä kirjoitelmissa yksittäisistä kirjailijoista ja teoksista useimmin *Kalevalan* sekä *Seitsemän veljeksien* (Kulju, Rähä & Mäkinen 2015, 89).

ajattelusta vaativaa (Inovaara & Malmio 2002, 50–51). Ajattelu ja älykkyys kehittyvät kaunokirjallisuuden lukemisen myötä myös siksi, että lukemalla saa uusia käsitteitä, joilla kielentää maailmaa ja omaa ajattelua (Smith, Smith, Taylor & Hobby 2005). Lukemalla kaunokirjallisuutta "[m]erkitys syvenee, avartuu, tarkentuu, yhdistyy johonkin aikaisempaan tai muuntuu tavalla, jota voidaan luonnehtia lukijan ajattelutapojen uudistumiseksi" (Lahinen 2007, 171).

Aineistoni nuorista joka kymmenes (10 %) mainitsee, että lukeminen lisää älykkyyttä, kehittää aivoja tai parantaa ajattelukykyä (I). Lisäksi kaksi nuorta (1 %) mainitsee, että lukeminen voi kehittää kriittistä ajattelua (II), ja viisi nuorta (4 %) katsoo, että sillä on vaikutusta myös keskittymiskykyyn (III):

(I) Mielestäni se on tärkeää, sillä kirjojen lukeminen kehittää ja laajentaa mielikuvitusta ja kehittää ihmistä älyllisesti. Jos lukee kirjoja on paljon helpompaa kirjoittaa esseitä ja muita kirjoitelmia, koska sanavarasto on laajempi ja osaa käyttää kieltä paremmin. (057, tyttö, melko sitoutunut)

(I) On, sillä lukemalla oppii paljon kulttuuristamme ja kielestämme. Lukeminen kehittää myös aivotyötä sekä mielikuvitustamme. (116, poika, melko sitoutunut)

(II) Onhan se mielestäni tärkeää, koska se kehittää ihmistä ajattelemaan ja kyseenalaistamaan asioita. (224, tyttö, melko sitoutunut)

(II) Totta. Esim. Tuntemattomassa sotilaassa on sota ja se saa minut kyseenalaistamaan onko tappaminen aina väärin. (003, tyttö, melko sitoutunut)

(III) Mielestäni se on tärkeää, koska lukeminen kehittää mielikuvitusta, keskittymiskykyä ja ajattelua. (139, tyttö, melko sitoutunut)

(III) Kaunokirjallisuus on tärkeää, sillä siinä pystyy oppimaan hyvin kirjallisuuden eri muotoja ja se lisää mielikuvitusta. Kaunokirjallisuus rikastaa ainakin omaa tietoa ja taitoa sekä kehittää lukemisessa ja keskittymiseen. (210, tyttö, melko sitoutunut)

Lähes joka neljäs nuori (23 %) mainitsee, että lukeminen kehittää mielikuvitusta, ja kaksi nuorta (1 %) viittaa luovuuden kehittymiseen (IV):

(IV) Mielestäni se on, sillä se kehittää ensinnäkin lukunopeutta, joka helpottaa koulutöiden kanssa, mutta myös kielellisiä taitoja niin kirjoittamiseen kuin puhumiseenkin. Se myös kehittää mielikuvitusta paljon enemmän kuin esimerkiksi elokuva, koska kirjaa lukiessa täytyy itse luoda näkymät. (001, tyttö, sitoutunut)

(IV) On. Kaunokirjallisuus lisää mielikuvitusta ja antaa lähes vapaat kädet asioiden ajattelussa. (063, tyttö, sitoutunut)

(IV) Mielestäni on sillä vaikka ystäväpiirissäni katsotaan paljon enemmän elokuvia kuin luetaan kirjoja, niin minusta kirjojen lukeminenkin on hyvin tärkeää esim. koska silloin pääsee harjoittamaan omaa mielikuvitusta aivan omalaatuisella tavalla. (217, tyttö, melko sitoutunut)

(IV) On koska se aiheuttaa sopivassamäärin mielikuvituksen kasvamista ja luovuutta. (113, poika, melko sitoutunut)

(IV) Onhan se siinä mielessä että oma luovuus ja ajattelu kasvaa. (088, tyttö, arvostava)

Aineistoni nuorista yli puolet (54 %) mainitsee, että lukemisesta on hyötyä opiskelussa (V), lukutaidossa, kirjoitustaidossa, sanavaraston laajentamisessa tai kielitaidon kehittämisessä ylipäätään. Lukeminen voi esimerkiksi antaa inspiraatiota koulutyöhön (VI):

(V) Mielestäni [kaunokirjallisuuden lukeminen] on tärkeää, koska on tärkeää tietää oman maan kulttuurista ja kaunokirjallisuuden kirjat voivat olla hyödyllisiä joissakin kouluaineissa. (183, tyttö, arvostava)

(V) On se ihan. On hyvä harrastaa lukemista koska sitten on tottunut siihen ja ymmärtää lukemista esim. kouluun koskevista asioista. (198, tyttö, melko sitoutunut)

(V) Kyllä, sillä ainakin itse olen aikeissa hakea lukioon, jossa on tärkeää pystyä lukemaan kaikenlaista tekstiä. Kaunokirjallisuutta lukiessa oma sanavarasto myös laajenee ja siitä on varmasti hyötyä tulevaisuudessa. (135, tyttö, sitoutunut)

(VI) Kyllä, koska se virkistää mieltä ja rentouttaa. Siitä saa inspiraatiota koulujuttuihin ja mielikuviutus on hyvä jos lukee paljon. Myös oikeinkirjoitus on usein parempaa jos lukee. (186, tyttö, melko sitoutunut)

Erityisesti lukemisesta on nuorten mielestä hyötyä kokeisiin luvussa ja esseiden kirjoittamisessa (VII):

(VII) Riippuu ihmisestä. Jos haluaa esim. pärjätä koulussa hyvin ja haluaa tehdä asialle jotain, niin sitte [kaunokirjallisuuden lukeminen] on tärkeää, koska on mm. helpompi lukea kokeisiin, mutta minulle se ei ole niin tärkeää koska en pidä siitä ja voi samantien katsoa vaikka elokuvan. (089, tyttö, sitoutumaton)

(VII) Mielestäni se on tärkeää, koska kieli kehittyy siinä huomattavasti. Esimerkiksi kokeissa koulussa on paljon helpompi vastata esseekysymyksiin, jos on tottunut lukemaan ja kirjallisuuteen ylipäänsä. (196, tyttö, sitoutunut)

(VII) Kyllä, sillä se on yleissivistävää, parantaa lukutaitoa, opettaa muista kulttuureista, erilaisista ihmisistä ja on hauskaa. On myös vilkkaampi mielikuviutus ja omat ideat täten omalaatuisempia. Jos ei lue niin paljon kirjoja se näkyy usein esim. aineiden, esseiden ym. kirjoittamisessa ja oma varasto on paljon suppeampi. (056, tyttö, sitoutunut)

(VII) Mielestäni se on tärkeää, sillä kirjojen lukeminen kehittää ja laajentaa mielikuviutusta ja kehittää ihmistä älyllisesti. Jos lukee kirjoja on paljon helpompaa kirjoittaa esseitä ja muita kirjoitelmia, koska sanavarasto on laajempi ja osaa käyttää kieltä paremmin. (057, tyttö, melko sitoutunut)

Lähes joka neljäs nuori (24 %) mainitsee sanavaraston kehittymisen ja useampi kuin neljäs (26 %) viittaa lukemiseen liittyvien taitojen kehittymiseen (VIII). Lukemisen nähdään esimerkiksi opettavan uusia sanontoja, sujuvoittavan lukemista ja vauhdittavan lukunopeutta (IX). Noin joka viides nuori (19 %) mainitsee kaunokirjallisuuden lukemisen parantavan kirjoittamiseen liittyviä taitoja (X) ja noin joka kuudes kehittävän oikeinkirjoitusta ja kielitaitoa ylipäätään (16 %) (XI):

Onko kaunokirjallisuuden lukeminen mielestäsi tärkeää vai ei? Perustelee mielipiteesi.

(VIII) Tärkeää se kai on, koska pitää osata lukee (169, poika, melko sitoutunut)

(VIII) Lukeminen on tärkeää, sanavarasto kehittyy ja oppii ehkä itsekkin paremmin lukemaan ja kirjoittamaan tai näin ainakin aina sanotaan (124, poika, melko sitoutunut)

(IX) On, sillä kirjoista oppii paljon sanoja ja sanontoja sekä suomen kielen rakennetta. Kirjojen lukeminen on myös loistava ajanviette. Kaunokirjallisuus ruokkii mielikuvitusta. (117, poika, sitoutunut)

(IX) Minun mielestäni kaunokirjallisuuden lukeminen on tärkeää, koska silloin sanavarasto kasvaa, lukeminen nopeutuu ja oikein kirjoitus taito paranee. (189, poika, melko sitoutunut)

(X) Kaunokirjallisuuden lukeminen on mielestäni tärkeää, koska jos on lukenut paljon, on oman tekstin tuottaminen helpompaa. (149, poika, arvostava)

(X) Mun mielestä monet nuoret ei pidä sitä tärkeänä, vaan koska muutkaan ei. Mut mä pidän sitä tärkeänä, koska se kehittää kirjoitustaitoa ja muutenki. (128, tyttö, melko sitoutunut)

(XI) Kyllä on, koska siinä oppii samalla kieli oppia (073, tyttö, sitoutunut)

Lukemisen nähdään kehittävän myös tarinankerronnan taitoa ja kykyä kuvailla (XII):

(XII) Kyllä se minun mielestä on, koska siinä ei pelkästään opi lukemaan sitä vaan oppii itse kirjoittamaan esim. parempia tarinoita ja muutenkin kirjoittamaan hyvää kirjakieltä. Se voi olla myös hauskaa. (019, tyttö, arvostava)

(XII) On ja ei. Lukemalla oppii uusia sanoja ja opit kertomaan ja kuvailemaan ehkä paremmin asioita. Mutta lukemattakin voit oppia asiat jostain muualta. (040, poika, sitoutumaton)

(XII) On mielestäni. Kun lukee kirjoja oppii samalla itsekkin tarinan kerrontaa, kirjoittamista ja eri kirjoitustyylejä. (064, tyttö, melko sitoutunut)

6.4 Eri tavoin lukemiseen sitoutuneiden nuorten kuvaamat hyödyt

Nuoret ovat sitä sitoutuneempia kaunokirjallisuuden lukemiseen, mitä hyödyllisempänä he pitävät lukemista, ja nuoret tunnistavat sitä todennäköisemmin lukemisen olevan hyödyllistä, mitä enemmän he lukevat: lukemiseen sitoutuneisuuden ja kirjallisuuden mainittujen hyötyjen määrän välillä on merkitsevä yhteys ($\chi^2(4, n=226) = 93,04, p < .001^{48}$; ristiintaulukointi kaaviossa 17). Lukemiseen sitoutuneet nuoret mainitsivat keskimäärin 5,5 hyötyä (Md=5), melko sitoutuneet 4,5 hyötyä (Md=4), lukemista arvostavat 3 hyötyä (Md=3), omaehtoiset 3,1 hyötyä (Md=3) ja sitoutumattomat nuoret 1,1 hyötyä (Md=1). Lukemisen koetulla hyödyllä on vaikutusta myös lukutaitoon (Schoor 2016), ja ylipäätään oppimistulosten ja sen välillä, että oppilas pitää opiskelua hyödyllisenä, on havaittu selkeä

⁴⁸ Tässä χ^2 ei viittaa Khiin neliö -testiin, vaan Kruskal-Wallis-testiin. Suurin yksittäisen nuoren antama hyötymäärä oli 12 mainintaa.

yhteys (Harjunen & Rautopuro 2015, 6).⁴⁹ On myös esitetty (McGeown, Norgate & Warhurst 2012), että erityisesti heikkojen lukijoiden motivaation puute lukea voisi johtua siitä yksinkertaisesta syystä, ettei heillä ole selkeää näkemystä siitä, miksi he motivoituisivat lukemaan (mas. 320).

Eri tavoin lukemiseen sitoutuneet nuoret myös mainitsevat eri hyötyjä eri suhteessa, ja olen koonnut kunkin ryhmän kymmenen suosituinta hyötyä liitteeseen 6. Kuten todettua, kaunokirjallisuuden lukemiseen itoutuneiden nuorten keskuudessa korostuvat lukunautintoon liittyvät hyödyt, kuten eskapismi ja lukemisen rentouttava vaikutus, kun taas sitoutumattomien nuorten keskuudessa lukunautintoon ei juuri viitata (ks. luku 5). Sen sijaan sitoutumattomien keskuudessa eniten mainintoja saavat hyödyt, jotka liittyvät sanavaraston rikastumiseen, vieraiden kielten oppimiseen ja lukutaidon kehittymiseen.

Kaavio 17: Mainittujen hyötyjen määrä suhteessa sitoutuneisuuteen.

	5 mainintaa tai enemmän	3–4 mainintaa	1–2 mainintaa	Ei yhtään mai- nintaa	Yhteensä
Sitoutuneet	29 58 %	18 36 %	3 60 %	0 0 %	50 100 %
Melko sitoutuneet	29 45 %	27 42 %	9 14 %	0 0 %	65 100 %
Arvostavat	9 18 %	22 44 %	19 38 %	0 0 %	50 100 %
Omaehtoiset	4 17 %	12 50 %	7 29 %	1 4 %	24 100 %
Sitoutumattomat	0 0 %	5 14 %	15 41 %	17 46 %	37 100 %
Yhteensä	71 31 %	84 37 %	53 23 %	18 8 %	226 100 %

Eri sitoutuneisuusryhmien tekemien mainintojen välillä on tilastollisesti merkitsevä ero, kun verrataan lukemisen maailmankuvaa kehittävän ja ymmärrystä sekä viisautta lisäävän vaikutuksen ($\chi^2 (4, n=81) = 17,89, p=.001$) ja mielikuvituksen kehittymisen saamia mainintoja ($\chi^2 (4, n=52) = 11,01, p=.026$). Suhteessa kielitaidon kehittymiseen ero on suuntaa antava ($\chi^2 (4, n=37) = 9,36, p=.053$). Ryhmien tekemät maininnat eivät eroa

⁴⁹ Hyödyllisyyden tunteeseen on myös mahdollista vaikuttaa yksinkertaisilla keinoilla: esimerkiksi yliopisto-opiskelijoiden keskuudessa on pystytty lisäämään kokemusta matematiikan ja psykologian opiskelun hyödyllisyydestä teettämällä heillä essee, jossa he pohtivat aiheiden hyödyllisyyttä tai hyödyttömyyttä omassa elämässään (Hulleman, Godes, Hendricks & Harackiewicz 2010).

toisistaan suhteessa sanavaraston laajenemiseen ($\chi^2 (4, n=55) = 6,00, p=.199$), lukemiseen liittyviin taitoihin ($\chi^2 (4, n=59) = 5,70, p=.223$) ja kirjoittamiseen liittyviin taitoihin ($\chi^2 (4, n=43) = 6,70, p=.152$). Myös lukemisen yleisluonteiseen hyödyllisyyteen ($\chi^2 (4, n=30) = 7,55, p=.110$) ja kehittävyteen ($\chi^2 (4, n=59) = 6,01, p=.199$) viitataan ryhmissä yhtä paljon.

7. Kun lukeminen ei lähtökohtaisesti kiinnosta

Tutkimukseeni osallistuneista pojista noin joka kuudes (17 %) ja tytöistä joka kahdeskymmenes (5 %) kertoo, ettei lue lainkaan kaunokirjallisuutta, ei edes koulussa luettavaksi annettuja teoksia. Syyt lukemattomuuteen ovat luonnollisesti yksilöllisiä, mutta voisi kuvitella, että tarjolla on yksinkertaisesti lukemista miellyttävämpää, kiinnostavampaa ja koukuttavampaa tekemistä (vrt. Arffman & Nissinen 2015, 45; Fletcher 2015, 10; ks. myös Guthrie et al. 2007, 294; Huges-Hassel & Rodge 2007, 24). Tutkitusti ainakin mahdollisuus valita teknologian ja kirjallisuuden välillä johtaa vähentyneeseen kirjojen lukemiseen (Merga 2016, 417–418).⁵⁰ Esimerkiksi Jaana Koskisen pro gradu -työssä 90 % niistä nuorista, jotka eivät lue, katselee mieluummin TV:tä tai elokuvia⁵¹ ja 86 % käyttää mieluummin tietokonetta (2012, 53–54).⁵² Osa tutkimukseeni osallistuneista nuorista suostuttelee itsensä lukemaan kirjaa, jonka lukeminen ei lähtökohtaisesti kiinnosta heitä, laittamalla mielekkäämmän vaihtoehdon tai ainoastaan häiritsevän elektroniikan pois (I):

(I) Avaan kirjan ja pakotan itseni lukemaan sitä. Laitan häiriötekijät, kuten puhelimen pois näköetäisyydeltä ja yritän keskittyä kirjaan vaikkei se kiinnostaisi minua yhtään. (219, tyttö, omaehtoinen)

(I) No laitan kännykän pois ja kaikki sähköiset jutut pois. Niin alan lukemaan tylsyyteen. (022, poika, melko sitoutunut)

(I) Pakotan itseni lukemaan kirjan lopettamalla elektronisten laitteiden käytön ja ottamalla kirjan käteen. Usein en kylläkään lue kirjaa, vaan luen siitä tehtyjä analyyssejä. (098, poika, sitoutumaton)

(I) Laitan kynttilät ikkunalaudalle, kännykän ja tietokoneen pois, kauas pois, otan mukavan asennon ja vaihdan mukavat vaatteet, otan vähän siihen viereen jotain naposteltavaa ja näin saan kyllä kirjan aina luettua. (217, tyttö, melko sitoutunut)

⁵⁰ Vrt. Sari Sulkusen ja Kari Nissisen tutkimuksessa (2014, 40) yhdeksäsluokkalaiset, jotka lukevat omaehtoisesti paljon erilaisia tekstejä ja suosivat lukemisessaan kaunokirjallisuutta, käyttävät keskimääräistä vähemmän tietotekniikkaa viihdetarkoituksiin, kuten pelaamiseen ja musiikin lataamiseen.

⁵¹ Ylipäätään nuorten vastauksissa näkyy, että lukeminen rinnastetaan usein elokuvien tai television katseluun. Osa nuorista esimerkiksi lukee, koska lukeminen tuntuu samanlaiselta kuin elokuvan katselu.

⁵² Tilastokeskuksella ei ole peruskoululaisten internetin käytöstä tuoreita tilastoja, mutta jotain osviittaa voi antaa se, että vuonna 2015 16–24-vuotiaista 97 % käytti päivittäin tai lähes päivittäin nettiä, 90 % käytti useita kertoja päivässä ja 0 % käytti harvemmin kuin viikoittain (Tilastokeskus 2016). Vuonna 2014 peruskoululaiset viettivät erilaisten ruutujen ääressä koulupäivinä keskimäärin lähes kolme tuntia ja vapaapäivinänsä vajaan neljä tuntia (Pääkkönen 2014) – tähän päivään mennessä määrä tuskin on vähentynyt, eikä pienin syy ole se, että älypuhelimien määrä on lisääntynyt (ks. esim. Kaleva 2016).

On myös hyvin mahdollista, että erilaiset lukemiseen liittyvät vaikeudet, kuten noin 6–10 prosentilla oppilaista esiintyvä lukivaikeus⁵³, tekevät lukemisesta epämiellyttävää (vrt. lukihairio.fi). Lukivaikeus on selvästi yleisempää pojilla ja miehillä kuin tytöillä ja naisilla (Huttunen 2016; Holopainen 2003, 49), mikä voisi selittää osaltaan poikien tyttöjä heikompaa lukuintoa (vrt. Brozo & Zambo 2009, 82).⁵⁴ Tosin nuorilla naisilla lukivaikeus näyttäisi vaikuttavan lukemisen harrastamiseen voimakkaammin kuin nuorilla miehillä (Salminen 2016, 4).

Tutkimukseeni osallistuneet nuoret, jotka ajattelevat, ettei kaunokirjallisuuden lukemisesta ole hyötyä, jättävät perustelematta kantansa tai argumentoivat, että elämästä selviää läpi ilmankin (II):

Onko kaunokirjallisuuden lukeminen mielestäsi tärkeää vai ei? Perustele mielipiteesi.

(II) Ei, en osaa kunnolla vastata, mutta en oikein ymmärrä kaunokirjallisuuden ideaa tai tarkoitusta. Ja mielestäni siitä ei vain ole mitään hyötyä. (024, tyttö, sitoutumaton)

(II) mulle kaunokirjallisuus ei merkitse juuri mitään. Ei siitä ole minulle mitään hyötyä ollut eikä varmaan tule olemaan. Kaikki kumminkin ymmärtää tätä Perus tekstiä. (102, poika, sitoutumaton)

(II) ei koska se on tylsää, turhaa ja vanhan aikaista (095, poika, sitoutumaton)

Paradoksaalisesti nuoret perustelevat hyödyttömyyttä myös sillä, että lukemisesta saatava hyöty on hankittavissa muillakin keinoilla (III):

Onko kaunokirjallisuuden lukeminen mielestäsi tärkeää vai ei? Perustele mielipiteesi.

(II/III) Ei, koska ihminen pärjää ilmankin. Sanotaan, että lukeminen rikastuttaa sanavarastoa, mutta on olemassa muitakin tapoja. Jos haluaa parantaa lukutaitoaan, ei ole pakko lukea kaunokirjallisuutta. Voi lukea mitä vaan. (182, tyttö, sitoutumaton)

(III) ei ole, sivistyksen saa netistä (081, poika, sitoutumaton)

(III) Ei ole, koska minulla on oma mielikuvitus, eikä minun tarvitse lukea mitä muiden päässä on liikkunut kun hän on kirjoittanut kirjaa. Lisäksi voin lukea muullakin tavalla, joten ei tule lukemisen puutetta. Ja tarinoita voi katsoa elokuvien muodossakin. (185, tyttö, sitoutumaton)

⁵³ Lukemisen ongelmiin liittyvä käsitteistö on kirjavaa, eikä käsitteiden sisällöstä olla yksimielisiä (Holopainen 2003, 48). Olen päättänyt käyttämään termiä lukivaikeus sen yleisyyden vuoksi.

⁵⁴ Yhtenä syynä erityisesti poikien lukumotivaation puutteelle on pidetty myös sitä, että lukemista pidetään niin sanotusti tyttöjen juttuna (ks. esim. Brozo & Zambo 2009). Tälle ei löydy omasta aineistostani tukea: yksikään nuorista ei mainitse avoimissa kysymyksissä, että lukeminen olisi tyttömäistä, mutta toisaalta asiaa ei myöskään suorasanaisesti kysytty. Sanna Laaksosen (2009) pro gradussa yksikään haastatelluista pojista ei myöskään pitänyt lukemista vain tyttöjen harrastuksena, mutta lähes kaikki epäilivät, että pojilla on enemmän aikaa vieviä harrastuksia kuin tytöillä (mts. 66–67). Jaana Koskisen (2012) pro gradussa viisi nuorta 162:sta (3 %) ilmoitti jättävänsä lukemisen väliin, koska he mielsivät lukemisen vain tyttöjen harrastukseksi (mts. 53–54).

(III) Mielestäni kaunokirjallisuuden lukeminen ei ole tärkeää, koska se on viihdettä. Mielestäni elämässä pitää olla jonkin verran viihdettä, mutta kaunokirjallisuutta sen ei täydy olla. (098, poika, sitoutumaton)

(III) Ei. Se on mielestäni tylsää. Tietenkin lukemisella on hyötyjä ja paljonkin mutta niin on videopeleilläkin. (155, poika, omaehtoinen)

(III) Ei ole, lukeminen ei ole tärkeää. Lukemisen ainoa hyvä puoli on mielikuvituksen ja lukutaidon kehitys. Mielikuvitusta voi kehittää kuuntelemalla kirjoista tehtyjä kuunnelmia. Samalla tarinat tulevat tutuiksi. (091, poika, sitoutumaton)

Hyötynäkökulma esiintyy myös nuorten ajattelussa tulevaisuudesta, jossa lukutaitoa tullaan heistä tarvitsemaan selkeästi enemmän joissakin ammateissa kuin toisissa.⁵⁵ Lukemisesta voisi hyötyä esimerkiksi kirjailijan, opettajan tai asianajajan uralla, mutta bussikuskina, diplomi-insinöörinä tai kauppatieteiden maisterina siitä ei olisi iloa (IV):

Jos luet kirjoja omasta halustasi, kerro, miksi haluat lukea kirjoja.

(IV) Haluan lukea, koska lukeminen kehittää monella eri tavalla, mutta on myös rentouttavaa sekä hyvää vapaa-ajanvietettä. Lukemisesta on myös paljon hyötyä kirjoitusharrastukseni suhteen, ja näinollen myös kirjailijanurahaaveeni suhteen. (001, tyttö, sitoutunut)

(IV) Haluan parantaa lukutaitoa sillä haluaisin asianajajaksi lisäksi se tarjoaa muita maailmoja ja joskus lukeminen tuntuu pakota mutta silloin tällöin lukemiselle on aikansa ja paikkansa ja silloin se on äärimmäisen kivaa (188, poika, melko sitoutunut)

Onko kaunokirjallisuuden lukeminen mielestäsi tärkeää vai ei? Perustele mielipiteesi.

(IV) Riippuu missä määrin. Jotkut tärkeät yleis sivistykseen kuuluvat kaunokirjallisuuden kirjat, ovat hyvä lukea. Mutta loppuen lopuksi ei ne työ elämässä auta, paitsi jos ammatin toimenkuvaan kuuluu kaunokirjallisuus. Omasta mielestäni kaunokirjallisuutta voisi vähentää koulussa. Koska lopulta se on aika turhaa. (066, tyttö, omaehtoinen)

(IV) ei, se pitäisi olla valinnaista niille, jotka sitä oikeasti haluavat opiskella. Jos joku haluaa bussikuskipiksi, tuskin hän mitään kalevalaa siinä tarvitsee. (067, tyttö, omaehtoinen)

(IV) En koe kaunokirjallisuuden olevan tärkeää, koska - kaunokirjallisuutta ei tarvitse teknilliseen / kaupalliseen tutkintoon (diplomi-insinööri / kauppatieteiden maisteri) - ei vaikuta työllistymiseen / palkkaan - ei tuota hyvää oloa (092, poika, sitoutumaton)

Samankaltaisia havaintoja lukemisen tärkeydestä suhteessa tulevaisuuden ammatteihin ovat tehneet esimerkiksi sekä Sanna Laaksonen (2009) ja Kati-Johanna Korhonen (2006) pro gradu -töissään. Laaksonen haastatteli vuonna 2008 yhdeksää yhdeksäsluokkalaista poikaa siitä, mitä nämä lukevat vapaa-ajallaan ja koulussa sekä millaisia käsityksiä heillä

⁵⁵ PISA 2009 -aineiston pohjalta tehdyssä tutkimuksessa on havaittu, että koulunkäynnin merkitys ylipääntään aikuiselämän valmentajana koetaan sitä suurempana, mitä sitoutuneemmasta lukijaryhmästä on kyse (Sulkunen & Nissinen 2014, 43).

on lukemisesta. Laaksosen haastattelemat pojat ajattelivat, ettei lukutaitoa tarvita käytännönläheisissä ammateissa tai sellaisiin tähtäävissä opinnoissa. Heistä hyvästä lukutaidosta on hyötyä lähinnä koulumaailmassa (Laaksonen 2009, 64–65). Korhosen tutkimuksessa yksikään 32 yhdeksäsluokkalaisesta ei usko tarvitsevänsä kaunokirjallisuutta tulevaisuuden ammatissaan (Korhonen 2006, 58–59).⁵⁶

Mikäli nuoren haluttomuudesta huolimatta on luettava kirja, jonka lukeminen ei jostain syystä lähtökohtaisesti kiinnosta häntä, hän saattaa motivoida itseään hyvinkin erilaisilla keinoilla. Vastaajista noin kolmasosa (34 %) viittaa itsensä pakottamiseen (V):

Jos sinun täytyy lukea kirja, jonka lukeminen ei jostakin syystä kiinnosta sinua, kuinka suostuttelet itsesi lukemaan?

(V) En jaksaa vaivautua suositteluun, se ei onnistu. Jos on pakko lukea, luen väkisin. (102, poika, sitoutumaton)

(V) Luen tai joko itken ja luen. (107, poika, omaehtoinen)

(V) Itken tai en mutta luen sitä ja en tajua mitään lukemastani, koska en kiinnostu siitä, mutta en voi sille mitään, ei ole minun vikani. (008, tyttö, arvostava)

(V) Sanon itselleni, että tämä on luettava like or not ja alan vain määrätietoisesti lukemaan sitä (131, tyttö, sitoutunut)

Lähes joka neljäs (18 %) kertoo motivoituvansa ajattelemalla joko arvosanoja, tai että koulutyöt kuuluu hoitaa, huvitti tai ei (VI):

Jos sinun täytyy lukea kirja, jonka lukeminen ei jostakin syystä kiinnosta sinua, kuinka suostuttelet itsesi lukemaan?

(VI) Ajattelen, että se on pakko lukea. Ei siinä oikein voi ruveta pakoilemaan kirjan lukemista. Onhan ne läksytkin pakko tehdä, vaikka ei kiinnostaisi. (147, tyttö, arvostava)

(VI) Vähän samalla tavalla kuin läksyjä tehdessä, eli että on vain tiettyjä asioita jotka on pakko tehdä ja parempihan se vain on jos sen hoitaa ajoissa alta pois. (114, poika, arvostava)

(VI) En koskaan lue kirjoja, jotka eivät kiinnosta. Ajatus epäkiinnostavan kirjan lukemisesta pakon edessä on kamala. Jos koulussa pitää pitää esitelmä jostakin epäkiinnostavasta kirjasta, silloin kyllä luen sen, motiivina vain se, että on pakko. Jos kuitenkin on mahdollista välttää epäkiinnostavan kirjan lukeminen, teen niin. (117, poika, sitoutunut)

(VI) en suostuttele, eli en lue (ellei ole kouluhomma). En näe syytä pakottaa itseäni tekemään jotain, josta en nauti tai hyödy. (169, poika, melko sitoutunut)

(VI) Ajattelen, että sen lukeminen antaa uuden näkökulman ja avartaa ajatteluani. Yleensä tällaiset kirjat ovat esim. koulusta annettuja, joten yleensä suostuttelen vain sillä, että haluan olla perillä kirjasta jos opettaja pitää siitä kokeen tms. (139, tyttö, melko sitoutunut)

(VI) Arvo sana (095, poika, sitoutumaton)

⁵⁶ Korhonen selvitti tulevaisuuden ammattien tekstejä kahdella eri kysymyksellä, joista ensimmäinen oli avoin. Jälkimmäisessä strukturoidussa kysymyksessä ei ollut vaihtoehtona valita kaunokirjallisia tekstejä. (2006, 58–59.)

(VI) koska muuten tulee huono numero (120, poika, sitoutunut)

(VI) Jos on pakko, niin on vain pakko. :D Haluan myös saada hyvän numeron äikästä, joten se motivoi mua lukemaan sen kirjan. (002, tyttö, melko sitoutunut)

(VI) Jos siitä tulee koe tai muuten tietää paljon asioita, niin silloin luen ainakin joitain kohtia, ainakin osan ja kysyn kavereiltani mitä siinä on tapahtunut. (089, tyttö, sitoutumaton)

Ylipäättään nuoret ottavat runsaasti kantaa ”pakkolukemiseen” (VII):⁵⁷

Onko kaunokirjallisuuden lukeminen mielestäsi tärkeää vai ei? Perustele mielipiteesi.

(VII) Kaunokirjallisuuden lukeminen on varmasti hyödyllistä monien asioiden takia mutta en usko että se on täysin välttämätöntä. Moni varmasti selviää ilman kirjoja ja harrastaa muita asioita eli kirjojen lukemista ei pitäisi pakottaa, koska kaikki eivät tykkää niistä. (157, tyttö, melko sitoutunut)

(VII) No onhan se tavallaan tärkeää ja tavallaan ei, koska ei hän ketään voi pakottaa lukemaan mitään kaunokirjallisuutta, mut joo (205, tyttö, sitoutumaton)

Usein sanotaan, että kirjallisuuden tuntemus kuuluu yleissivistykseen. Mitä mieltä olet tästä väittämästä?

(VII) Kaikkien ei tarvitse pitää samoista teoksista, mutta niiden lukeminen kuuluu yleissivistykseen. Toisaalta ketään ei tulisi pakottaa lukemaan yhtään mitään, vaan kiinnostuksen tulisi lähteä henkilöstä itsestään. (006, tyttö, sitoutunut)

Pitäisikö koulussa mielestäsi yliopettajan opiskella kirjallisuutta? Perustele mielipiteesi.

(VII) Tavallaan kyllä, mutta sen pitäisi ehdottomasti olla vapaampaa. Että saisi vaikka itse valita itseään kiinnostavan kirjan, jonka lukee, eikä niin että kaikille annetaan Kalevala ja se on pakko lukea tietyssä ajassa. Se jättää epämiellyttävän kuvan kirjoista ja kirjallisuudesta. Nuorille ei pitäisi tässä vaiheessa syöttää yhtäkään kirjaa väkisin. Se voi katkaista nuoren kiinnostuksen kirjallisuutta kohtaan, pitkäksi aikaa. Koulusta tulee paljon kirjoja äikässä luettavaksi, ja kirjojen lukeminen tulee vastenmieliseksi, kun siihen pakotetaan vaikka ei kiinnostaisi. Pitäisi antaa nuoren lukea sellainen kirja, josta kiinnostuu, siinä vaiheessa kun kiinnostaa. Lukemisesta ei pidä tehdä pakkopullaa! (008, tyttö, arvostava)

Yksi nuorista ilmaisee lukevansa sanktioiden pelossa (VIII), mutta jää epäselväksi, mitä nuo sanktiot voisivat olla. Lukemaan saattaa motivoitua myös vanhempiensa, erityisesti äitinsä, määräämänä, painostamana tai lahjomana (IX), toisaalta vanhemmilta – edelleen korostuneesti äidiltä – voi myös pyytää lukemiseen apua (X):⁵⁸

(VIII) Pakotan itseni lukemaan vaikka esim. niin että ajattelen sanktioita joita saattaa tulla (010, poika, arvostava)

⁵⁷ Nuorista useampi kuin joka neljäs (27 %) kertoo jättävänsä koulussa luettavaksi annetun kirjan lukematta, jos se ei jostain syystä kiinnosta häntä.

⁵⁸ Luvussa 4.1 esittelemässäni kaunokirjallisuuden lukemisen motivaatiota käsittelevässä teoriassa kilpailullisuuden katsotaan kuuluvan merkittävänä osana ulkoiseen motivaatioon, mutta aineistossani yksikään nuorista ei viitannut tarpeeseen lukea enemmän kuin muut tai olla muita parempi lukija.

Luetko muitakin kirjoja kuin niitä, joita on koulussa määrätty lukemaan?

(IX) Joskus äitini määrää minut lukemaan, joskus olen nähnyt kirjasarjaan liittyviä elokuvia, jotka ovat saaneet minut kiinnostumaan. Välillä olen kuullut kehuja kavereilta jne. (042, tyttö, melko sitoutunut)

(IX) Luen, mutta harvoin ja usein vanhempien painostamana. (051, poika, sitoutumaton)

(IX) Äiti ehdottaa silloin tällöin jotain kirjaa luettavaksi (053, poika, sitoutunut)

(IX) En yleensä lue kirjoja omasta halusta. Luin joskus koska sain siitä rahaa. (093, poika, omaehtoinen)

(IX) Minulla on aina jokin motiivi. Esim. Kun luin Harry Potterit, minulle luvattiin Harry Potter elokuvamaratoni jonka ajaksi hankittiin kaikenlaisia herkkuja (155, poika, omaehtoinen)

Jos sinun täytyy lukea kirja, jonka lukeminen ei jostakin syystä kiinnosta sinua, kuinka suostuttelet itsesi lukemaan?

(X) En lue kirjaa tai pakotan itseni lukemaan osan ja esim. äitini lukemaan toisen osan minulle. (198, tyttö, sitoutunut)

(X) en halua pakottaa itseäni lukemaan, joskus äiti auttaa jos on todella vaikeasti ymmärrettävää tekstiä (018, tyttö, arvostava)

Erityisesti tyttöjen joukossa esiintyy selkeää pyrkimystä itsensä motivoimiseen. He voivat esimerkiksi tehdä olonsa mahdollisimman mukavaksi, varata lukemisen oheen syötävää tai kuunnella musiikkia (XI). Lukeminen saattaa myös luonnistua erityisesti illalla ennen nukkumaanmenoa (XII):

(XI) Teen oloni mahdollisimman mukavaksi ja tilanteen sellaiseksi että minulla ei ole tarvetta liikua mihinkään. Teen sänkyyn mukavan pesän, käyn vessassa ja otan ruokaa ja luettavan kirjan. Sitten vain luen. (005, tyttö, melko sitoutunut)

(XI) Pakotan itseni lukemaan sen, luen sitä pienissä osissa tai ostan motivaatioksi ruokaa, kuten viinirypäleitä tai karkkeja (218, tyttö, sitoutunut)

(XI) Minulla on usein vaikeuksia keskittyä asioihin joita en halua tehdä, joten yleensä teen jotain muuta samalla esim. kuuntelen musiikkia tai syön (220, tyttö, arvostava)

(XI) Yleensä jaan sivuja päiville, esim. että luen joka päivä 30 sivua sitä kirjaa, joten päivästä ei tarvitse käyttää niin pitkää aikaa johonkin epäkiinnostavaan kirjaan. Samoin jos kuuntelen rauhallista musiikkia lukiessani niin se auttaa jaksamista. (057, tyttö, melko sitoutunut)

(XII) Otan kirjan vain käteen ja lopetan sen mitä olin parhaillaan tekemässä ja etsin hyvän luku paikan. Ja kun on menossa nukkumaan, niin silloinkin on hyvä aika lukea (202, tyttö, omaehtoinen)

(XII) Jos kirja ei kiinnosta minua, luen sitä yleensä ennen nukkumaanmenoa. Silloin voin kirjan lukemisen pakon lisäksi ajatella, että se on paljon parempi unen laadulle jos luen kirjaa, kuin että olen vaikka puhelimella. (196, tyttö, sitoutunut)

(XII) Luultavasti kyse on äidinkielen kirjasta ja luen sen koska se täytyy lukea. Mä luen sen koska muhun uskotaan, että luen sen. Luen sitä iltasaduksi, koska sen jälkeen nukahtaa hyvin. (072, tyttö, sitoutumaton)

Useasti toistuvia keinoja itsensä motivoimiseen ovat myös yleinen optimistinen ajattelu kirjan muuttumisesta kiinnostavaksi (XIII), lukemisen jakaminen osiin (XIV) ja itsensä palkitseminen (XV):

(XIII) Lue koulussa 2 kirjaa vuodessa. Kohtaan harvoin kirjoja, joista en pidä tai jotka ovat mielestäni huonoja. Ne kirjat eivät melkein ikinä ole kirjoja, jotka pitäisi lukea, joten päädyn jättämään ne kesken. Jos sellaista vaihtoehtoa ei kuitenkaan olisi, pakottaisin vain itseni lukemaan sen kirjan, sillä yleensä kaikki on mielenkiintoista, kun siihen syvenny kunnolla. (195, tyttö, sitoutunut)

(XIII) Luen vain ja ajattelen että olen yhtä lukukokemusta fiksumpi. Tylsästi alkava kirja voikin olla lopuksi paras mitä tiedät. (063, tyttö, sitoutunut)

(XIII) Lukeminen sivittää. Yleensä jos sitkeästi lukee kirjan ensimmäiset 100 sivua, se alkaa kiinnostamaan tarpeeksi, jotta sen jaksaa lukea loppuun. (006, tyttö, sitoutunut)

(XIV) Päättäisin vain lukea kirjan. Jos nyt ihan hirveä tilanne olisi lukisin vaikka 20 sivua kerralla. (113, poika, melko sitoutunut)

(XIV) Tavoitteenani on hyvät arvosanat, joten jos kirja ei mielestäni ole kiinnostava, yritän saada sen aina luettua esim. yrittämällä katsoa sitä uusista näkökulmista ja jakamalla sen osiin niin, että luen tietyn sivumäärän tiettyssä ajassa. (130, tyttö, melko sitoutunut)

(XIV) Päättän vain istua alas ja lukea. Yleensä asetan itselleni lukutavoitteen jonka avulla saa luettua paljon mukavampi olo koska on saanut päivän kiintiön täyteen, muuten saattaisin lopettaa liian aikaisin ja harmitella koska en saanutkaan kirjaa lukematta. Koulussani ei anneta luettavia kirjoja vaan saamme valita kirjan itse mutta luen silti ain kaikki kirjat tunnollisesti loppuun (211, tyttö, melko sitoutunut)

(XV) Yritän valita aina lukiessani jonkun tavoitteen mihin asti luen, esim. luvun loppuun ja palkita itseni tämän jälkeen. Minusta kirjaa, jonka lukeminen ei kiinnosta on myös hauska huomata että se etenee silti ja kohta olenkin jo yli puolenvälin. Lasken myös välillä paljonko sivuja on vielä jäljellä loppuun. (060, tyttö, sitoutunut)

(XV) Pitää vaan pakottaa itsensä tekemään se. Jos aikatauluttaa inhottavan kirjan lukemisen hyvin, ei tarvitse lukea niin paljoa kerralla. Lopuksi voi palkita itsensä suklaalla. (070, tyttö, arvostava)

(XV) En mä sitä oikein mieti, luen jos pitää lukea. Jos ei ollenkaan kiinnosta lukea niin suostuttelen itseni lukemaan antamalla itselleni palkinnon kuin olen saanut kirjan luetuksi. (194, tyttö, sitoutunut)

(XV) Määrään itelleni kohtia, johon asti täytyy lukea (esim. 2 luku/per päivä.) Sen saavuttaessani annat itseni esim. katsoa Netflixiä. (223, tyttö, melko sitoutunut)

Muina keinoina nuori saattaa esimerkiksi ajatella, ettei kirjaa ole annettu luettavaksi sattumalta, tai että se on luettava, jotta voi varmuudella kertoa sen olleen huono (XVI):

(XVI) Jos se on äidinkielestä vaikka annettu niin luen sen koska luotan, että opettaja ei ole antanut kirjaa luettavaksi turhaan, joten siitä saattaa olla minullekin hyötyä. (179, tyttö, omaehtoinen)

(XVI) Mietin että se pitää saada alta pois, ja jos minulle annetaan kirja luettavaksi niin siinä on varmaan joku syy että miksi juuri se kirja miljoonien joukosta. (074, poika, arvostava)

(XVI) No ainakin ajattelen kouluarvosanaa ja että se ei saa laskea vain yhden tylsän ja minusta epämielenkiintoisen kirjan vuoksi. Yritän luoda henkilölle aina kasvot ja ajatella huonoa kirjaa videona, jolloin siitä tulee heti paljon eloisampi. Meidän piti muutama vuosi sitten lukea yksi

kirja, joka oli kaikkien mielestä tosi huono, mutta kuitenkin sain sen lopulta luettua "tekemällä" siitä elokuvan. (056, tyttö, sitoutunut)

(XVI) No yritän lukee sitä kirjaa silleen että mä olisin ns siin kirjassa mukana niin sit saan nopeasti käsiteltynä luettu (205, tyttö, sitoutumaton)

(XVI) Usein ajattelen niin, että vaikka itse tarina olisi outo tai tylsä, yritän kuitenkin itse asettua päähenkilön asemaan ja ajatella asioita hänen kannaltaan. (197, tyttö, melko sitoutunut)

(XVI) Jos kirja on luettava koulua varten, ajattelen arvosanoja, jos jotakin muuta varten, ajattelen taas oppivani arvostamaan hyviä kirjoja enemmän kun olen lukenut huonoja. (004, poika, melko sitoutunut)

(XVI) Lähinnä haluan pitää äidinkielen numeroni kymmissä ja luen kaikki kirjat mitkä on määrä lukea vaikka oikeastaan mikään niistä ei ole kiinnostanut. Mietin myös että miksi en lukisi sitä eikä minulla ole koskaan syytä siihen. (144, tyttö, melko sitoutunut)

(XVI) Näin tapahtuu usein, sillä äitini ostaa usein kirjoja joita en haluaisi lukea. Yksinkertaisin tapa on ajatella, että kun kerran näistä kirjoista on maksettu niin kai ne pitää lukeakin. (138, tyttö, melko sitoutunut)

(XVI) Olen harvoin tällaisessa tilanteessa, mutta koittaisin varmaan sanoa itselleni, että kun olen kirjan ja kirja onkin epäilykseni arvoinen voin sanoa oman mielipiteen varmasti muille. (135, tyttö, sitoutunut)

(XVI) Yritän hakea "juonta" tai vihjauksia kirjan tapahtumista, joita ei välttämättä ymmärrä suoraan. Kun piti lukea Kärpästen herra -kirja, eräässä kohdassa yritin yhdistää sitä eri uskontojen taruihin. (123, poika, melko sitoutunut)

Nuorten vastaukset kertovat osaltaan myös ajattelusta, jonka mukaan lukemisprosessilla ja siitä saatavilla, pitkän ajan kuluessa kumuloituvilla hyödyillä ei olisi merkitystä. Osan mielestä lukemisen voi kuitata juonitiivistyksillä, Wikipedia-artikkeleilla tai elokuvasovituksilla (XVII):

Jos sinun täytyy lukea kirja, jonka lukeminen ei jostakin syystä kiinnosta sinua, kuinka suostuttelet itsesi lukemaan?

(XVII) Ajattelen, että se on vain pakko lukea tai sitten en lue ollenkaan vaan katon netistä sen juonen ja arvostelut. (071, tyttö, arvostava)

(XVII) En yleensä lue koulukirjoja, katson niiden tarinat netistä. (091, poika, sitoutumaton)

(XVII) En yleensä lue sitä. Miksi vaivautua tuhlaamaan aikaa johonkin sellaiseen mikä ei edes opeta mitään tai tunnu kivalta. Sellaisesta kirjasta saatan lukea vaan joka 10. sivun. Tai katson juonipaljastuksen. (066, tyttö, omaehtoinen)

(XVII) Joskus en lue. Yleensä joko katson siitä tehdyn elokuvan, jos on tehty tai Googlaan sen ja luen ns. perustiedot kirjasta ja opettelen ne. (154, tyttö, arvostava)

(XVII) Usein ajattelen vain että ei asiasta pääse yli eikä ympäri. Tykkään usein mennä lukemaan muualle kuin kotiin. Kotona on liikaa ärsykejä ja en lopulta saa luettua. Menen usein kahvilaan tai kirjastoon lukemaan. Usein tehtävänanto on valita kirja tietyn kirjailijan teoksista ja jos mikään kirja ei kiinnosta, luen kirjan vähän hutiloiden ja myöhemmin täydennän lukemaani netin avulla (luen juonen ja paljastukset). Tai katson kirjasta tehtyn elokuvan jos mahdollista. (212, tyttö, sitoutunut)

(XVII) Aloitan kirjan lukemisen ja jos se ei kiinnosta luen wikipediasta (tai muusta vastaavasta) juonen. Jos kirja ei edelleenkään kiinnosta, en lue sitä. (185, tyttö, sitoutumaton)

(XVII) Yleensä silloin luen jotain kohtia, että tiän mitä tapahtuu tai sitten en lue, ja googlaan tai kysyn muilta. En tykkää lukee, jos ei yhtää kiinosta. (142, tyttö, melko sitoutunut)

Jos luet kirjoja omasta halustasi, kerro, miksi haluat lukea kirjoja.

(XVII) Luen, jos haluan tietää vaikka lisää jostain ihmisestä, elämäkerta tai joskus tekee vaan mieli lukea. Toisaalta nykypäivänä ei välttämättä tarvitse lukea niin paljoa kirjoja, koska netistä saa sen saman tiedon vaan lyhyemmässä muodossa. (039, poika, arvostava)

8. Lopuksi

Olen tarkastellut tässä pro gradu -työssä, millainen suhde helsinkiläisillä yhdeksäsluokkalaisilla on kaunokirjallisuuteen. Tutkimuskysymyksiäni ovat olleet, kuinka mieluisaksi ja tarpeelliseksi nuoret kokevat lukemisen, mitkä syyt mahdollisesti vaikuttavat tähän kokemukseen, ja miten tuo kokemus puolestaan suhteutuu heidän sitoutuneisuuteensa lukijoina. Jotta pystyin vertailemaan lukemiseen sitoutuneisuutta, muodostin nuorten vastausten pohjalta viisi erilaista, tilastollisesti merkitsevästi toisistaan eroavaa ryhmää: sitoutuneet (22 % nuorista), melko sitoutuneet (29 %), lukemista arvostavat mutta hyvin heikosti sitoutuneet (22 %), omaehtoiset mutta hyvin heikosti sitoutuneet (11 %) ja sitoutumattomat (16 %).

Käytin sitoutuneisuuden mittarina kolmea eri kysymystä: kuinka paljon nuoret kertovat lukevansa kaunokirjallisuutta, lukevatko he kaunokirjallisuutta omaehtoisesti myös koulutyön ulkopuolella ja kuinka arvokkaana he pitävät kaunokirjallisuuden lukemista. Luokittelin nuoren kaunokirjallisuuden lukemiseen sitoutuneeksi, mikäli hän kertoi lukevansa keskimäärin vähintään yhden kaunokirjallisen teoksen kuukaudessa, arvostavansa kaunokirjallisuuden lukemista ja lukevansa kaunokirjallisuutta myös omaehtoisesti koulutyön ulkopuolella. Melko sitoutuneeksi nimesin nuoren samoilla arvostamisen ja omaehtoisuuden kriteereillä, mikäli hän kertoi lukevansa keskimäärin vähintään 2–5 kaunokirjallista teosta vuodessa. Loput nuoret jaoin lukemista arvostaviin mutta hyvin heikosti sitoutuneihin, omaehtoisiin mutta hyvin heikosti sitoutuneihin ja yksiselitteisesti sitoutumattomiin sen mukaan, osoittivatko he vähäisestä lukemisestaan huolimatta arvostusta kaunokirjallisuuden lukemista kohtaan tai kiinnostusta omaehtoiseen lukemiseen.

Yleistä trendiä mukailleen tutkimukseeni osallistuneet nuoret lukevat huomattavasti vähemmän kaunokirjallisuutta kuin nuoret esimerkiksi viisitoista vuotta sitten (vrt. Saarinen & Korhonen 2009, 48–49). Tytöt lukevat tilastollisesti merkitsevästi enemmän kuin pojat. Runsaasti, keskimäärin yhden kirjan kahdessa viikossa lukevia tyttöjä on lähes kolminkertainen määrä (13 %) verrattuna yhtä runsaasti lukeviin poikiin (5 %). Vastaavasti poikia, jotka eivät lue lainkaan kaunokirjallisuutta, on yli kolminkertainen määrä (17 %) verrattuna tyttöihin, jotka eivät lue kaunokirjallisuutta (5 %). Tytöistä yli puolet (56 %) ja pojista vajaa kolmasosa (31 %) lukee vähintään kuusi teosta vuodessa. Kaikissa

näissä lukumäärissä on huomioitu myös koulutyössä luettavaksi annettu kaunokirjallisuus.

Sekä tyttöjä että poikia kiinnostaa erityisesti jännitystä ja seikkailuja sisältävät teokset: tytöistä niistä kertoo olevansa kiinnostunut 76 % ja pojista 64 %. Sukupuolen ja kiinnostavien aiheiden sekä kirjallisuuden lajien määrän välillä on tilastollisesti merkitsevä riippuvuus, sillä tytöt nimesivät lähes kaksi kertaa enemmän heitä kiinnostavia aiheita kuin pojat. Poikien keskuudessa tietämättömyys siitä, mikä aihe tai laji voisi ylipäätään kiinnostaa, on tilastollisesti myös yleisempää kuin tytöillä: pojista 18 % ja tytöistä 2 % ei osannut sanoa yhtään kiinnostavaa aihetta. Lukemiseen sitoutuneet nuoret ovat hieman muita monipuolisemmin kiinnostuneita eri aiheista ja kirjallisuuden lajeista.

Lukemiseen sitoutuneista, melko sitoutuneista ja omaehtoisista lähes kaikki lukevat kaunokirjallisuutta omaehtoisesti myös koulutyön ulkopuolella. Lukemista arvostavista 60 % ja sitoutumattomista 24 % kertoo lukevansa omaehtoisesti. Kaikista tutkimukseen osallistuneista tytöistä valtaosa (91 %) ja pojista lähes kaksi kolmesta (65 %) lukee vähintäänkin harvoin kaunokirjallisuutta omaehtoisesti. Suosituimmat syyt lukea koulutyön ulkopuolella liittyvät kaikki sisäiseen motivaatioon: nuoret kertovat lukevansa omaaloitteisesti, kun jokin teos on erityisen kiinnostava, lukeminen tuottaa nautintoa, lukeminen rentouttaa tai lukeminen mahdollistaa uppoutumisen ja eläytymisen tarinaan.

Lukemista arvostavat, lukemiseen sitoutuneet ja melko sitoutuneet arvostavat kaunokirjallisuuden lukemista enemmän kuin muiden ryhmien jäsenet. Näiden ryhmien jäsenistä vähintään neljä viidestä ajattelee, että kaunokirjallisuuden lukeminen on yksiselitteisesti tärkeää. Omaehtoisista 30 % ja sitoutumattomista 57 % ajattelee, ettei kaunokirjallisuuden lukeminen ole tärkeää, ja molempien ryhmien keskuudessa myös epävarmuus lukemisen merkityksestä on varsin yleistä: omaehtoisista 67 % ja sitoutumattomista 43 % ei osaa päättää kantaansa. Kaikista tutkimukseeni osallistuneista nuorista 65 % pitää kaunokirjallisuuden lukemista tärkeänä, 8 % pitää sitä mahdollisesti tärkeänä eikä 14 % osaa päättää kantaansa. Loput 12 % on sitä mieltä, ettei lukeminen ole tärkeää, pääasiassa siksi, ettei lukeminen ole heistä hyödyllistä.

8.1 Lukemisen mieluisuus ja tarpeellisuus suhteessa lukemiseen sitoutumiseen

Lukunautinnon ja lukemiseen sitoutumisen välillä on tilastollisesti merkitsevä yhteys: oletettavasti lukunautinto motivoi nuoria lukemaan, mutta yhtä lailla paljon lukevilla nuorilla on ehtinyt olla muita enemmän kokemuksia mielihyvää tuottavasta lukemisesta. Lukemiseen sitoutuneista nuorista nautintoon, rentoutumiseen, eskapismiin ja/tai ajanviettoon viittaa avoimissa vastauksissa oma-aloitteisesti 98 %, melko sitoutuneista 78 %, lukemista arvostavista 44 %, omaehtoisista 67 % ja sitoutumattomista 11 %. Sitoutumattomien maininnat koskevat yksinään ajanviettoa ja eskapismia, eikä yksikään heistä viittaa eksaktisti nautintoon tai rentoutumiseen. Koko aineistossa joka kolmas nuori (33 %) kertoo nauttivansa lukemisesta aina tai lähes aina, noin joka kuudes (17 %) usein ja joka viides (20 %) välillä. Joka kymmenes (10 %) nuorista kertoo lukemisen tuottavan mielihyvää vain harvoin, 8 %:lle se ei tuota mielihyvää juuri koskaan ja 8 % (pojista 14 % ja tytöistä 2 %) kertoo, ettei ole koskaan nauttinut lukemisesta. Tytöt kertovat nauttivansa lukemisesta tilastollisesti merkitsevästi enemmän kuin pojat.

Kaunokirjallisuuden lukemiseen sitoutuneisuuden ja kaunokirjallisuuden hyödylliseksi kokemisen välillä on selkeä yhteys. Kenties nuoret ovat sitä sitoutuneempia lukemiseen, mitä hyödyllisempänä he pitävät lukemista, ja mahdollisesti nuoret myös tunnustavat sitä todennäköisemmin lukemisen olevan hyödyllistä, mitä enemmän he lukevat. Aineistossa nimetään 831 kertaa jokin kaunokirjallisuuden lukemiseen liittyvä hyöty, ja tytöt mainitsevat hyötyjä tilastollisesti merkitsevästi enemmän kuin pojat. Yleisimmin mainitut hyödyt koskevat lukemisen sivistävää vaikutusta, kykyä kasvattaa ymmärrystä ja/tai muuttaa maailmankuvaa sekä kykyä kehittää mielikuvitusta. Näiden ohella monet nuorten yleisimmin mainitsemista hyödyistä kytkeytyvät koulumaailmaan: nuorista kaksi viidestä mainitsee kaunokirjallisuuden lukemisesta olevan hyötyä opiskelussa, lukutaidossa, kirjoitustaidossa, sanavaraston laajentamisessa ja/tai kielitaidon kehittämisessä ylipäätään.

Eri sitoutuneisuusryhmien tekemien mainintojen välillä on tilastollisesti merkitsevä ero, kun verrataan lukemisen maailmankuvaa kehittävän ja ymmärrystä sekä viisautta lisäävän vaikutuksen ja mielikuvituksen kehittymisen saamia mainintoja. Näihin viitataan sitä enemmän, mitä sitoutuneemmasta ryhmästä on kyse.

Yksikään nuorista ei perustele kirjallisuuden lukemisen tärkeyttä sillä, että lukeminen parantaa empatiakykyä ja lisää kriittisyyttä. Kukaan ei myöskään mainitse lukemisen tärkeyttä selvittävän kysymyksen yhteydessä kirjallisuuden olevan itsessään merkittävä osa kulttuuriamme. Alle viisi nuorta mainitsee kirjallisuuden lisäävän luovuutta tai parantavan keskittymiskykyä, ja kaksitoista nuorista antaa ymmärtää, että lukeminen kehittää jollain tapaa aivoja ja/tai lisää älykkyyttä. Koko aineistossa, siis muuallakin kuin lukemisen tärkeyttä koskevan kysymyksen yhteydessä, empatiakykyyn viittaa 4 % nuorista, kriittisyyteen 1 %, kirjallisuuteen osana kulttuuria 9 %, sosiaalisuuteen 7 %, luovuuteen 2 %, keskittymiskykyyn 2 % ja aivoihin ja/tai älykkyyteen 10 %.

Lukemisen tärkeyteen kielteisesti suhtautuvat nuoret antavat ymmärtää, ettei kaunokirjallisuuden lukemisesta ole heille mitään hyötyä: miten esimerkiksi tulevaisuuden bussikuski kostuu siitä, että hän on joskus lukenut Kalevalan? Näiden nuorten vastauksissa korostuu ajatus, ettei kaunokirjallisuus pysty tarjoamaan muuta kuin tietoa omasta juonestaan. Tämä puolestaan näyttää johtavan ainakin osalla nuorista tunteeeseen, että lukemisen voisi ohittaa erilaisilla oikoreiteillä, kuten elokuvasovituksilla tai Wikipediasta löytyvillä juonitiivistyksillä. Ajatusketju kokonaisuudessaan kertoo siitä, etteivät nämä nuoret tunnista tai tunnusta itse lukemisprosessista pitkän ajan kuluessa kumuloituvia hyötyjä. Keskeinen esimerkki tällaisesta tunnistamattomasta vaikutuksesta on kaunokirjallisuuden kyky vaikuttaa lukijan arvoihin: kyllä-vastausten kysymykseen ”Onko kirjallisuus vaikuttanut jollakin tavalla omaan arvomaailmaasi?” ja lukemiseen sitoutuneisuuden välillä on tilastollisesti merkitsevä riippuvuus. Kenties paljon lukevat nuoret tunnustavat ja tunnustavat muita nuoria paremmin kaunokirjallisuuden arvoja muuttavan tai vahvistavan vaikutuksen.

Vaikka koulun vaikutus nuorten kirjallisuussuhteeseen ei sisällynyt tutkimuskysymyksiini, aineisto toisti jo aiemmin tunnustettua tosiasiaa: koululla on valtava rooli lukemiseen sosiaalistamisessa. Aineistossani tytöistä 4 % ja pojista 18 % – siis lähes joka viides – lukee vain siksi, että kaunokirjallisuutta tulee vastaan koulutyössä. Ylipäätään nuoret lukevat pääasiassa tunnollisesti koulussa luettavaksi annetut teokset, mutta reilu neljäsosa (27 %) heistä ilmoittaa, ettei jatka koulutyöhön liittyvän kirjan lukemista, jos se ei ole kiinnostava. Loput motivoivat itsensä lukemaan esimerkiksi ajatteleamalla, että lukeminen edesauttaa saamaan hyviä arvosanoja.

Tällaisia avointen kysymysten vastauksissa esiintyvien mainintojen määriä, joita koko tämä tiivistävä luku on käsitellyt, ei ole mielekästä sinällään verrata aiemmissa strukturoiduissa kyselytutkimuksissa saatuihin tuloksiin (vrt. mm. Koskinen 2012, 47–48; Saarinen & Korhonen 2009, 110–115). Luonnollisesti mainintoja jostakin hyödystä kertyy enemmän silloin, kun vastaaja on voinut valita ennalta annetuista vastausvaihtoehdoista tai arvioida erilaisia väittämiä sopivuusasteikoilla. Jos aineistossani ei siis esiinny jotakin hyötyä lainkaan, se ei tarkoita, etteivätkö nuoret saattaisi motivoitua lukemaan kaunokirjallisuutta myös juuri tästä nimenomaisesta syystä; kuitenkin nyt käsittelemäni vaikutukset kertovat kenties todennäköisimmin nuorten aidoista mielipiteistä, koska he ovat pysyneet nimeämään hyötyjä spontaanisti.

8.2 Miksi juuri kaunokirjallisuutta?

Työni on arvoväritetty, ja kuvaan kaunokirjallisuuden lukemisen yksiselitteisesti positiivisena asiana, mikä kuultaa läpi ennako-oletuksina ja implisiittisinä arvoasetelmina. Kaikki kirjallisuus ei tietenkään ole automaattisesti nuorelle itselleen vaaratonta tai esimerkiksi tue koulun kasvatustavoitteita, minkä lisäksi olisi luonnollisesti mahdollista myös kyseenalaistaa kirjallisuuden merkitys taiteena tai itseisarvoisena kulttuurin osana. Olen kuitenkin päättänyt tietoisesti keskittyä nimenomaan kaunokirjallisuuteen, koska näen sen porttina tarinoiden maailmaan ja ihmisten ikaikaiseen kulttuuriperimään. Kertomalla tarinoita ihmiset ovat kautta aikojen siirtäneet sukupolvelta toiselle arvoja sekä ajattelun ja toiminnan malleja. Tarinat ovat olleet keino sanallistaa kokemuksia ja merkityksellistä todellisuutta, ja juuri tarinoiden tutustuminen on ollut keino oppia ymmärtämään itselle vieraita kokemuksia, ajatusmalleja ja kulttuureja.

Nuorten lukutottumuksista puhuttaessa viitataan tämän tästä ajatukseen, jonka mukaan kaikki mahdollinen lukeminen pitäisi laskea osaksi lukuharrastusta (ks. esim. Ekholm & Repo 2010). Jos näin tehtäisiin, voitaisiin todeta, että nuorten lukemiseen käytämä aika on 2000-luvulla pikemminkin kasvanut kuin laskenut: yläkoululaiset esimerkiksi lukevat ulkomaisten elokuvien ja TV-sarjojen tekstityksiä vuodessa neljän, jopa viiden romanin verran (mts. 55).

Lukutaidon kehittymisen kannalta näkemys kaiken lukemisen tasavertaisuudesta on kuitenkin ongelmallinen, sillä nuoret lukevat verkossa yhä enemmän viihteellisiä

tekstejä, joissa kirjoitetulla kielellä on määrällisesti vähäisempi rooli kuin monissa painetuissa teksteissä (vrt. Sulkunen & Nissinen 2014, 35). Voisi perustellusti olettaa, että lukutaidon kehittymisen ja ylläpidon kannalta on eri asia lukea toimitettua tekstiä kuin verkkotekstiä, jonka on voinut kirjoittaa kuka tahansa millaisella kirjoitustaidolla tahansa. Digitaalisessa lukemisessa on myös itsessään ongelmia: sille on ominaista selaileva ja valikoiva epälineaarinen lukutapa, jossa tarkkaillaan avainsanoja (Liu 2005). Perusteelliselle ja keskittyneelle lukemiselle jää yhä vähemmän aikaa (ma., ks. myös Merga 2016, 419), vaikka lukeminen ja ymmärtäminen vaatisivat nimenomaan käsitteiden välisten suhteiden ymmärtämistä, johtopäätösten tekemistä, aiemmin opitun muistamista ja perusajatuksen syntetisointia (Carr 2010; 126):

”Kun verkossa käyttämämme aika on pois kirjojen lukemisesta, kun lyhyiden viestien lähettäminen kappaleiden suunnittelusta, kun linkistä toiseen hyppiminen on pois hiljaisesta pohdiskelusta ja miettimisestä, vanhoja älyllisiä toimenpiteitä ylläpitävät piirit heikkenevät ja alkavat hajota. Aivot kierrättävät käyttämättömät neuronit ja synapsit toisiin tarkoituksiin.” (Mts. 118.)

Tutkijoiden mukaan onkin selvää, että juuri kaunokirjallisuuden lukemisen väheneminen on yksi merkittävä syy yhdeksäsluokkalaistemme lukutaidon heikkenemiselle (Arffman & Nissinen 2015, 45).

8.3 Mitä tekisin jatkossa toisin?

Kuten tuon esille työni luotettavuutta käsittelevässä luvussa 2.2, tekemiäni havaintoja ja johtopäätöksiä ei voi yleistää koskemaan kaikkia helsinkiläisiä yhdeksäsluokkalaisia. Jos siis toistaisin tutkimuksen nyt keräämälläni kokemuksella, tekisin monia asioita eri tavalla. Ensinnäkin ottaisin näytteiden sijaan laajan otoksen siitakin huolimatta, että menetelmä olisi varsin työläs. Kiinnittäisin myös kyselylomakkeiden validiuteen enemmän huomiota: lukemiseen käytettävän ajan sijaan olisi pitänyt kysyä, kuinka usein nuoret lukevat kaunokirjallisuutta, jokaisen kysymyksen kohdalla olisi pitänyt korostaa, että kyse on kaunokirjallisuuden lukemisesta ja monen avoimen kysymyksen ohessa olisi ollut syytä kysyä myös strukturoidusti, mitä mieltä nuoret ovat. Mahdollisessa jatkotutkimuksessa pyytäisin nuoria myös erottelemaan, missä määrin he lukevat kirjallisuutta suomeksi tai jollain

vieraalla kielellä, sillä useiden nuorten vastauksista ilmeni, että he lukevat kaunokirjallisuutta pääasiassa englanniksi. Ottaisin enemmän selvää myös siitä, millaisia kirjoja nuoret ylipäätään lukevat: Mitkä ovat heidän lempiteoksiaan ja miksi, mitä he ovat viimeksi lukee neet ja mitä he mahdollisesti haluaisivat lukea seuraavaksi. Kuinka usein he palaavat lempikirjoihinsa, ja kuinka paljon lukemisessa ylipäätään on variaatiota – lukevatko he uudelleen ja uudelleen suosikkisarjojaan, vai etsivätkö he aktiivisesti uutta luettavaa, ja mistä he uutta luettavaa pääasiassa löytävät.

Työni arvo nuorten kirjallisuussuhteen laajassa tutkimuskentässä on nähdäkseni siinä, että olen pyrkinyt tuomaan esille mahdollisimman paljon yhdeksäsluokkalaisten omaa ääntä runsaiden esimerkkien muodossa. Olen myös pureutunut aiempaa tutkimusta syvemmälle niihin hyötyihin, joita nuoret omaehtoisesti nimeävät tai jättävät nimeämättä kaunokirjallisuuden lukemiselle. Lukemiseen sosiaalistamisen kontekstissa tutkimuksestani on iloa kenties siinä, että se voi kannustaa kaikkia lasten ja nuorten kanssa toimivia ensinnäkin tarjoamaan lukemiseen sitoutumattomille kirjallisuutta, joka voisi tuottaa ensimmäistä kertaa heille lukunautintoa, ja toisekseen tuomaan puheissaan esille itsestäänselvyyskinäkin pidettyjä kaunokirjallisuuden lukemisen hyötyjä:

Jokaiselle oppilaalle tulee antaa mahdollisuus kiinnostua kirjallisuudesta. Pitää näyttää ja kertoa mitä kirjallisuus antaa. Pitää valaista oppilaita kirjallisuudesta. Sitten, kun kaikki voitava on tehty, loppu riippuu oppilaasta. Jos hän ei kiinnostu, ei häntä voi pakottaa, jos hän kiinnostuu, niin hyvä juttu. (O35, poika, sitoutunut)

Riippumatta siitä, kuinka suuri vaikutus lukemisen merkityksen ja hyötyjen tunnistamisella tai lukunautinnolla on nuorten lukumotivaatioon, kaunokirjallisuuden lukemiseen sitoutumiseen ja lukutaitoon, on varmaa, että sellaisista hyödyistä tai iloista on mahdollonta motivoitua, joista ei ole tietoinen.

Lähteet

Painetut lähteet

ARFFMAN, INGA – KARI NISSINEN 2015: Lukutaidon kehitys PISA-tutkimuksissa. Teoksessa Jouni Välijärvi, Pekka Kupari, Arto K. Ahonen, Inga Arffman, Heidi Harju-Luukkainen, Kaisa Leino, Markku Niemivirta, Kari Nissinen, Katariina Salmela-Aro, Mirja Tarnanen, Heta Tuominen-Soini, Jouni Vettenranta, Raimo Vuorinen: *Millä eväillä osaaminen uuteen nousuun? PISA 2012 -tutkimustuloksia*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2015:6. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 28–49. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75126>.

BAKER, LINDA – ALLAN WIGFIELD 1999: Dimensions of Children’s Motivation for Reading and Their Relations to Reading Activity and Reading Achievement. Julkaisussa *Reading Research Quarterly* 34:4, 452–477. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1598/RRQ.34.4.4/full>.

BAKER, LINDA 2003: The Role of Parents in Motivating Struggling Readers. Julkaisussa *Reading – Writing Quarterly*, 2003:19. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10573560308207>.

BAL P. MATTHIJS – MARTIJN VELTKAMP 2013: How Does Fiction Reading Influence Empathy? An Experimental Investigation on the Role of Emotional Transportation. Julkaisussa *PLoS ONE* 8:1, e55341. <http://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0055341>.

BANDURA, ALBERT 1977: Self-efficacy. Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. Julkaisussa *Psychological Review* 82:2, 191–215. <https://www.uky.edu/~eushe2/Bandura/Bandura1977PR.pdf>.

BROZO, WILLIAM G. – D. ZAMBO 2009: *Bright Beginnings for Boys. Engaging Young Boys in Active Literacy*. Newark: International Reading Association.

CARR, NICHOLAS 2010 [2010]: *Pinnalliset. Mitä internet tekee aivoillemme*. [*The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains*] Suomentanut Antti Pietiläinen. Helsinki: Terra cognita.

DECI, EDWARD L. – ANJA H. OLAFSEN – RICHARD M. RYAN 2017: Self-Determination Theory in Work Organizations: The State of a Science. Julkaisussa *The Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior* 4:19–43. <http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev-orgpsych-032516-113108?journalCode=orgpsych>.

DECI, EDWARD L. – RICHARD M. RYAN 1985: *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.

DECI, EDWARD L. – RICHARD M. RYAN 2000: The “What” and “Why” of Goal Pursuits: Human Needs and the Self-Determination of Behavior. Julkaisussa *Psychological Inquiry* 11:4, 227–268. https://selfdeterminationtheory.org/SDT/documents/2000_DeciRyan_PIWhatWhy.pdf.

EKHOLM, KAI – YRJÖ REPO 2010: *Kirja tienhaarassa*. Helsinki: Gaudeamus.

- ESKOLA, KATARINA 2009: Väinö Linna ja suomalaisten muut kirjailijasuosikit vuosituhannen taitteessa. Teoksessa Mirja Liikkanen (toim.) *Suomalainen vapaa-aika*. Helsinki: Gaudeamus, 123–160.
- FLETCHER, JO 2015: What can we do to support reading for young adolescent students? Julkaisussa *Education 3–13. International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education* 45:2. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03004279.2015.1078832>.
- FROILAND, JOHN MARK – EMILY OROS 2014: Intrinsic motivation, perceived competence and classroom engagement as longitudinal predictors of adolescent reading achievement. Julkaisussa *Educational Psychology. An International Journal of Experimental Educational Psychology* 34:2, 119–132. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01443410.2013.822964>
- GUTHRIE JOHN T. – ALLAN WIGFIELD 2000: Engagement and Motivation in Reading. Teoksessa Michael L. Kamil, Peter B. Mosenthal, P. David Pearson, Rebecca Barr (toim.) *Handbook of reading research III*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 403–424.
- GUTHRIE, JOHN T. – A. LAUREL W. HOA – ALLAN WIGFIELD – STEPHEN M. TONKS – NICOLE M. HUMENICK – ERIN LITTLES 2007: Reading motivation and reading comprehension growth in the later elementary years. Julkaisussa *Contemporary Educational Psychology* 32:3, 282–313. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0361476X06000269>.
- HAKKARAINEN, KAI – KIRSTI LONKA – LASSE LIPPONEN 2004: *Tutkiva oppiminen. Järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjinä*. Helsinki: WSOY.
- HANNON, PETER 1995: *Literacy, Home, and School. Research and Practice in Teaching Literacy with Parents*. Lontoo: The Falmer Press.
- HARJUNEN, ELINA – JUHANI RAUTOPURO 2015: *Kielenkäytön ajattelua ja ajattelun kielentämistä. Äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2014: keskiössä kielentuntemus ja kirjoittaminen*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2015:8. <https://karvi.fi/publication/kielenkayton-ajattelua-ja-ajattelun-kielentamista/>.
- HERKMAN, JUHA – ELISA VAINIKKA 2012: *Lukemisen tavat. Lukeminen sosiaalisen median aikakaudella*. Tampere: Tampere University Press.
- HOLOPAINEN, E. 2003. *Kuullun ja luetun tekstin ymmärtämisstrategiat ja -vaikeudet peruskoulun kolmannella ja yhdeksännellä luokalla*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Studies in Education, Psychology and Social Research 218.
- HUGES-HASSEL, SANDRA – PRADNYA RODGE 2007: The Leisure Reading habits of urban adolescents. Julkaisussa *Journal of Adolescent & Adult Literacy* 51:1, 22–33. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1598/JAAL.51.1.3/full>.
- HULLEMAN, CHRIS S. – BRYAN L. HENDRICKS – JUDITH M. HARACKIEWICZ 2010: Enhancing interest and performance with a utility value intervention. Julkaisussa *Journal of Educational Psychology* 102:4, 880–895. <https://eric.ed.gov/?id=EJ910428>.
- INOVAARA, MINNA – ANNA MALMIO 2002: *Lukuhaastetta koko elämä*. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja. Helsinki: Äidinkielen opettajain liitto.

- KAUPPINEN, MERJA 2010: *Lukemisen linjaukset. Lukutaito ja sen opetus perusopetuksen äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelmissa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- KULJU, PIRJO – PEKKA RÄIHÄ – MARITA MÄKINEN 2015: Peruskoululaisten käsityksiä äidinkielestä ja kirjallisuudesta oppiaineena. Teoksessa: Elina Harjunen (toim.) *Tekstit puntarissa. Ajatuksia äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistuloksista perusopetuksen päättöarviointivaiheissa 2014 ja 2010*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus 2015:10, 85–96. https://karvi.fi/app/uploads/2015/04/KARVI_1015.pdf
- KUPARI, PEKKA - SARI SULKUNEN - JOUNI VETTENRANTA - KARI NISSINEN 2012: *Enemmän iloa oppimiseen. Neljännen luokan oppilaiden lukutaito sekä matematiikan ja luonnontieteiden osaaminen. Kansainväliset PIRLS- ja TIMSS-tutkimukset Suomessa*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos. <https://ktl.jyu.fi/julkaisut/julkaisuluettelo/julkaisut/2012/d107>.
- LAHTINEN, AINO-MAIJA 2007: Kirjallisuus, ymmärtäminen ja opettajan tieto. Teoksessa Satu Grünthal ja Elina Harjunen (toim.) *Näköaloja äidinkieleen ja kirjallisuuteen*. Helsinki: SKS, 160–179.
- LINNAKYLÄ, PIRJO – ANTERO MALIN 2007: Miten tukea heikkoja lukijoita? Lukuharrastukseen sitoutuminen lukutaidon vahvistajana. *Kasvatus* 4/2007, 304–315.
- LINNAKYLÄ, PIRJO – INGA ARFFMAN – SARI SULKUNEN 2004: *Tulevaisuuden lukijat. Suomalaisnuorten lukijaprofiileja. Pisa 2000*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/37539>.
- LINNAKYLÄ, PIRJO – SARI SULKUNEN 2005: Suomalaisnuorten lukutaito ja -harrastus. Teoksessa Pekka Kupari, Jouni Välijärvi (toim.) *Osaaminen kestäväällä pohjalla. PISA 2003 Suomessa*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 37–64. <https://ktl.jyu.fi/julkaisut/julkaisuluettelo/julkaisut/2005/d072>.
- LINNAKYLÄ, PIRJO 2002: Nuorten lukemisaktiivisuus ja lukuharrastus. Teoksessa Jouni Välijärvi – Pirjo Linnakylä (toim.) *Tulevaisuuden osaajat. PISA 2000 Suomessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 141–166. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/49280/951-39-1183-7.pdf?sequence=1>.
- LIU, ZIMING 2005: Reading behavior in the digital environment: Changes in reading behavior over the past ten years. Julkaisussa *Journal of Documentation* 61:6, 700–712. <https://doi.org/10.1108/00220410510632040>.
- LOUICK, REBECCA - CHRISTINE M. LEIDER - SAMATHA G. DALEY - C. PATRICK PROCTOR - GRAHAM L. GARDNER 2016: Motivation for reading among struggling middle school readers. A mixed methods study. Julkaisussa *Learning and Individual Differences* 49, 260–269. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1041608016301091?via%3Dihub>.
- LUUKKA, MINNA-RIITTA – SARI PÖYHÖNEN - ARI HUHTA - PEPPI TAALAS - MIRJA TARNANEN - A. KERÄNEN 2008: *Maailma muuttuu – mitä tekee koulu? Äidinkielen ja vieraiden kielten tekstikäytännöt koulussa ja vapaa-ajalla*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- MALIN, ANTERO – SARI SULKUNEN – KATI LAINE 2013: *PIAAC 2012, kansainvälisen aikuistutkimuksen ensituloksia*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:19. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75272/okm19.pdf>

- MAR, RAYMOND – MAJA DJIKIC – KEITH OATLEY 2008: Effects of reading on knowledge, social abilities, and selfhood. Theory and empirical studies. Teoksessa Sonia Zyngier, Marisa Bortolussi, Anna Chesnokov, Jan Auracher (toim.) *Directions in Empirical Literary Studies: In honor of Willie van Peer. Linguistic Approaches to Literature 5*. John Benjamins Publishing, 127–137. https://www.researchgate.net/publication/258170053_Effects_of_Reading_on_Knowledge_Social_Abilities_and_Selfhood_Theory_and_Empirical_Studies.
- MCGEOWN, SARAH P. – ROGER NORGATE – AMY WARHURST 2012: Exploring intrinsic and extrinsic reading motivation among very good and very poor readers. Julkaisussa *Educational Research* 54:3, 309–322. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00131881.2012.710089>.
- MERGA, MARGARET KRISTIN 2016: What would make them read more? Insights from Western Australian adolescents. Julkaisussa *Asia Pacific Journal of Education* 36:3, 409–424. <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02188791.2014.961898>.
- MERISUO-STORM, TUULA – MARJAANA SOININEN 2014: The Interdependence between Young Students' Reading Attitudes, Reading Skills, and Self-Esteem. Julkaisussa *Journal of Educational and Social Research* 4:2, 122–130.
- MILLER, JOHN W. – MICHAEL C. MCKENNA 2016: *World Literacy: How Countries Rank and Why It Matters*. Routledge. <https://www.routledge.com/World-Literacy-How-Countries-Rank-and-Why-It-Matters/Miller-McKenna/p/book/9781138909564>.
- NEUGEBAUER SABINA RAK 2014: Context-Specific Motivations to Read for Adolescent Struggling Readers: Does the Motivation for Reading Questionnaire Tell the Full Story? Julkaisussa *Reading Psychology* 35, 160–194. https://www.researchgate.net/publication/263759165_Context-Specific_Motivations_to_Read_for_Adolescent_Struggling_Readers_Does_the_Motivation_for_Reading_Questionnaire_Tell_the_Full_Story.
- OECD 2016: *Pisa 2015 Assessment and Analytical Framework: Science, Reading, Mathematical and Financial Literacy*. Pariisi: OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264255425-en>.
- OECD 2017: *Students' well-being, PISA 2015*. Pariisi: OECD Publishing.
- OKM 2017 = Valtakunnallinen koululaiskysely 2017. <http://minedu.fi/artikkeli/-/aset-publisher/viidennes-koululaisista-ilman-mieluisaa-harrastusta-ylakoululaisista-jopakolmannes>.
- OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ 2014: *Osaamisella ja luovuudella hyvinvointia. Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuuskatsaus 2014*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:18. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/75216>.
- PARK, YONGHAN 2011. How motivational constructs interact to predict elementary students' reading performance: Examples from attitudes and self-concept in reading. *Learning and Individual Differences* 21:4, 347–358. https://www.researchgate.net/publication/257455039_How_motivational_constructs_interact_to_predict_elementary_students%27_reading_performance_Examples_from_attitudes_and_self-concept_in_reading

- POPS 2004 = OPETUSHALLITUS 2004: *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004*. Määräys 1-3/011/2004. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf.
- POPS 2014 = OPETUSHALLITUS 2014: *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Määräykset ja ohjeet 2014:96. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
http://oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- RETELSDORF, JAN - OLAF KÖLLER - JENS MÖLLER 2011: On the effects of motivation on reading performance growth in secondary school. Julkaisussa *Learning and Instruction* 21:4, 550–559. https://www.researchgate.net/publication/251624233_On_the_effects_of_motivation_on_reading_performance_growth_in_secondary_school.
- SAARINEN, PIRKKO – MIKKO KORAKIANGAS 2009: *Lukemaan vai tietokoneelle? Nuorten lukemisharrastuksen muuttuminen 1960-luvulta 2000-luvulle*. Helsinki: BTJ.
- SALMINEN, TUUKKA 2016: *Ammatillista perustutkintoa opiskelevien vapaa-ajan lukeminen, lukivaikeudet ja kokemukset äidinkiessä menestymisestä yläkoulussa*. Helsinki: Opiskelun ja koulutuksen tutkimussäätiö Otus.
- SCHAFFNER, ELLEN – ULRICH SCHIEFELE – HANNAH ULFERTS 2013: Reading amount as a mediator of the effects of intrinsic and extrinsic reading motivation on reading comprehension. Julkaisussa *Reading Research Quarterly* 48:4, 369–385. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/rrq.52/abstract>.
- SCHOOOR, CORNELIA 2016: Utility of reading - Predictor of reading achievement? Julkaisussa *Learning and Individual Differences* 45, 151–158. <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1041608015300273>.
- SMITH, BILLY L. – TERESA D. SMITH – LORIA TAYLOR – MELISSA HOBBY 2005: Relationship between Intelligence and Vocabulary. Julkaisussa *Perceptual and Motor Skills* 100:1, 101–108. <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.2466/pms.100.1.101-108>.
- SULKUNEN, SARI – KARI NISSINEN 2014: Suomalaisnuorten lukijaprofiilit. *Kasvatus* 1/2014, 34–48.
- SULKUNEN, SARI 2007: Authentic Texts and Finnish Youngsters: A Focus on Gender. Teoksessa Pirjo Linnakylä, Inka Arffman (toim.) *Finnish Reading Literacy. When quality and equity meet*. Jyväskylä: Koulutuksentutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto, 175–189.
- SULKUNEN, SARI 2013: Suomalaislasten lukemiseen sitoutuminen kansainvälisessä vertailussa. Julkaisussa *Kasvatus* 5/2013, 562–568.
- WANG, JUDY HUEI-YU – JOHN T. GUTHRIE 2004: Modeling the effects of intrinsic motivation, extrinsic motivation, amount of reading, and past reading achievement on text comprehension between U.S. and Chinese students. Julkaisussa *Reading Research Quarterly* 39:2, 162–186. https://www.researchgate.net/publication/250055459_Modeling_the_Effects_of_Intrinsic_Motivation_Extrinsic_Motivation_Amount_of_Reading_and_Past_Reading_Achievement_on_Text_Comprehension_Between_US_and_Chinese_Students.
- VETTENRANTA, JOUNI - JOUNI VÄLIJÄRVI - ARTO AHONEN - JARKKO HAUTAMÄKI - JENNA HILTUNEN - KAISA LEINO - SUVI LÄHTEINEN - KARI NISSINEN - VIRVA NISSINEN - EIJA PUHAKKA - JUHANI RAUTOPURO -

MARI-PAULIINA VAINIKAINEN 2016: PISA 15 Ensituloksia. Huipulla pudotuksesta huolimatta. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2016:41. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2016/liitteet/okm41.pdf>.

VEZZALI LORIS – SOFIA STATHI – DINO GIOVANNINI – DORA CAPOZZA – ELENA TRIFILETTI 2015: The greatest magic of Harry Potter: Reducing prejudice. Julkaisussa *Journal of Applied Social Psychology* 2015:45, 105–121. https://www.researchgate.net/profile/L_Vezzali/publication/264162058_The_greatest_magic_of_Harry_Potter_Reducing_prejudice/links/53dbc08a0cf216e4210c004a/The-greatest-magic-of-Harry-Potter-Reducing-prejudice.pdf.

WIGFIELD, ALLAN – JESSICA GLADSTONE – LARA TURCI 2016: Beyond Cognition: Reading Motivation and Reading Comprehension. Julkaisussa *Child Development Perspectives* 10:3, 190–195. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/cdep.12184/full>.

WIGFIELD, ALLAN – JOHN T. GUTHRIE 1997: Relations of Children's Motivation for Reading to the Amount and Breadth of Their Reading. Julkaisussa *Journal of Educational Psychology* 89:3, 420–432. <http://www.corilearning.com/research-publications/1997-wigfield-guthrie.pdf>

WIGFIELD, ALLAN 1997: Children's motivations for reading and reading engagement. Teoksessa John T. Guthrie, Allan Wigfield (toim.) *Reading engagement: Motivating readers through integrated instruction*. Newark: International Reading Association, 14–33.

WIGFIELD, ALLAN. – LAUREL W. HOA – SUSAN LUTZ KLAUDA 2012: The Role of Achievement Values in the Regulation of Achievement Behaviors. Teoksessa Dale H. Schunk, Barry J. Zimmerman (toim.) *Motivation and self-regulated learning. Theory, research, and applications*. New York: Routledge, 169–196.

VÄLIJÄRVI, JOUNI 2017: PISA 2015. Oppilaiden hyvinvointi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Koulutuksen tutkimuslaitos. <https://ktl.jyu.fi/julkaisut/julkaisuluettelo/julkaisut/2017/KTL-D118>.

Tutkimusmetodia käsittelevät lähteet

AALTOLA, JUHANI – RAINE VALLI 2010: *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1: Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus.

HIRSJÄRVI, SIRKKA – PIRKKO REMES – PAULA SAJAVAARA 2013: *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

JOKIVUORI, PERTTI – RISTO HIETALA 2007: *Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta*. Helsinki: WSOY

VEHKALAHTI, KIMMO 2014: *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät*. Helsinki: Finn Lectura.

Pro gradu -työt

KORHONEN, KATI-JOHANNA 2006: Yhdeksäsluokkalaisten tekstimaailman tarkastelua. Tekstit vapaa-ajalla, koulussa ja tulevaisuuden työelämässä. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

KOSKINEN, JAANA 2012: Yhdeksäsluokkalaisten lukuharrastus ja kirjastonkäyttö. Kyselytutkimus Pirkanmaalaisella yläkoululla. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston informaatiotieteiden yksikkö.

LAAKSO, TIINA 2011: Yleissivistystä ja ymmärrystä. Lukiolaisten kirjallisuusharrastuksen ja koulun kirjallisuudenopetuksen välinen suhde 2000-luvun alussa. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto.

LAAKSONEN, SANNA 2009: ”No ainahan siitä lukemisesta jottain hyötyä on”. Yhdeksäsluokkalaisten pojat lukijoina vapaa-ajalla ja koulussa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston Kielten laitos.

MUHONEN, SAIMI 2016: Hauskaa ja jännittävää. Kolmasluokkalaisten poikien vapaa-ajan lukuharrastus. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston Opettajankoulutuslaitos.

MÄYRY, LEENA 2005: Yhdeksäsluokkalaisten käsityksiä tekstistä ja tekstitaidoista. Kuvaus kahdelta Alavuden yläasteen yhdeksänneltä luokalta. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

SIPPOLA, MARIKA 2008: Peruskoulun yhdeksäsluokkalaisten lukutaito. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

TANTTU, HEIDI 2010: Peruskoulun neljäsluokkalaisten lukuharrastus ja luovan kirjoittamisen taidot. Pro gradu -tutkielma. Turun Yliopisto.

TONTTILA, MINNA – VEERA VIERJOKI 2013: Millainen lukija olen? Tutkimus luetun ymmärtämisestä, lukemisasenteista ja lukemisinäkuvasta peruskoulun 4. luokan alussa. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.

VIRTANEN, SATU 2006: Yläasteikäisten poikien sosiaalistuminen kirjastonkäyttöön ja lukemiseen vapaa-ajanharrastuksena. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston informaatiotutkimuksen laitos.

Muut lähteet

Huttunen, Matti 2016: Oppimiskyvyn häiriöt. Lääkärikirja Duodecim. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00401. Viitattu 21.1.2017.

Kaleva 2016 = Kaleva 1.2.2016. Tavallisten matkapuhelinten myynti tyrehtynyt. <http://www.kaleva.fi/uutiset/talous/tavallisten-matkapuhelinten-myynti-tyrehtynyt/718961>. Viitattu 26.6.2017.

Kielitoimistonsanakirja.fi, hakusanana fanifiktio. Viitattu 27.9.2017

Kirjastotilastot: Suomen yleisten kirjastojen tilastot. <http://tilastot.kirjastot.fi>. Viitattu 26.6.2017.

Lukihairio.fi. Lukivaikeuden määritelmä. <https://www.lukihairio.fi/lukivaikeus/>. Viitattu 21.1.2017.

Lukukeskus 2015 = 10+1 faktaa lukemisesta 2015 2015. <http://www.lukukeskus.fi/wp-content/uploads//2015/03/10-FAKTAA-2015-final.pdf> Viitattu 9.11.2015.

OPETUSVIRASTO 2017: Tilastosuunnittelija Anne Jenun sähköpostivastaus 23.10.2017 Helsingin kaupungin Talouden ja toiminnan suunnittelun osastolta. Tekijän hallussa.

PIRLS 2016: TIMSS & PIRLS, About PIRLS 2016. <https://tims-sandpirls.bc.edu/pirls2016/index.html>. Viitattu 21.9.2017.

PISA 2017 = Programme for International Student Assessment. <https://www.oecd.org/pisa/>. Viitattu 21.9.2017.

Pääkkönen, Hannu 2004: Hyvinvointikatsaus 1/2014. Lasten ja lapsiperheiden elinolot. http://tilastokeskus.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2014_01.html. Viitattu 21.9.2017

Suomen Kustannusyhdistyksen tilastot. <http://www.kustantajat.fi/pages/k9/tilastot/>. Viitattu 26.6.2017.

Tilastokeskus = Tilastokeskuksen käsitteet. <http://www.stat.fi/meta/kas/paikkaaminen.html>. Viitattu 26.6.2017

Tilastokeskus 2016: Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö 2015, vuonna 2016 uudistetun painotustavan mukaan laskettuna. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/sutivi/2015/13/sutivi_2015_13_2016-12-14_fi.pdf. Viitattu 26.6.2017.

Liitteet

Liite 1: Kyselylomakkeet 2016

MISTÄ ON KYSE?

Täyttämällä tämän kyselylomakkeen osallistut yhdeksäsluokkalaisten poikien lukutottumuksia käsittelevään seminaarityöhöni ja/tai pro gradu -tutkielmaani, joka tulee tavalla tai toisella käsittelemään nuorten kirjallisuussuhdetta. Käsittelem kaikki saamani vastauslomakkeet anonymisti, eivätkä vastaukset vaikuta millään tavoin koulutyön arviointiin.

Kyselylomakkeiden perusteella kutsun osan vastaajista haastatteluun, joka tehdään tammi-helmikuun aikana. Haastattelusta voi halutessaan kieltäytyä, mutta pyydän huomioimaan, että jos saat kutsun, haluaisin todellakin haastatella juuri Sinua.

Mikäli haluat kysyä vielä myöhemmin jotakin tutkimukseeni liittyen, voit lähettää minulle sähköpostia osoitteeseen xx.xx@helsinki.fi.

TAUSTATIEDOT

Etu- ja sukunimi: _____

Osoite: _____

Puhelinnumero: _____

Sähköpostiosoite: _____

Sukupuoli: tyttö poika

Syntymävuosi: _____

Paljonko yleensä luet kaunokirjallisuutta? (*Valitse sopivin vaihtoehto.*)

- Yhden kirjan viikossa tai enemmän
- Yhden kirjan kahdessa viikossa
- Yhden kirjan kuukaudessa
- Kuusi kirjaa vuodessa
- Kaksi-viisi kirjaa vuodessa
- Yhden kirjan vuodessa
- En lue kaunokirjallisuutta

Arvioi, paljonko käytät keskimäärin a) päivässä ja b) viikossa aikaa lukemiseen.

a) _____ tuntia _____ minuuttia

b) _____ tuntia _____ minuuttia

Mitä aiheita ja teemoja käsitteleviä kirjoja luet tai mieluiten lukisit? (Voit valita monta vaihtoehtoa.)

Aikuiseksi kasvaminen	<input type="checkbox"/>	Jännitys/seikkailu	<input type="checkbox"/>	
Huumori	<input type="checkbox"/>	Kauhu	<input type="checkbox"/>	
Scifi	<input type="checkbox"/>	Fantasia	<input type="checkbox"/>	
Rakkaus	<input type="checkbox"/>	Ystävyys	<input type="checkbox"/>	En osaa sanoa <input type="checkbox"/>

Jotain muuta, mitä? _____

TUTKIMUSKYSYMYKSET, OSA 1

1. Onko kaunokirjallisuuden lukeminen mielestäsi tärkeää vai ei? Perustele mielipiteesi.

2. Luetko muitakin kirjoja kuin niitä, joita on koulussa määrätty lukemaan?

3. Jos luet kirjoja omasta halustasi, kerro miksi haluat lukea kirjoja.

4. Jos sinun täytyy lukea kirja, jonka lukeminen ei jostakin syystä kiinnosta sinua, kuinka suostuttelet itsesi lukemaan?

5. Kuinka tunnollisesti luet koulussa luettavaksi annetut kirjat?

Luen aina kaikki koulussa luettavaksi annettavat kirjat.

Luen useimmat koulussa luettavaksi annettavat kirjat.

Luen noin puolet koulussa luettavaksi annetuista kirjoista.

Luen harvoin koulussa luettavaksi annettuja kirjoja.

En lue kaunokirjallisuutta, en edes koulussa luettavaksi annettuja kirjoja.

TAUSTATIEDOT

Etu- ja sukunimi: _____

TUTKIMUSKYSYMYKSET, OSA 2

6. Miten usein lukeminen tuottaa sinulle hyvää mieltä tai hyvää oloa?

Aina	<input type="checkbox"/>	Harvoin	<input type="checkbox"/>
Lähes aina	<input type="checkbox"/>	Ei juuri koskaan	<input type="checkbox"/>
Usein	<input type="checkbox"/>	Ei koskaan	<input type="checkbox"/>
Välillä	<input type="checkbox"/>	En osaa sanoa	<input type="checkbox"/>

7. Mitä hyviä puolia kirjallisuuden lukemisella on?

8. Usein sanotaan, että kirjallisuuden tuntemus kuuluu yleissivistykseen. Mitä mieltä olet tästä väittämästä?

9. Kirjallisuuden sanotaan vaikuttavan lukijan arvomaailmaan, esimerkiksi käsitykseen hyvästä, pahasta, oikeasta ja väärästä. Onko kirjallisuus vaikuttanut jollakin tavalla omaan arvomaailmaasi? Perustele vastauksesi ja anna esimerkkejä tällaisista kirjoista.

10. a) Onko jokin kirjallisuutta käsitellyt oppitunti ollut mielestäsi erityisen mielenkiintoinen?

b) Jos vastasit kyllä, kerro millainen oppitunti oli. Jos vastasit ei, kuvaile oppituntia, joka voisi innostaa sinua kirjallisuuden opiskeluun.

11. Pitäisikö kirjoja lukea mielestäsi muidenkin kuin äidinkielen ja kirjallisuuden oppitunnilla? Perustele mielipiteesi ja anna esimerkkejä.

12. Pitäisikö koulussa mielestäsi ylipäättään opiskella kirjallisuutta? Perustele mielipiteesi.

13. Haluatko sanoa vielä jotakin aiheeseen liittyvää?

TUTKIMUSKYSYMYKSET, OSA 1

1. Onko kaunokirjallisuuden lukeminen mielestäsi tärkeää vai ei? Perustele mielipiteesi.

2. Luetko muitakin kirjoja kuin niitä, joita on koulussa määrätty lukemaan?

3. Jos luet kirjoja omasta halustasi, kerro miksi haluat lukea kirjoja.

4. Jos sinun täytyy lukea kirja, jonka lukeminen ei jostakin syystä kiinnosta sinua, kuinka suostuttelet itsesi lukemaan?

5. Kuinka monta kertaa olet jättänyt lukematta sellaisen kirjan, joka sinun olisi pitänyt lukea?

TAUSTATIEDOT

Etu- ja sukunimi: _____

TUTKIMUSKYSYMYKSET, OSA 2

6. Miten usein lukeminen tuottaa sinulle hyvää mieltä tai hyvää oloa?

Aina	<input type="checkbox"/>	Harvoin	<input type="checkbox"/>
Lähes aina	<input type="checkbox"/>	Ei juuri koskaan	<input type="checkbox"/>
Usein	<input type="checkbox"/>	Ei koskaan	<input type="checkbox"/>
Välillä	<input type="checkbox"/>	En osaa sanoa	<input type="checkbox"/>

7. Mitä hyviä puolia kirjallisuuden lukemisella on?

8. Usein sanotaan, että kirjallisuuden tuntemus kuuluu yleissivistykseen. Mitä mieltä olet tästä väittämästä?

9. Kirjallisuuden sanotaan vaikuttavan lukijan arvomaailmaan, esimerkiksi käsitykseen hyvästä, pahasta, oikeasta ja väärästä. Onko kirjallisuus vaikuttanut jollakin tavalla omaan arvomaailmaasi? Perustele vastauksesi ja anna esimerkkejä tällaisista kirjoista.

10. a) Onko jokin kirjallisuutta käsitellyt oppitunti ollut mielestäsi erityisen mielenkiintoinen?

b) Jos vastasit kyllä, kerro millainen oppitunti oli. Jos vastasit ei, kuvaile oppituntia, joka voisi innostaa sinua kirjallisuuden opiskeluun.

11. Pitäisikö kirjoja lukea mielestäsi muidenkin kuin äidinkielen ja kirjallisuuden oppitunnilla? Perustele mielipiteesi ja anna esimerkkejä.

12. Pitäisikö koulussa mielestäsi ylipäättään opiskella kirjallisuutta? Perustele mielipiteesi.

13. Haluatko sanoa vielä jotakin aiheeseen liittyvää?

Liite 3: Nuorten mainitsemat eri hyödyt

Lukeminen on hyvää ajanvietettä (jos on tylsää)

Lukeminen on jollain tapaa nautinnollista

Lukemalla voi uppoutua toiseen maailmaan, eläytyä ja/tai samaistua tai lukeminen voi herättää tunteita

Lukeminen rentouttaa ja/tai on jollain tapaa hyväksi mielenterveydelle

Lukeminen on sosiaalista / tuo ihmisiä yhteen / kirjoista on kiva jutella / pystyy osallistumaan kirjoista käytävään keskusteluun

Lukemisesta on ylipäättään hyötyä nyt ja/tai tulevaisuudessa

Lukeminen helpottaa koulunkäyntiä

Lukemalla oppii ylipäättään ja/tai se on kehittävää

Lukemalla oppii kulttuureista, historiasta, erilaisista ihmisistä ja/tai itsestään

Lukeminen on osa (yleis)sivistystä ja/tai lukemalla sivistyy

Haluan vaikuttaa sivistyneeltä

Lukeminen kehittää aivoja, älyä tai ajattelua

Lukeminen opettaa kyseenalaistamaan

Lukeminen opettaa keskittymiskykyä

Lukeminen kehittää mielikuvitusta ja/tai luovuutta

Lukeminen kehittää empatiakykyä

Lukeminen kehittää maailmankuvaa ja/tai antaa ymmärrystä ja/tai viisautta

Lukeminen opettaa lukemiseen liittyviä taitoja (esim. lukunopeus, kyky ymmärtää ja tulkita erilaisia tekstejä)

Lukemalla oppii kirjoittamiseen liittyviä taitoja

Lukemalla oppii kirjakieltä, kielioppia ja/tai kielitaitoa

Lukeminen kasvattaa sanavarastoa ja/tai rikastaa kieltä

Lukemalla oppii ilmaisemaan itseään haluamallaan tavalla

Lukemalla oppii vieraita kieliä

Lukemalla oppii kirjallisuudesta

Liite 4: Nuorten vastauksia kysymykseen "Kirjallisuuden sanotaan vaikuttavan lukijan arvomaailmaan, esimerkiksi käsitykseen hyvästä, pahasta, oikeasta ja väärästä. Onko kirjallisuus vaikuttanut jollakin tavalla omaan arvomaailmaasi? Perustele vastauksesi ja anna esimerkkejä tällaisista kirjoista".

On, koska ajattelen pidemmälle enkä arvaile. Esim. Harry Potter (022, poika, melko sitoutunut)

En oikeastaan, mutta Kommunistinen manifesti vahvisti arvomaailmaani. (036, poika, sitoutunut)

Hieno kysymys! En oikein osaa vastata, sillä en ole ikinä ajatellut asiaa tältä kantilta. Luulisin, että kirjallisuus on vaikuttanut jollakin tavalla arvoihini ja tapoihini. Esim. Stephen Kingin Carrie on saattanut opettaa jotakin kiusaamisesta. Kuitenkaan en ukso kirjallisuuden vaikuttaneen poliittisiin kantoihini tai muihin henkilökohtaisiin mielipiteisiini. (117, poika, sitoutunut)

Rakastan Narnia-kirjoja ja Velho ja Leijona on suosikkini. Se on opettanut minulle, että vaikka tulee virheitä läheiset eivät hylkää ja antavat anteeksi. (131, tyttö, sitoutunut)

On. Viimeisin lukemani kirja, Janne Tellerin Yhtään, herätti minussa uusia näkemyksiä omasta elämästämme ja ajattelutavastamme. Se myös nosti esille käsitteen "elämän merkitys". Kirjoitin kirjasta kirja-analyysin koulussa. Kirja laitto minut pohtimaan nuoren suhtautumista elämään. (138, tyttö, melko sitoutunut)

Kirjallisuus on vaikuttanut omaan arvomaailmaani. Luin kirjan vuosi Amazonin sademetsässä ja olen sen jälkeen kiinnostunut paljon enemmän maailman tilasta ja ekologisuudesta. En kuitenkaan muuttunut täysin välinpitämättömästä ympäristöaktivistiksi mutta olen tutustunut aiheeseen enemmän ja esim. kierrättäminen tuntuu nykyään tärkeämmältä. (157, tyttö, omaehtoinen)

En usko, että kauhean moni kirja vaikuttaa ellei se ole tositahtumiin perustuva. Anne Frankin päiväkirja vaikutti tai enemmänkin vahvasti ajatuksiani hyvästä ja pahasta. (180, tyttö, arvostava)

Kirjallisuus on vaikuttanut arvomaailmaani esim kirjassa Tarkoitettu kuvataan tulevaisuuden yhteiskuntaa. Kirja sai minut ymmärtämään esim. että kuinka asiat ovat meillä todella hyvin ja aloin ajatella joitain arkisia ongelmiani aivan mitättöminä kirjan ongelmiin. Olen myös ymmärtänyt, ettei kaikista ihmisistä voi odottaa aina hyvää vaan että kaikki ovat erilaisia ja ajattelevat eri tavalla ja elävät eri tottumuksilla (211, tyttö, melko sitoutunut)

Väinö Linnan Tuntematon sotilas antoi jonkinlaista käsitystä siitä, kuinka vaikeaa sota-ajan elämä oikeasti oli, ja kuinka paljon sotilaat itsenäisen Suomen puolesta. Kärpästen herra sai ajattelemaan, millainen ihmisluonto oikeastaan on. (001, tyttö, sitoutunut)

Totta. Esim. Tuntemattomassa sotilaassa on sota ja se saa minut kyseenalaistamaan onko tappaminen aina väärin. (003, tyttö, melko sitoutunut)

on vaikuttanut esimerkiksi. Tuntematon Sotilas minkä luimme. Se vahvisti käsitystäni sodan raakuudesta. Sitä kautta arvostan vielä enemmän veteraaneja. (109, poika, melko sitoutunut)

Luen yleensä fantasia kirjoja tai nuorten kirjoja ja se on mielestäni vaikuttanut jollain tavalla arvomaailmaani. Esim. Tähtiin kirjoitettu virhe opetti / antoi minulle hyvin käsitystä siitä, että vaikka elämässä tulee olemaan rankkojakin hetkiä niin kannattaa olla aina positiivinen. (129, tyttö, sitoutunut)

Olen oppinut arvostamaan esim. terveyttä, kun olen lukenut kirjoja, joissa jollain henkilöllä on joku sairaus (esim. Tähtiin kirjoitettu virhe) (178, tyttö, sitoutunut)

Mielestäni kirjallisuus voi vaikuttaa arvomaailmaan, sillä jos lukee paljon kirjoja samalta kirjoittajalta, usein hänen arvonsa tulevat kirjoista jotenkuten esille. Omaan arvomaailmaani ovat vaikuttaneet esim. John Boynen "Poika raidallisessa pyjamassa", John Steinbeckin "Helmi", Ernest Hemingwayn "Vanhus ja meri" sekä "Kärpästen herra". (062, tyttö, sitoutunut)

Varmasti on esim jos lukee ajatuksellisen kirjan vaikka poika raidallisessa pyjamassa se saa tietenkin miettimään maailmaa eri tavalla ja oikeuksia (181, tyttö, sitoutunut)

Liite 5: Lista nuorten mainitsemista teoksista

- A. A. Milne: Nalle Puh
Ally Condie: Tarkoitettu
Anders C. Krogh: Jaguaarin voima - Vuosi Amazonian sademetsässä
Anna-Leena Härkönen: Häräntappoose
Anna-Leena Härkönen: Loppuunkäsitelty
Anne Frank: Nuoren tytön päiväkirja (3 mainintaa)
Bram Stoker: Dracula
C. J. Daugherty: Night School -sarja
C. S. Lewis: Narnia-sarja
Ernest Hemingway
Ernest Hemingway: Vanhus ja meri
F. M. Dostojevski: Alistetut ja loukatut
George R. R. Martin: Tulen ja jään laulu
Harper Lee: Kuin surmaisi satakielen
Ibrahimovic Zlatan: Minä Zlatan Ibrahimović (2 mainintaa)
J. D. Salinger: Sieppari ruispellossa
J. K. Rowling: Harry Potter (5 mainintaa)
J. R. R. Tolkien: Taru sormusten herrasta (2 mainintaa)
Jane Austen (2 mainintaa)
Jane Austen: Ylpeys ja ennakkoluulo
Janne Teller: Yhtään
Jari Tervo: Layla
Jennifer Niven: All the Bright Places
Jenny Downham: Ennen kuin kuolen
Jens Lapidus
Johan Theorin: Sankta psykon kasvatit
John Boyne: Poika raidallisessa pyjamassa (11 mainintaa)
John Green: Tähtiin kirjoitettu virhe (3 mainintaa)
John Steinbeck: Helmi
Jonas Gardell: Kummajainen astuu kehiin
Jules Verne
Jules Verne: Kapteeni Nemo
Kari Levola: Viisi askelta vaaraan
Kathryn Stockett: Piiat
Khaled Hosseini: Leijapoika
Leo Tolstoi: Sota ja rauha (2 mainintaa)
Maon päiväkirja
Mario Puzo: Kummisetä
Mark Haddon: Yöllisen koiran merkillinen tapaus
Markus Zusak: Kirjavaras
Mary Shelley: Frankenstein (3 mainintaa)
Miika Nousiainen: Maaninkavaara
Oscar Wilde
Salla Simukka
Salla Simukka: Punainen kuin veri
Sofi Oksanen
Sophie Kinsellan Himoshoppaaja-teokset
Stendhal: Punaista ja mustaa
Stephen King: Carrie
Stephen King: Hohto
Susan Lewis: No Child of Mine
Suzanne Collins: Nälkäpeli-trilogia
Tom Clancy
Tove Jansson: Kunniallinen petkuttaja
Tove Janssonin Muumi-kirjat
Tuomas Nyholm: Jarkko Ruutu - Jumalainen näytelmä
William Golding: Kärpästen herra
William Shakespeare: Romeo ja Julia
Vladimir Nabokov: Lolita
Väinö Linna: Musta rakkaus
Väinö Linna: Sotaromaani

Liite 6: Eri sitoutuneisuusryhmien kymmenen mainituinta hyötyä

	Sitoutuneet	Melko sitoutuneet	Lukemista arvostavat mutta hyvin heikosti sitoutuneet	Omaehtoiset mutta hyvin heikosti sitoutuneet	Sitoutumattomat
1	Lukeminen kehittää maailmankuvaa ja/tai antaa ymmärrystä ja/tai viisautta 60 %	Lukeminen kehittää maailmankuvaa ja/tai antaa ymmärrystä ja/tai viisautta 42 %	Lukeminen opettaa lukemiseen liittyviä taitoja (esim. lukunopeus, kyky ymmärtää ja tulkita erilaisia tekstejä) 36 %	Lukeminen on (hyvää) ajanvietettä 50 %	Lukeminen kasvattaa sanavarastoa ja/tai rikastaa kieltä 16 %
2	Lukemalla voi uppoutua toiseen maailmaan, eläytyä ja/tai samaistua 54 %	Lukeminen on (hyvää) ajanvietettä 35 %	Lukeminen on osa (yleis)sivistystä ja/tai lukemalla sivistyy 30 %	Lukeminen kehittää maailmankuvaa ja/tai antaa ymmärrystä ja/tai viisautta 33 %	Lukemalla oppii vieraita kieliä 16 %
3	Lukeminen on jollain tapaa nautinnollista 52 %	Lukemalla voi uppoutua toiseen maailmaan, eläytyä ja/tai samaistua 34 %	Lukeminen kehittää maailmankuvaa ja/tai antaa ymmärrystä ja/tai viisautta 26 %	Lukemalla voi uppoutua toiseen maailmaan, eläytyä ja/tai samaistua 33 %	Lukeminen opettaa lukemiseen liittyviä taitoja (esim. lukunopeus, kyky ymmärtää ja tulkita erilaisia tekstejä) 13 %
4	Lukeminen rentouttaa ja/tai on jollain tapaa hyväksi mielen-terveydelle 42 %	Lukemalla oppii ylipäätään ja/tai se on kehittävää 34 %	Lukeminen on (hyvää) ajanvietettä 26 %	Lukeminen rentouttaa ja/tai on jollain tapaa hyväksi mielen-terveydelle 29 %	Lukeminen on (hyvää) ajanvietettä 11 %
5	Lukeminen on (hyvää) ajanvietettä 38 %	Lukeminen kasvattaa sanavarastoa ja/tai rikastaa kieltä 34 %	Lukemalla oppii ylipäätään ja/tai se on kehittävää 24 %	Lukeminen on jollain tapaa nautinnollista 25 %	Lukemalla oppii ylipäätään ja/tai se on kehittävää 11 %
6	Lukeminen kehittää mielikuvitusta ja/tai luovuutta 36 %	Lukeminen on jollain tapaa nautinnollista 31 %	Lukemalla oppii vieraita kieliä 22 %	Lukemalla oppii ylipäätään ja/tai se on kehittävää 20 %	Lukeminen kehittää maailmankuvaa ja/tai antaa ymmärrystä ja/tai viisautta 8 %

7	Lukemalla oppii ylipäättään ja/tai se on kehittävää	32 %	Lukeminen opettaa lukemiseen liittyviä taitoja (esim. lukunopeus, kyky ymmärtää ja tulkita erilaisia tekstejä)	31 %	Lukemalla voi uppoutua toiseen maailmaan, eläytyä ja/tai samaistua	20 %	Lukemisesta on ylipäättään hyötyä nyt ja/tai tulevaisuudessa	20 %	Lukeminen kehittää mielikuvitusta	8 %
8	Lukeminen on osa (yleis)sivistystä ja/tai lukemalla sivistyy	30 %	Lukeminen kehittää mielikuvitusta	29 %	Lukemalla oppii kirjoittamiseen liittyviä taitoja	20 %	Lukeminen opettaa lukemiseen liittyviä taitoja (esim. lukunopeus, kyky ymmärtää ja tulkita erilaisia tekstejä)	17 %	Lukeminen on osa (yleis)sivistystä ja/tai lukemalla sivistyy	5 %
9	Lukeminen kasvattaa sanavarastoa ja/tai rikastaa kieltä	30 %	Lukeminen on osa (yleis)sivistystä ja/tai lukemalla sivistyy	26 %	Lukemalla oppii kirjakieltä, kielioppia ja/tai kielitaitoa	18 %	Lukeminen kasvattaa sanavarastoa ja/tai rikastaa kieltä	17 %	Lukemalla oppii kirjoittamiseen liittyviä taitoja	5 %
10	Lukemalla oppii vieraita kieliä	28 %	Lukemalla oppii vieraita kieliä	26 %	Lukeminen kasvattaa sanavarastoa ja/tai rikastaa kieltä	16 %	Lukeminen kehittää mielikuvitusta	17 %	Lukemalla voi uppoutua toiseen maailmaan, eläytyä ja/tai samaistua	5 %